

**Boj za slobodu a jeho
hrdinovia**

Zbrane víťazov

**Bitka pri
Stalingrade**

**Kluby
vojenskej
histórie**

**70. výročie
skončenia
druhej svetovej vojny**

Partizánska paráda

Za účasti 2. zástupcu náčelníka Generálneho štábu OS SR generálmajora Pavla Macka, veliteľa pozemných síl brigádneho generála Ondreja Novosada, veliteľa topolčianskej mechanizovanej brigády plukovníka gšt. Jána Bujňáka, hlavného poddôstojníka OS SR štábného nadrotmajstra Vladimíra Beluša a ďalších hostí si 31. marca v Topolčanoch a v Partizánskom pripomenuli 70. výročie oslobodenia. V Partizánskom aj napriek počasiu ukázali vojaci levického mechanizovaného práporu cvičenie kata so zbraňami, príslušníci nitrianskeho mechanizovaného práporu predviedli manipuláciu so zbraňou, ich kolegovia z martinského mechanizovaného práporu prepad konvoja a vojenski policajti zadržanie nebezpečného páchatela. Obyvatelia Partizánskeho sa dočkali aj slávnostného pochodu a prehliadky bojovej techniky, ktorú používajú naše ozbrojené sily. Minulosť reprezentovali vozidlá Klubu vojenskej histórie Old Duty Truck z Nového Mesta nad Váhom. Nechýbali ani vystúpenia Vojenskej hudby Banská Bystrica.

Text a foto: Jozef Žiak

Martin Glváč,
minister obrany SR

Vážení kolegovia, milí čitatelia, pripomíname si 70. výročie ukončenia druhej svetovej vojny. Tento dosiaľ najväčší ozbrojený konflikt v dejinách ľudstva poznačil aj našu krajinu a našich predkov. Zároveň nám priniesol niečo výnimočné, z čoho ako národ môžeme čerpať ešte aj dnes. Naši prastarí a starí otcovia sa dokázali zjednotiť a vzoprieť nacistickej mašinérii, proti ktorej nedokázali bojovať ani mnohé väčšie štáty tých čias. Slovenské národné povstanie, ktorého okružhle výročie sme si pripomenuli v minulom roku tak navždy zostalo súčasťou tohto 6-ročného obdobia najtrpkejšej etapy svetovej histórie. Nie je to tak dávno, čo som pri príležitosti týchto dvoch výročí udelil pamätne medaily účastníkom protifašistického odboja. Z osobnej skúsenosti môžem povedať, že je naozaj vzácné rozprávať sa s týmito ľuďmi, pretože ich životné postoje si zaslúžia úctu a uznanie. Faktom je, že čas je neúprosný a je ich medzi nami z roka na rok menej. Máme preto jednu dôležitú úlohu. Nemôžeme pripustiť, aby sa zabudlo na ich hrdinské činy, odvahu a odhodlanie vzoprieť sa zlu zvanému nacizmus a fašizmus. Za ministerstvo obrany môžem dať sľub, že urobíme všetko pre to, aby sme aj naďalej podporovali v maximálnej možnej miere podujatia, ktorými si verejnosť pripomína udalosti oslobodenia a boja proti fašizmu. A to nie iba v rámci centrálnych osláv, ktoré sa uskutočnia pod gesciou Úradu vlády SR v Liptovskom Mikuláši, ale aj v jednotlivých regiónoch. Práve dnes, keď bezpečnostná situácia vo svete nie je ideálna, by mali byť udalosti z druhej svetovej vojny varovaním pred tým, čo už nikdy nemôžeme pripustiť. Je predovšetkým na nás, politikoch, aby sme v prípade každého konfliktu hľadali riešenie diplomatickou cestou a nedali priestor agresii. Mier je totiž, žiaľ, ešte aj dnes skutočne krehká záležitosť.

Na obálke: Slovenské piesky 2014 • Foto: Ivan Kelement

6 Druhá svetová vojna v číslach a obrazoch

14 Cesta medaily

16 Kluby vojenskej histórie na Slovensku

20 Záchrana lietadla spod Dukly

21 Zbrane víťazov

24 Od dvojplôšníkov k tryskáčom

26 Vojna a technika

28 Slepé uličky zbrojnej techniky

29 Športovec a povstalec Pavol Mudroch

30 Čestné názvy - tradícia, ktorá zaväzuje

32 Bitka pri Stalingrade

34 Traja veteráni

Nájdete nás aj na internetových adresách www.mosr.sk/obrana/ a www.mosr.sk/ebulletin/
Informácie o distribúcii OBRANY vám poskytneme na e-mailovej adrese obrana@mod.gov.sk

Mesačník Ministerstva obrany SR, založený v Clevelande (USA) 1914, obnovený v Bratislave v roku 1993 • Ročník XXIII. • č. 5/2015 • Redakčná uzávierka 18. 5. 2015 • Do výroby zadané 22. 5. 2015 • Vydavateľ: Ministerstvo obrany SR, SELUZ • Vedúci oddelenia: PhDr. Miloslav ŠČEPKA, tel.: 0960 31 17 40, 0903 820 996, e-mail: miloslav.scepka@mod.gov.sk • Redaktori: PhDr. Pavol VITKO, tel.: 0960 31 30 72, 0903 820 847 e-mail: pavol.vitko@mod.gov.sk, Jozef ŽIAK, plukovník v zálohe, tel.: 0960 33 83 52, 0903 820 194, e-mail: jozef.ziak@mil.sk • Vedúca vydania a jazyková úprava: Ing. Eleonóra BUJAČKOVÁ, tel.: 0960 31 30 54, e-mail: eleonora.bujackova@mod.gov.sk Tajomníčka redakcie: Mgr. Milena SLEZÁKOVÁ, tel.: 0960 31 29 84, e-mail: milena.slezakova@mod.gov.sk • Grafická úprava: Adrian MOLČAN • Adresa redakcie: Mesačník OBRANA, SELUZ MO SR, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava, e-mail: obrana@mod.gov.sk, www.mosr.sk/obrana/ • Tlač: Západoslovenské tlačiarne Skalica, s.r.o. • © Ministerstvo obrany SR, IČO: 30845572, EV 412/08, ISSN 1336-1910. • Neoznačené obrázky sú z archívu MO SR • NEPREDAJNÉ

Osmeho mája si uctieваме obeť tých, ktorí v druhej svetovej vojne bojovali proti nacizmu. Slovenské národné povstanie, jedna z najväčších revolt vo vojnovéj Európe, značne prispelo k rastúcemu antifašistickému odboju v tomto regióne. Povstanie zohralo významnú úlohu v konečnej porážke nacistického Nemecka tým, že v bojoch viazalo desiatky tisíc nemeckých vojakov, ktorí by v opačnom prípade boli poslaní bojovať proti Spojencom buď na východný, alebo na západný front.

Spojené štáty vyjadrujú za túto pomoc slovenskému ľudu vďaka. USA poskytli Povstaniu materiálnu podporu a príslušníci leteckých zborov pozemných síl USA i amerického Úradu strategických služieb (OSS) prispeli k bojovému úsiliu miestnych bojovníkov proti nacizmu. Niektorí z týchto Američanov neskôr padli do zajatia a boli popravení, zatiaľ čo iným sa s pomocou Slovákov podarilo zajatie vyhnúť a napokon sa vrátiť domov.

Svet si uctieva Deň víťazstva nad fašizmom v Európe mnohými spôsobmi, vrátane spomienkových slávností v niektorých európskych hlavných mestách. Tu, na Slovensku, Spojené štáty oceňujú silné partnerstvo, ktoré pretrvalo do súčasnosti. Slovensko je spoľahlivým spojencom v úsilí NATO a EÚ podporovať, presadzovať a chrániť slobodu, demokraciu a stabilitu v celej Európe.

Theodore Sedgwick

veľvyslanec Spojených štátov amerických v SR

V piatok 8. mája si pripomenieme 70. výročie konca druhej svetovej vojny v Európe. Takzvaný VE Day (Victory in Europe Day) si bude Británia pripomínať rôznymi spomienkovými akciami. O 15. hodine sa celá krajina ponorí do dvojminútového ticha. O tretej popoludní pred sedemdesiatimi rokmi totiž vtedajší premiér Winston Churchill predniesol svoj historický príhovor, v ktorom formálne ohlásil koniec vojny.

Je správne, aby sme nezabudli na ťažkosti a obeť vojakov, ktorí v konflikte bojovali, ale ani na civilistov, pretože vojnou trpela celá spoločnosť. Musíme sa postarať o to, aby verejnosť a najmä mladá generácia mala šancu aktívne sa zúčastniť na tomto významnom výročí. Aby si pamätala, kto zaplatil najvyššiu cenu za našu slobodu. Školy naprieč Britániou si budú v deň 70. výročia čítať Churchillov historický príhovor alebo pripravujú vlastné pietne akcie.

V tento deň si spomínáme aj na statočných Slovákov, ktorí bojovali na strane Británie a zomreli pre budúce generácie. Nikdy na nich nezabudneme. Spomienkové akcie sú aktom úcty. Túme si tých, ktorí obetovali všetko, ktorí znášali útrapy vojny a mali múdrosť budovať mier. Naša spomienka je aktom úcty voči veteránom a ich rodinám. Pripomínanie konca vojny, ktorá je stále v živej pamäti, nám dáva príležitosť uctiť si celú generáciu, ktorá v tom období žila.

Andrew Garth

veľvyslanec Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska v SR

Pre našu krajinu, ktorá utrpela najväčšie straty, predovšetkým ľudské, má 70. výročie víťazstva v druhej svetovej vojne osobitný význam. Je pre nás vyjadrením holdu padlým a vďaka všetkým vojnovým veteránom bez ohľadu na národnosť či náboženskú príslušnosť. Každá oslava Dňa víťazstva nám pripomína, akú cenu museli zaplatiť naše národy za nároky Nemecka a jeho satelitov na svetovú nadvládu. Je varovaním pred nebezpečenstvom teórií a praktík nadvlády jednotlivých krajín. Preto povinnosťou každého zodpovedného politika a občana je nepripustiť pokusy o prepísanie dejín, aby sa nezopakovali tragédie minulosti.

Poučenie z druhej svetovej vojny je mimoriadne aktuálne dnes, keď základy civilizácie ohrozuje medzinárodný terorizmus, neonacizmus aj otvorený fašizmus. Nezabúdajme, že jednou z hlavných úloh hitlerizmu bola likvidácia mnohých národov, aj slovanských. Veľké spoločné víťazstvo zachránilo naše národy.

Sme úprimne radi, že Rusko a Slovensko sa zhodujú v hodnotení udalostí toho obdobia, že máme jednotnú pravdu o druhej svetovej vojne. Je našou najdôležitejšou úlohou túto historickú pravdu zachovať.

Sme vďační slovenskému ľudu za jeho starostlivý vzťah voči pamiatke červenoarmejcov, ktorých na Slovensku zahynulo vyše 63-tisíc a za dôstojnú údržbu ich vojnových hrobov. Tradície spoločného boja proti fašizmu tvoria pevný fundament spolupráce a priateľských stykov medzi našimi krajinami a národmi.

Pri príležitosti 70. výročia víťazstva nad fašizmom želim všetkým občanom Slovenska mier, šťastie a prosperitu – a drahým veteránom najmä veľa zdravia!

Alexej Leonidovič Fedotov

veľvyslanec Ruskej federácie v SR

DRUHÁ SVETOVÁ V

DRUHÁ SVETOVÁ VOJNA sa začala 1. septembra 1939, keď Wehrmacht vpadol do Poľska. V Európe sa skončila 8. mája 1945 a v Ázii 2. septembra 1945 kapituláciou Japonska.

BOJE prebiehali v Európe, Ázii a Afrike a zúčastňovali sa na nich muži i ženy aj z oboch ďalších obývaných kontinentov: Ameriky a Austrálie. V najväčšom ozbrojenom konflikte ľudstva zahynulo 60 miliónov ľudí.

STRATY boli nesmierne. ZSSR stálo víťazstvo životy asi 13,6 milióna vojakov. Nemci vojnu prehrali a stratili pri tom 4,75 milióna vojakov.

● **HOLOKAUST** je označenie pre systematické prenasledovanie a hromadné vyvražďovanie etnických, náboženských, či politických skupín počas druhej svetovej vojny, vykonávané nacistickým Nemeckom a jeho spojencami. Vo vzťahu k vyvražďovaniu Židov sa používa tiež hebrejský termín šoa. Najpočetnejšími obeťami holokaustu boli Židia, holokaust však zasiahol aj Poliakov, Bielorusov, Ukrajincov, Rusov, či obyvateľov Juhoslávie alebo Rómov. Terčom likvidácie sa stali taktiež homosexuáli, Svedkovia Jehovovi, ľudia s telesným či duševným postihnutím a politickí odporcovia nacizmu z radov komunistov, anarchistov, odborárskych predákov a demokratov. Celkový počet obetí holokaustu sa odhaduje na 12 až 16 miliónov, z toho zhruba 6 miliónov Židov.

● **FAŠIZMUS** je totalitná ideológia antidemokratického a antiliberalného zamerania, vychádzajúca z patriotizmu. Fašistická politická teória a prax sa po prvý raz presadila v medzivojnovom Taliansku vedenom Benitom Mussolinim. Ten sa chopil moci 28. októbra 1922. Fašistický bol i režim španielskeho diktátora Francisa Franca.

● **NACIZMUS** alebo národný socializmus je krajne pravicová totalitná ideológia oficiálne uplatňovaná diktatúrou v Nemecku v rokoch 1933 – 1945 prostredníctvom NSDAP vedenej Adolfom Hitlerom. Nacistická ideológia kombinuje koncepciu fašizmu a rasizmu, vychádza tiež z krajného nacionalizmu a niektorých prvkov socializmu.

● **STALINIZMUS** bola politická teória a prax spojená s Josifom Vissarionovičom Stalinom. Pokračovanie leninizmu, doplnené o koncepciu budovania socializmu v jednej krajine. Zakladala sa na absolútnej moci ústredného tajomníka Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, podporovanej ozbrojenými silami a tajnou políciou, ktoré totálne kontrolovali všetky zložky života.

CISÁR HIROHITO (1901 – 1989), 124. japonský cisár, vládol v rokoch 1926 až 1989. Po roku 1932 podporoval japonskú armádu vo vojne s Čínou a aj v konflikte proti USA a Veľkej Británii. Zodpovednosti za svoje činy sa napokon vyhli všetci príslušníci jeho rodiny, ktorí boli zodpovední za vojnové zločiny.

BENITO MUSSOLINI (1883 – 1945), vodca talianskeho fašizmu a v rokoch 1922 – 1943 fašistický diktátor v Taliansku. Agresívna fašistická politika iniciovala útok na Korfu, obsadenie Etiópie, podpis paktu s Hitlerom proti Kominterne v roku 1937, účasť na Mníchovskej dohode a obsadenie Albánska. Mussolini zatiahol krajinu do druhej svetovej vojny, keď roku 1940 vstúpil s Hitlerom do vojny proti Francúzsku a vypovedal vojnu V. Británii. Zajali a popravili ho talianski partizáni v apríli 1945.

1939

1940

1941

VOJNA 1939 – 1945

FRANKLIN D. ROOSEVELT

(1882 – 1945), americký politik, guvernér štátu New York a 32. prezident Spojených štátov amerických. Vo funkcii prezidenta pôsobil v rokoch 1933 až 1945 ako jediný prezident USA počas štyroch volebných období. Na čele Spojených štátov stál počas veľkej hospodárskej krízy a druhej svetovej vojny. Zomrel počas výkonu funkcie. Jeho nástupcom sa 20. januára 1945 stal Harry S. Truman.

WINSTON CHURCHILL (1874

– 1965), britský politik, premiér Spojeného kráľovstva v rokoch 1940 – 1945 a 1951 – 1955, vojak, spisovateľ (Nobelova cena za literatúru 1953), historik, žurnalista, zákonodarca. Previedol Veľkú Britániu ťažkými časmi druhej svetovej vojny, výrazne prispel k porážke hitlerovského Nemecka. Po vojne v roku 1946 ako prvý upozornil na spustenie železnej opony a začiatok studenej vojny.

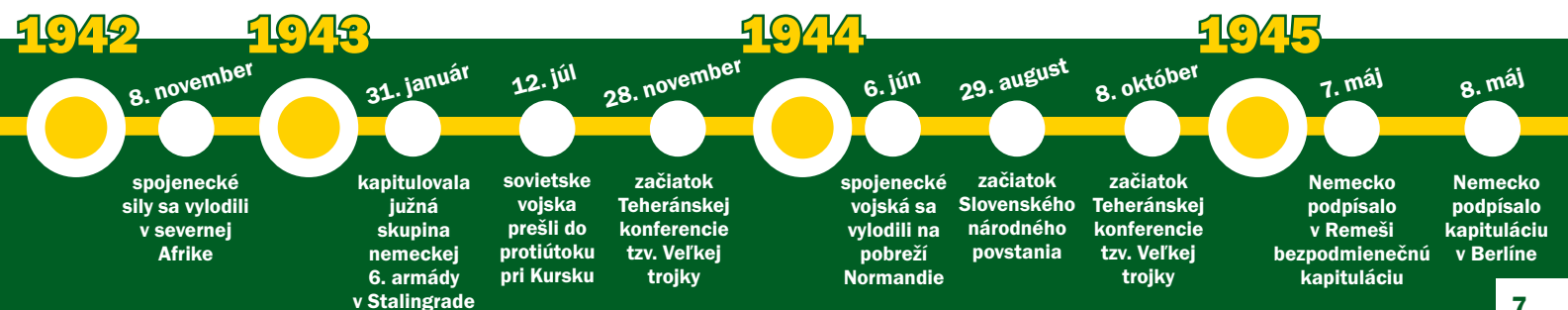

ADOLF HITLER (1889 – 1945), člen a vodca

Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany, autor národnosocialistickej koncepcie štátu, ríšsky kancelár. V Nemecku zaviedol absolútnu diktatúru, rozpútal v Európe druhú svetovú vojnu. Bol inšpirátorom a hlavným organizátorom masového vyvražďovania najmä Židov, Slovanov, homosexuálov a iných. Bol zodpovedný za hmotné a morálne zničenie Nemecka v priebehu vojny. Krátko pred porážkou spáchal 30. apríla 1945 samovraždu.

JOSIF STALIN (1878 – 1953), vlastným menom Josif

Vissarionovič Džugašvili, komunista, ľudový komisár, generálny tajomník ústredného výboru komunistickej strany, predseda Rady ministrov ZSSR, generalissimus. Po smrti V. I. Lenina v roku 1924 prevzal všetku moc. Napriek mnohým jeho pochybeniam a zbytočným obetiam i materiálnym škodám zvrátila Červená armáda hitlerovskú inváziu, v spolupráci s USA a Veľkou Britániou porazila Nemecko. Obávaný diktátor zomrel na následky neposkytnutia pomoci po záchvate mŕtvice na svojej chate v Kuncve pri Moskve.

Sedem desaťročí mieru

Ôsmeho mája 2015 si svet pripomenie 70. výročie skončenia druhej svetovej vojny, ktorá sa začala 1. septembra 1939. V tento deň nacistické Nemecko a jeho spojenec Slovensko spoločne zaútočili na Poľsko.

Druhá svetová vojna potom trvala dlhých 2 194 dní. V Európe sa skončila podpísaním bezpodmienečnej kapitulácie Nemecka 8. mája 1945. Jej definitívny koniec však nastal podpísaním bezpodmienečnej kapitulácie Japonska na americkej bojovej lodi v Tokijskom zálive 2. septembra 1945.

Šesť rokov utrpenia

Do tejto doposiaľ najstrašnejšej vojny v dejinách ľudstva sa postupne zapojilo viac než 60 krajín sveta, v ktorých žilo asi 80 % vtedajšej svetovej populácie. Priama bojová činnosť zasiahla územie 40 štátov: bojovalo sa v Európe, severnej Afrike, na Atlantiku, v Oceánii, v južnej a juhovýchodnej Ázii. Do armád bojujúcich štátov bolo postupne zaradených až 110 miliónov ľudí. Počas šiestich rokov trvania vojny zomreli a utrpeli zranenia desiatky miliónov ľudí. Napriek úsiliu odborníkov z rôznych vedných disciplín z celého sveta sa ani po siedmich desaťročiach po jej skončení nepodarilo definitívne uzavrieť kapitolu vojnových obetí. Podľa najnovších vedeckou obcou akceptovaných údajov

v nej zahynulo cca 60 miliónov ľudí. Zo súhrnného počtu týchto vojnových obetí pripadá približne 83 % na príslušníkov štátov protifašistickej koalície a 17 % obetí na obyvateľstvo mocností Osi a ich spojencov. Najväčšie straty, takmer 27 miliónov vojakov a civilistov, utrpel vtedajší Sovietsky zväz. Suma celkových výdavkov na vojnu predstavovala 4 trilióny amerických dolárov.

Slovensko ako agresor

Do vtedajšieho vojnového diania, ktoré definitívne zmazalo rozdiely medzi zázemím a frontom, aktívne vstúpila aj vtedajšia Slovenská republika, ktorej branná moc sa ako prvá ocitla na fronte po boku nemeckého Wehrmachtu pri napadnutí Poľska. O rok a pol neskoršie potvrdilo vojnové spojenectvo Slovenskej republiky s nacistickým Nemeckom vyslanie slovenskej armádnej skupiny s 50 689 mužmi do ťaženia proti Sovietskemu zväzu. Po účasti vo vojne proti Poľsku a zapojení do vojny proti Sovietskemu zväzu, vyhlásila Slovenská republika ako signatár Paktu troch mocností 12. decembra 1941 vojnu Spojen-

- územie a hranice Slovenska v r. 1944
 súčasné hranice Slovenska
 hranice v r. 1944
 územie obsadené Nemeckom vrátené:
 v septembri 1944 Sovietskemu zväzu
 v septembri 1944 - máji 1945 Poľsku
 v apríli - máji 1945 Československu
 územie Rakúša obsadené Nemeckom
 do mája 1945

MOMENTY drugej svetovej vojny

MNÍCHOVSKÁ DOHODA (30. 9. 1938)

Dohoda, podľa ktorej Československo muselo Nemecku odstúpiť pohraničné územia osídlené prevažne Nemcami. Podpisali ju Neville Chamberlain (Veľká Británia), Édouard Daladier (Francúzsko), Adolf Hitler (Nemecko) a Benito Mussolini (Taliansko). Zástupcom Československa neumožnili zúčastniť sa na rokovaní. Zmluva je podľa medzinárodného práva neplatná od samého začiatku.

PAKT RIBBENTROP – MOLOTOV (23. 8. 1939)

Zmluva medzi hitlerovským Nemeckom a Sovietskym zväzom, podpísaná v Moskve, pomenovaná podľa ministrov zahraničných vecí Joachima von Ribbentropa a Vjačeslava Molotova. Zaviazali sa, že nepoužijú vojenskú silu proti druhej strane a nespoja sa s jej nepriateľmi. Rozdelili si sféry vplyvu v Poľsku, Lotyšsku, Estónsku, Litve a vo Fínsku. V septembri 1939 bola zmluva doplnená tajným dodatkom o priateľstve a vzájomnej spolupráci.

Plán WEISS – ÚTOK NA POĽSKO (1. septembra 1939)

Začal sa o 4:45 h ráno, keď nemecký školný krížnik Schleswig-Holstein spustil paľbu na Gdansk. Zámienkou na útok na slabo

Zdroj: SEGEŠ, Vladimír et al. Vojskové dejiny Slovenska a Slovákov slovom a obrazom. Bratislava: MO SR v spolup. s Vojským historickým ústavom, 2013. ISBN 978-80-89523-18-4

vyzbrojené Poľsko bol fingovaný prepád nemeckej rádionstane v Gliwiciach. Sovietsky zväz 17. septembra 1939 v súlade s tajnými dohodami napadol Poľsko z východu.

FÍNSKA (ZIMNÁ) VOJNA (30. 11. 1939 – 13. 3. 1940)

Fínsko-sovietsky ozbrojený konflikt vypukol, keď ZSSR bez vyhlásenia vojny napadol Fínsko. Vojna sa skončila prímerím, Fínsko však prišlo o rozsiahle územia. Nepresvedčivý výkon Černej armády presvedčil Hitlera, že ZSSR ľahko porazí.

KATYNSKÁ MASAKRA (január 1940)

Začiatkom roka 1940 sovietska tajná služba popravila v mestách Katyn, Ostaszków a Starobilsk okolo 22 tisíc zajatých poľských dôstojníkov, policajtov, príslušníkov inteligencie, ktorí boli odvezení do ZSSR počas obsadzovania a okupácie časti Poľska v roku 1939. Masové hroby v Katynskom lese objavili nemecké vojská v roku 1943. Sovietsky zväz priznal zodpovednosť až v roku 1990.

BITKA O BRITÁNIU (júl 1940 až október 1940)

Séria leteckých bitiek vo vzdušnom priestore Spojeného kráľovstva, najmä v južnom Anglicku a nad kanálom La Manche. Prvá

ným štátom americkým a Veľkej Británii. Vojaci slovenskej armády tak od začiatku druhej svetovej vojny do jej posledných dní na európskom bojisku, okrem územia

svojej vlasti, pôsobili na území súčasných desiatich krajín, a to Poľska, Ukrajiny, Bieloruska, Ruska, Moldavska, Rumunska, Maďarska, Rakúska, Talianska a Česka. Ich

činnosť mala rôznu podobu. Slovenskí vojaci sa zúčastňovali bojov na fronte, zabezpečovali ochranu cestných a železničných komunikácií a iných vojensky významných

veľká čisto letecká bitka v dejinách, žiadne pozemné vojská sa do nej nezapojili. Mala zničiť alebo zdecimovať RAF a získať úplnú vzdušnú nadvládu nad kanálom, aby umožnila nemeckú inváziu (operácia Seelöwe). Počas bitky padlo 544 letcov RAF, ďalších 422 bolo ranených. Britské letectvo stratilo 1 547 lietadiel, straty civilného obyvateľstva od júla do decembra 1940 boli 23 002 mŕtvych a 32 138 ranených.

OPERÁCIA BARBAROSSA (22. jún – december 1941)

Nemecký vpád do ZSSR, obsadenie väčšiny územia, na tuhé zimy a dlhé zásobovacie cesty zložitým terénom nepripravení Nemci však neuspeli, nikdy nedobýli Leningrad, Moskvu ani Stalingrad.

OPERÁCIA DYNAMO – EVAKUÁCIA Z DUNKERQUE (27. 5. – 4. 6. 1940)

Úspešná evakuácia britského expedičného zboru a časti spojeneckých vojsk z dunkerského obkľúčenia. Evakuovať sa podarilo asi 338 200 britských a francúzskych vojakov, prišli však o techniku a výzbroj.

BITKA O STALINGRAD (21. august 1942 – 2. február 1943)

Bitka bola jedným z rozhodujúcich momentov v bojoch na východnom fronte, odrazenie nemeckej ofenzívy.

objektov v tyle nemeckých frontových vojsk, na okupovaných územiach bojovali proti partizánom, budovali obranné postavenia pre ustupujúce nemecké vojská.

Slováci v odboji

Na druhej strane od prvých dní vojny sa Slováci a príslušníci národností žijúcich na území Slovenska aktívne zapojili na rôz-

ných bojiskách do vojnových operácií proti nacistickému Nemecku a jeho satelitom, a to nielen v čs. vojenských zahraničných jednotkách, v povstaleckej 1. čs. armáde

KURSKÁ BITKA, ZSSR (5. júl – 23. august 1943)

Najväčšia tanková bitka v dejinách, víťazstvo Červenej armády, nemecký útok na východnom fronte ochromený.

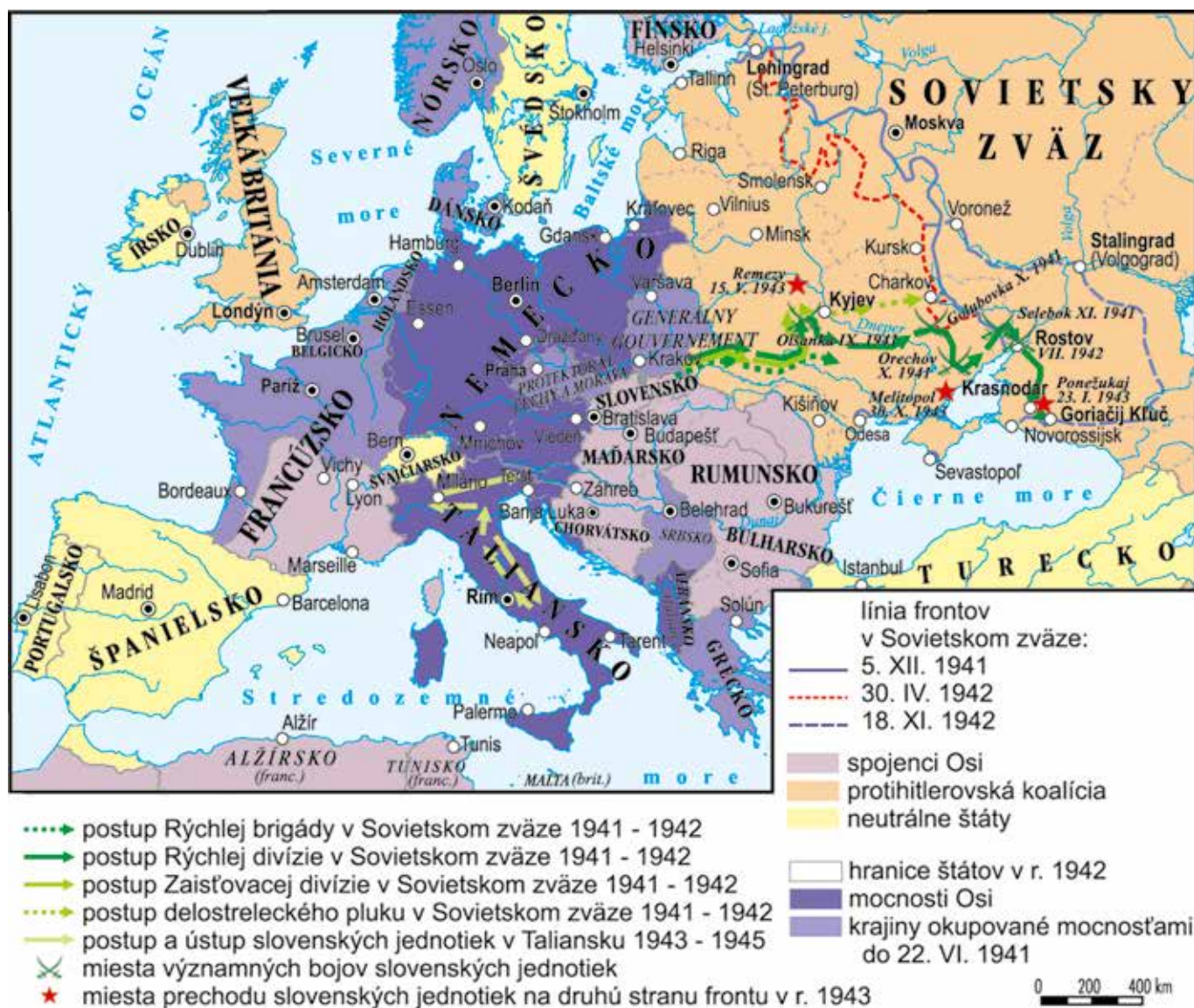

EL ALAMEJN

(1. – 27. 7. a 23. 10. – 4. 11. 1942)

Bitky v severnej Afrike na území Egypta, kde britská 8. armáda napokon úspešne čelila vojskám nemeckého Afrikakorpsu. Porážka Rommelových vojsk znamenala prvú porážku nemeckej armády a bola začiatkom definitívnej likvidácie pozícií vojsk Osi v severnej Afrike.

na Slovensku a v domácom partizánskom hnutí, ale aj v armádach iných štátov protifašistickej koalície, či v hnutiach odporu na území okupovaných krajín.

Čs. vojenské jednotky vytvorené v zahraničí sa zúčastnili na bojoch v Poľsku a vo Francúzsku, podieľali sa na protivzdušnej obrane Veľkej Británie, na letec-

kej vojne proti Nemecku a jeho spojencom v radoch britského kráľovského letectva, invázie do severného Francúzska, arnhemskej a rýnskej výsadkovej operácie,

TOBRUK (1941 a 1942)

V líbyjskom prístavnom meste a jeho okolí prebehlo niekoľko bitiek medzi britskou armádou a nemecko-talianskymi jednotkami. V októbri 1941 patril medzi posily aj 11. československý peší prápor. Pre československé jednotky to bola najväčšia vojnová akcia na Blízkom Východe a v severnej Afrike.

OPERÁCIA NORDLICHT – BLOKÁDA LENINGRADU (8. 9. 1941 – 18. 1. 1944)

Operácia mala za následok obrovské množstvo obetí medzi civilným obyvateľstvom. V dôsledku obkľúčenia zomrelo v oblehanom meste asi 650 000 až 800 000 civilistov. Boje rôznej

intenzity trvali po celý čas až do úplného prerušenia blokády. Neschopnosť nacistických vojsk obsadiť Leningrad a podcenenie síl nepriateľa na tomto úseku frontu, boli jedným z veľkých neúspechov operácie Barbarossa a významne sa podieľali na porážke nemeckých vojsk.

bojovali v severnej Afrike a v Sýrii. Na východnom fronte bojovali v Charkovskej obrannej operácii, Kyjevskej útočnej operácii, Kyjevskej obrannej operácii, v Žitomírsko-berdičevskej a Korsuň-ševčenkovej operácii.

Čs. vojenské jednotky, ktoré sa počas druhej svetovej vojny sformovali na území Poľska, Francúzska, Stredného východu, Veľkej Británie a Sovietskeho zväzu, ako aj jednotky povstaleckej 1. čs. armády na Slovensku a partizánske jednotky síce predstavovali len nepatrnú časť miliónových armád protifašistickej koalície, ale ich boje a obete sa napriek tomu stali uznávanou súčasťou vojenského úsilia demokratických národov a štátov víťaznej koalície druhej svetovej vojny.

Účasť Slovákov v čs. protifašistickom odboji v rokoch druhej svetovej vojny má svoje osobitné a nezastupiteľné miesto v novodobej histórii Slovenska. Národno-oslobodzovací boj v rokoch druhej svetovej vojny výrazne sformoval charakter, myslenie a konanie jeho účastníkov a ovplyvnil život nasledujúcich generácií, pre ktoré sa stal trvalým zdrojom poučenia, hrdosti a vlastenectva.

Naše oslobodenie

Do bojov pri oslobodzovaní Slovenska, trvajúcich od prvej dekády septembra 1944 do začiatku mája 1945, sa aktívne zapojili príslušníci 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, ktorý bol sformovaný na území vtedajšieho Sovietskeho zväzu. 1. čs. armádny zbor počas týchto bojov pôsobil v rámci vojsk sovietskej Červenej armády, v podriadenosti veliteľovi armády, v rámci ktorej bol nasadený na príslušnom úseku sovietsko-nemeckého frontu. Jeho bojová činnosť spojená s oslobodzovaním Slovenska sa

začala 9. septembra 1944, t. j. v deň jeho nasadenia do bojov v Karpatsko-duklianskej operácii. Definitívne sa skončila prechodom jeho hlavných síl cez slovensko-moravskú hranicu v Javorníkoch 3. mája 1945. Počas tohto obdobia sa príslušníci zboru na území Slovenska zúčastnili na realizácii Karpatsko-duklianskej operácie, ktorá bola súčasťou Východokarpatskej operácie Červenej armády (8. 9. – 28. 10. 1944), Východoslovenskej operácie (20. 11. – 31. 12. 1944), Západokarpatskej (12.

1. – 28. 2. 1945) a Ostravskej operácie (10. 3. – 5. 5. 1945). Do konca oslobodzovacích bojov sa ešte zapojili do Pražskej operácie na území Moravy, a symbolickým zakončením ich bojovej cesty sa stal slávnostný pochod jednotiek 1. čs. armádneho zboru ulicami Prahy dňa 17. mája 1945.

Spracoval: pplk. v zál.
PhDr. Peter Šumichrast, PhD.,
VHÚ Bratislava
Foto: VHÚ – VHA

OPERÁCIA OVERLORD – VYLODENIE V NORMANDII (6. jún – 31. august 1944)

Jedna z najväčších operácií druhej svetovej vojny, súčasť bojov západného frontu – vylodenie amerických vojakov na pláži Omaha.

VARŠAVSKÉ POVSTANIE (1. 8. – 2. 10. 1944)

ozbrojené povstanie zorganizované poľskou povstaleckou organizáciou Armia Krajowa v okupovanej Varšave. Prepuklo 1. augusta 1944 a jeho účelom bolo oslobodiť Varšavu pokiaľ možno ešte pred príchodom Červenej armády a pomocou existujúcej a fungujúcej legítimnej štátnej správy znemožniť ustanovenie ko-

munistickej vlády orientovanej na ZSSR. Straty na poľskej strane boli asi 15 200 mŕtvych, 7 000 nezvestných a 5 000 ranených vojakov – a 200 000 mŕtvych civilistov. Na konci vojny bolo v troskách 85 % mesta.

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVSTANIE (29. 8. – 28. 10. 1944)

Ozbrojené povstanie sa začalo ako obrana pred nemeckými okupačnými jednotkami, výraz odporu proti klérofašistickej vláde na čele s Jozefom Tisom, a úsilie obnoviť demokratické slobodné Československo.

Minister
obrany
Martin Glváč
odovzdáva
medaily na
Dukle

Cesta medaily

Spolu vojenčili v Trnave, spolu bojovali v Slovenskom národnom povstaní, obaja padli do nemeckého zajatia – a 1. apríla 2015 vojnoví kamaráti Jozef Benkovský s Ľudovítom Ambrušom prevzali v Trnave vojenskú medailu Pamätnú medailu k 70. výročiu Slovenského národného povstania a skončenia druhej svetovej vojny.

„Zomrel minulý týždeň,“ ozvalo sa zspomedzi veteránov a hostí v Zrkadlovej sieni trnavského Divadla Jána Palárika, keď moderátor zvolal meno vyznamenaného Jozefa Abrmana. Ďalší sa po zaznení svojho mena postavili a pomaly kráčali dopredu. Bolo ich dvadsať. Za ostatných štyridsiatich, ktorí nemohli prísť najmä kvôli svojmu veku, prevzali medaily ich príbuzní. „Vyznamenávaní sú všetko ľudia okolo 90 rokov. Je to jed-

na z posledných možností ako ich kým žijú morálne oceniť za ich zásluhy v národno-oslobodzovacom boji,“ povedal Richard Zimányi z oddelenia starostlivosti o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov sekcie ľudských zdrojov Ministerstva obrany SR.

Vyznamenania pre víťazov

Reprezentatívne priestory, sviatočná atmosféra, akt vyznamenávania, štátna hymna,

malé pohostenie. Na prvý pohľad sa to zdá byť celkom jednoduché. Lenže to je iba okamih, finále. Predchádzajú mu stovky hodín príprav, koordinačných porád, profesionálnej práce aj osobného zápalu.

„Vojenskú medailu Pamätná medaila k 70. výročiu Slovenského národného povstania a skončenia druhej svetovej vojny vlni zriadil a svojím rozkazom udeľuje minister obrany SR Martin Glváč,“ uviedol na začia-

BITKA V ARDENÁCH (16. 12. 1944 – 1. 2. 1945)

Nemecká ofenzíva na západnom fronte. Patrí do nej aj jej pokračujúca eliminácia v decembri 1944 až januári 1945. Posledný pokus nacistického Nemecka zvrátiť priebeh vojny či získať Nemecku lepšiu vyjednávaciu pozíciu so západnými Spojencami.

BITKA O BERLÍN (16. 4. 1945 – 2. 5. 1945)

Jedna z posledných bitiek na východnom fronte. Dva sovietske fronty zaútočili na oblasť Berlína z východu a juhu, tretí obišiel hlavné nemecké pozície a udel na mesto zo severu. Berlín kapituloval 2. mája 1945, dva dni po Hitlerovej samovražde. Boje

však pokračovali až do 8. mája 1945. Viaceré nemecké jednotky ignorovali kapituláciu a pokúšali sa prebiť na západ, aby sa nemuseli vzdať Sovietskemu zväzu.

KAPITULÁCIA NEMECKA (7. a 8. mája 1945)

Siedmeho mája podpísal v Remeši hlavný veliteľ nemeckých ozbrojených síl nemecký generálplukovník Alfred Jodl kapituláciu akt so západnými Spojencami. Keďže pri tom nebol prítomný žiadny vysoký sovietsky dôstojník, iba náčelník sovietskej vojenskej misie v Paríži generál-

major Ivan Susloparov, Sovietsky zväz kapituláciu neuznal. Preto sa akt opakoval 8. mája 1945 (9. mája moskovského času) za prítomnosti maršala Georgija Žukova v berlínskom predmestí Karlshorst. Kapituláciu za nemeckú stranu tentoraz podpísal náčelník generálneho štábu poľný maršal Wilhelm Keitel.

Foto: VHÚ – VHA, Bundesarchiv, NARA

tok Richard Zimányi. Základnou filozofiou je uctiť si žijúcich účastníkov odboja. Ich identifikácia však nie je celkom jednoduchá: „Databázu sme zostavovali predovšetkým podľa zoznamu držiteľov osvedčenia o účasti v národnom boji za oslobodenie podľa zákona č. 255/1946 Zb.“ Zoznamy žijúcich účastníkov odboja mesiace doladzovali s Ústrednou radou a s oblastnými výbormi Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov. Nie každý účastník odboja je aj člen SZPB. Zároveň nie každý si nárokoval „255-ku“. Pátrali, kde sa dalo. „Menoslovy a adresy sme museli odladiť aj so zoznamom Sociálnej poisťovne, spolupracovali sme s Útvorom sociálneho zabezpečenia Ministerstva vnútra a s Vojenským úradom sociálneho zabezpečenia.“

Po rozhodnutí ministra obrany o zriadení medaily a schválení príslušnej informačnej správy bolo treba vyhlásiť súťaž na vypra-

Vojnoví kamaráti Jozef Benkovský a Ľudovít Ambruš

2. zástupca náčelníka Generálneho štábu OS SR genmjr. Pavel Macko s veteránmi v Bratislave

covanie výtvarných návrhov. Tie posúdila Rada pre vojenskú symboliku, poradný orgán ministra obrany. „Škatuľka obsahuje samotnú medailu a stužku na pripnutie. Je ich vyše 2 000 a každá je jedinečná, každá má svoje číslo. Ku všetkým je priložený originálny dekrét, na ktorom je ručne vpísané meno vyznamenaného, číslo medaily a číslo rozkazu ministra.“ Pritom vyše 1 700 medailí je určených žijúcim slovenským účastníkom odboja a ďalšie boli či budú odovzdané predstaviteľom vypálených obcí, veteránom zo zahraničia alebo tým, ktorí sa výrazne podieľajú na podpore odkazu protifašistického odboja.

Zamestnanci z oddelenia starostlivosti vojnových veteránov a vojenských dôchodcov pripravovalo harmonogram udeľovania medailí a koordinovalo ho s predstaviteľmi miest a inštitúcií. V Čechách na podobnom odbore pracuje vyše 50 zamestnancov. U nás má oddelenie päť zamestnancov, takže sa na plnení úloh spojených s agendou udeľovania medailí podieľali aj viacerí iní zamestnanci sekcie ľudských zdrojov. „Medaily slávnostne odovzdávame v spolupráci

bodenia mesta, inde oblastnej konferencie SZPB, alebo sa konala celkom autonómne. „Základom je dôstojný rámec. Tak, aby dôstojnosť chvíle vnímali v prvom rade významaní. Vždy sme prizývali aj veliteľov či vojakov z miestnych alebo blízkych posádok. Aby bolo zrejmé, že pre ozbrojené sily je protifašistický odboj jedným z pilierov, na ktorých stoja ich tradície.“ V Trnave medaily odovzdávali aj veliteľ multifunkčného praporu Hlohovec podplukovník Maroš Murárik či riaditeľ Vojenského archívu Jozef Petráš. Prítomní boli primátor mesta i predseda vyššieho územného celku.

Minister obrany Martin Glváč odovzdával prvý raz pamätné medaily vlni v októbri na Deň obetí Dukly. Posledné v jeho mene odovzdali 29. apríla v Považskej Bystrici. „Keď vidíte pri hraní štátnej hymny, ako sa tí 90-roční ľudia hrdlo postavajú, keď vidíte v ich

Richard Zimányi (v strede) a vojnoví veteráni z trnavského regiónu

so samosprávami, štátnou správou, SZPB a ďalšími organizáciami od jesene minulého roka,“ sumarizuje Richard Zimányi. Prešov, Košice, Trebišov, Banská Bystrica, Nitra, Senica – zakaždým treba dohodnúť priestory, pozvať oficiálnych hostí, zostaviť program. Niekde bola slávnosť súčasťou osláv oslo-

očiach slzy a dojatie, ste radi, že sa môžete podieľať na tom, čo im naša generácia môže dať – a to je hlavne vďačnosť a úcta,“ hovorí Richard Zimányi.

Text: Pavol Vitko
Foto: autor a Ivan Kelement

Boje a technika oživené nadšením

Odmenou je potlesk, satisfakciou záujem tisícok súčasníkov, ktorí prichádzajú na historické rekonštrukcie bojov druhej svetovej vojny, aby poznali pocity nebezpečenstva a odvahy, porážky či víťazstva. V každom prípade – historické rekonštrukcie bojov začali u nás vznikať v 90. rokoch. Azda o čosi neskôr ako v Česku, ale o to s väčším nadšením a srdečnosťou. Prichádzajú na nestovky amatérskych vojenských „hercov“ aj zo zahraničia a, naopak, naši „bojovníci“ hostujú už nielen v okolitých krajinách. Ťažisko činnosti klubov vojenskej histórie pritom stojí predovšetkým na dobrovoľníkoch, ktorým je pri nemálo verejných podujatiach nápomocný aj náš rezort obrany.

Zbrane s príbehom, príbehy so zbraňami

Ak by niekto rozmýšľal nad typickým predstaviteľom nadšencov pre vojenskú históriu, zberateľstvo zbraní a organizovanie historických vojnových rekonštrukcií, zrejme by ho napadlo aj meno Jozef Hostinský. Od roku 2007 je predsedom Klubu vojenskej histórie Tekov, od roku 2004 organizuje Boje o Hron a od roku 2007 vedie voľné združenie s názvom Konfederácia klubov vojenskej histórie.

Vyrastal v Starom Tekove, kadiaľ cez vojnu postupovali sovietska aj rumunská armáda. Zároveň viac ako iní nasával všetky príbehy tamajších bojov: „Mňa to drží odkedy si na seba pamätám. Teda už od materskej škôlky“, spomenie 59-ročný muž.

Tanky, lietadlá, samopaly

„Zákon v minulom režime zbieranie zbraní nedovoľoval, ale aj tak som ich začal zbierať potajomky. Najmä aby som ich zachránil pred zničením a neskôr pred priekupníkmi. Keď sme už s našou záľubou mohli vyjsť na svetlo božie a keď som získal licenciu na zbieranie vojenského materiálu, mohol som vytiahnuť zo skríň desiatky bodákov, šablí, prílb či iných súčastí výzbroje.“ Klub vojenskej histórie Tekov plánuje tiež vybudovať v areáli Penziónu Bažantnica v Starom Tekove veľkú múzejnú halu s rozmermi 77 x 11 metrov. Už teraz vie, že hneď po otvorení bude plná.

Historické vojnové zbrane sa dnes dajú zohnať na internete či na burzách alebo kúpiť v špecializovaných obchodoch. Jozef

Hostinský však za svoje najcennejšie exponáty považuje tie, ktoré majú aj svoj príbeh. „Máme trosky lietadla Boeing B17-G, teda amerického štvormotorového ťažkého bombardéra nazývaného aj lietajúca pevnosť. Bol zostrelý v roku 1944, keď sa vracal z náletu na Budapešť a zrútil sa v Hronskom Beňadiku. V roku 2004 ma navštívili manželka a syn Theron Arnetta, palubného strelca člena posádky so San Diega. Kúsok plechu si odlomili na pamiatku.“ Mimochodom – posádka sa zachránila, pomohli jej partizáni, no aj tak napokon skončila v nemeckom zajatí. Tam sa však dočkala konca vojny. J. Hostinský pokračuje príbehom, keď ho priaznivec vojenskej histórie upozornil na už zabudnutý pád nemeckej stíhačky Focke Wulf Fw 190, ktorú používala nemecká Luftwafe. „Našli sme nielen zvyšok stroja, ale aj pozostatky nemeckého pilota, vrátane časti jeho odevov a peňaženky. Pozostatky si prostredníctvom nemeckého veľvyslanectva prevzali nemecké úrady. O pár mesiacov nám poslali fotku pilota, ktorý v lietadle zahynul začiatkom roka 1945. Volal sa Helmuth Heim a nemal ani 21 rokov.“ Podobne sa dostali aj k tankovej veži pôvodne francúzskeho tanku Renault R35. „V roku 2005 nás oslovil pamätník bojov doslova niekoľko dní pred svojou smrťou. Povedal nám, kde asi sa veža nachádza. Boli to približne štyri hektáre plochy. Našli sme ju v hĺbke do dvoch metrov.“ A prečo v bývalých močariniach ostala iba veža? „Podľa rozprávania pamätníka Sovieti pri útoku tanku francúzskej výroby, ktorý mali vo výzbroji Nemci, doslova odstrelili vežu. Podvozok však ostal funkčný a podľa spomenutého pamätníka ho Nemci cez noc odtiahli.“

Samozrejme, v expozícii nadšencov z Klubu vojenskej histórie Tekov nemôže chýbať ani legendárny sovietsky tank T-34. T34/85. „Máme ho dlhodobo zapožičaný z Tekovského múzea. Je majetkom Vyššieho územného celku Nitra. Aj preto, aby sme ho mohli mať, i naďalej sa usilujeme získať štatút muzeálneho zariadenia.“ Jozef Hostinský a jeho klub však vlastní a budú vystavovať aj novodobšie exponáty: „Aktuálne sa nám z podarilo z Čiech zakúpiť sovietske lietadlo An-2, ktorého výroba za začala koncom 40. rokov. Pred nami je jeho rozsiahla rekonštrukcia. Máme aj dve rakety Volchov. Zo stoviek ďalších historických exponátov z druhej svetovej vojny treba, pravdaže, spomenúť aj rôzne ručné zbrane, kolesovú či delostreleckú techniku a podobne.“

Halt! aj Uráááá...

Je fascinujúce vidieť, ako sa sovietski vojaci pred útokom posilňujú sušenými rybičkami a suchármi. Ako si čistia zbrane a zároveň prehlbujú zákopy a s akou vervou po signáli veliteľa z nich s výkrikmi „Urááá, Vperjóood“ či „Za pobeđu“ vyrážajú vpred. Je podobne zaujímavé sledovať, ako si nacistické vojská precízne upravujú obranné postavenia, ako si dôstojníci fičúrsky naprávajú brigádírky a vojaci v uniformách Wehrmachtu disciplinovane plnia ich povel v nemčine. Skrátka – tí ľudia svoje úlohy až neskutočne prežívajú. A to nasadenie v „boji“!

Aj keď v rámci niektorých historických ukážok scenár organizátorov prezentoval čiastkové víťazné bitky Nemcov, či je to na Sahare, na Slovenských pieskoch, na Tankových dňoch Laugaricio alebo počas Bojov o Hron, takmer vždy víťazí Červená armáda a náš 1. čs. armádny zbor. Napokon – vo finále to vždy bolo tak aj v skutočnosti. „S bojmi o Hron sme začali v roku 2004. Usporiadali sme ich k 60. výročiu SNP. Pôvodne to malo byť len jednorazové podujatie,“ spomenie J. Hostinský. Odozva však bola obrovská. Po ročnej prestávke ich od roku 2006 organizujú každoročne. J. Hostinský vysvetľuje: „Bojisko má 4

hektáre a dokážeme ho rozšíriť na dvojnásobok. „Čo je symbolické, ukážky sú v Starom Tekove na mieste, kde boje v druhej svetovej aj prebiehali. Front tu stál tri mesiace a aj odtiaľto sa začínala Bratislavsko-brnianska operácia. Prielom Hrona sa začal 25. marca 1945 skoro ráno a predchádzala mu 55-minútová delostrelecká príprava. V tunajšom okolí strieľalo 1 000 diel a 17 kaľuš. Vojskám priamo velil generálporučník Pliev, frontovej línii velil maršal Malinovský. Veľmi ťažké boje sa strhli v oblasti medzi Malými Kozmálovcami a Starým Tekovom. Nemci tu nasadili elitný guľometný prápor Saxonia, ktorý sem špeciálne na obranu tunajšej línie prevelili z Komárna. Červenej armáde spôsobili ťažké straty. No a možno spomenúť aj to, že na sovietskej strane tu boli posledný raz nasadení kozáci na koňoch.“

Bojujúci kozáci na koňoch počas ukážok bojov o Hron natezav nevystupovali. Je však zážitkom vidieť, ako sa cez rameno Hrona brodia burácajúce tanky T34. Tiež ako ich vzápätí ostreľuje nemecké delostrelectvo, ako proti nim, vyrážajú polopásové obrnené vozidlá. „Vlani sme mali aj bojové lietadlá v ruskej aj nemeckej kamufláži. Podujatie to mimoriadne oživilo. Tradične skvelá bola práca pyrotechnikov. Popri stovkách iných efektov dokázali perfektne aranžovať aj streľbu z leteckých guľometov, ktorá vyzerala ako ozajstná.“ Presuny vozidiel, útoky a ústupy jednotlivých jednotiek, ošetrovanie ranených aj záverečné fázy drsných bojov muža proti mužovi dokumentujú, aká krutá bola vojna a aká bola cena víťazstva. „To je jeden z hlavných dôvodov, prečo to robíme. Náš cieľový divák je mladý človek, začínajúci deťmi, ktorí toho o vojne vedia málo, alebo majú o vojnách počítačovými hrami taký pokrivený obraz, že im chceme priblížiť pravdu.“

Výbušná muzika

Klubov vojenskej histórie je na Slovensku viac, no v konfederácii ich spolupracuje šesťnásť. „Vieme koordinovať naše akcie, pomáhať si s technikou, výstrojom či výzbrojou, ako aj účasťou na akciách.“ Jozefa Hostinského sa tiež pýtame, do akej miery kompenzuje výdavky jednotlivým účinkujúcim. „Niečo preplácame za zapožičanie techniky a jej dopravu. No samotným účinkujúcim iba zabezpečujeme celodennú stravu a občerstvenie. Podobne je to aj na iných podujatiach. Už som spomenul – robíme to zo srdca – a inak by sa to ani v našich podmienkach robiť nedalo. Treba však povedať, že v zahraničí sú aj podujatia, kde si účinkujúci musia zaplatiť poplatok. Inde je to azda naopak. V každom prípade – u nás ešte bojovníci dostanú zadarmo aj muníciu. Nie je to málo – len vlani vystrieľali okolo 25-tisíc nábojov z ručných zbraní. Plus si dorátajte všetky ďalšie imitácie, teda delostrelectvo, kaľuše, granáty... A bez toho by to nešlo. Je to skrátka hudba nášho podujatia – a tá musí byť dramatická, pôsobivá a uveriteľná.“

No a práve tu treba riešiť črtajúci sa problém. „Naša Konfederácia sa snaží vstúpiť do prípravy Zákona o zbraniach a strelive. Ak by platil v pôvodne navrhovanej verzii, do značnej miery by mohol skomplikovať a potom utlmiť väčšinu podobných podujatí,“ konštatuje J. Hostinský. Verí, že s príslušnými orgánmi v rámci legislatívneho procesu nájdu kompromis.

Boje o Hron sa uskutočnia aj toto leto. V roku 70. výročia porážky fašizmu nad nimi prevzal záštitu predseda vlády Robert Fico. Tradične poslednú júlovú sobotu, tentoraz 25. júla, sa podujatie začne o 9.00 položením vencov pri Pamätníku obetiam Bratislavsko-brnianskej operácie v Starom Tekove, ktorý Klub vojenskej histórie Pohronie vybudoval v roku 2007. Na „bojisku“ treba byť o 10.30. „Za minulé roky sme boli veľmi vďační príslušníkom ozbrojených síl a vedeniu ministerstva obrany, ktoré podporujú naše úsilie a Boje o Hron výrazne spestrujú aj dynamické i statické ukážky dnešných slovenských vojakov. Verím, že to tak bude aj tento rok,“ ocenil J. Hostinský.

Kôň Jimmy a iné US autá

Pôvodne chcel vystaviť len jedno historické vozidlo ako pútač pre zákazníkov na svoj dielenský dvor. Dnes je Marián Simeon zrejme najznámejší zberateľ amerických armádných vozidiel z druhej svetovej vojny.

„Po prvom aute, ktorým bol čs. valník Praga RN, sa rekonštrukcie historických vozidiel a ich zberateľstvo naozaj chytily. Chcel som zbierať čs. úžitkové vozidlá. S tými bol však problém, pretože v 50. rokoch ich nesmeli vlastníť súkromníci a štátne podniky ich po skončení životnosti všetky šrotovali,“ spomenie. Poradil sa preto so synom Máriom, od detstva nadšencom vojenskej histórie. Bolo to v roku 2002. Synov názor rozhodol. „Napokon sme sa v rámci nášho klubu Old Duty Trucks Nové Mesto nad Váhom rozhodli zbierať to, čomu sa dovtedy nikto na Slovensku systematickejšie nevenoval. Rozhodli sme sa pre americké vojenské úžitkové vozidlá z druhej svetovej vojny.“

Anvil Dragoon aj Overlord

Ich prvé vojenské americké auto s logom US Army bolo však o čosi mladšie. Sanitku Dodge Ambulance M4/3 Američania používali na začiatku 50. rokov v Kórejskej vojne. Nasledovalo zásobovacie vozidlo GMC CCKW 353. „Je to veľmi odolný strednotánžny vojenský valník 6x6 z roku 1944,“ konštatuje Marian Simeon. „Naše vozidlo bolo v zostave 7. US armády generálporučíka Alexandra Patcha a vylodilo sa v auguste 1944 v rámci operácie Anvil Dragoon v južnom Francúzsku. Koncom vojny sa dostalo až do západného Rakúska a rakúska armáda ho využívala až do konca 70-tych rokov, odkedy chátralo pod holou oblohou. Objavili sme ho v roku 2005 a renovácia trvala šesť mesiacov,“ dodáva Mário Simeon. „Auto prezývali Jimmy, bol to pre Američanov motorizovaný ťažný kôň druhej svetovej vojny. Viacero konštrukčných prvkov z neho prevzala aj naša legendárna Praga V3S,“ pokračuje starší Marián. A takto by vedeli rozprávať ešte dlhé minúty o každom zo svojich automobilov. Napríklad o valníku Dodge WC63, ktorý sa používal aj na ťahanie ťahákych kanónov a ktorý v teréne

dokázal previezť 1,5 tony materiálu či 12 plne vyzbrojených vojakov. Ten, ktorý majú Simeonovci sa vylodil v Normandii v rámci operácie Overlord v júni 1944 a až do 80-tych rokov ho vo Francúzsku využívali hasiči. Treba dodať, že v ich „stajni“ postupne k americkým vozidlám pribúdajú aj britské.

Duše veteránov

Old Duty Trucks, neformálny klub Simeonovcov a ich niekoľkých priateľov, si získal veľmi rýchlo uznanie nielen na Slovensku. Napríklad vyslobodzovacie vozidlo Ward LaFrance M1A1 S5

získalo prvú cenu v súťaži o najlepšiu rekonštrukciu historického vozidla na slovenskom podujatí Sahara už v roku 2007. „Tiež sa spolu so spojencami vylodilo v Normandii a vo francúzskej armáde slúžilo do konca 80-tych rokov. No nielen to. Simeonovci s perfektne zrekonštruovaným americkým Ward LaFrance vyhrali celkovo 2. cenu na v Európe azda najväčšom stretnutí zberateľov vojenských historikov War and Peace Show v britskom Kente. V kategórii amerických ťažkých vozidiel dokonca zvíťazili. „Priznávam, že nás to šokovalo, lebo na stretnutí bolo 3 500 vozidiel a len v kempе s vojenskými motoveteránmi táborilo vyše 20-tisíc ľudí.“

Na poličke v kancelárii Mariána Simeona, majiteľa opravárenskej a špedičnej firmy, je vystavených niekoľko desiatok domáciach aj zahraničných ocenení. Je medzi nimi aj Pohár ministra obrany Martina Glváča zo Slovenských pieskov v roku 2013 za rekonštrukciu britskej samohybnéj húfnice Sexton MKII vyrobenej

v roku 1944. Vozidlá z druhej svetovej vojny z Old Duty Trucks aj vlni mohli vidieť návštevníci Slovenských pieskov, Laugarícia, Sahary či historických stretnutí v Čechách alebo v Rakúsku. „Samozrejme, nákupy starých automobilov pred rekonštrukciou, náhradné diely, cesty a všetko ostatné si financujeme sami. Ak by si niekto myslel, že napríklad v spomenutom Kente sme okrem víťazného pohára niečo dostali, rád mu vysvetlím, že sme si museli zaplatiť aj účastnícky poplatok. Jediné čo nás vyjde lacnejšie sú rekonštrukcie. Tie vieme urobiť v našich dielnach svojpomocne,“ konštatuje Marián Simeon, ktorý je strojár nielen vzdelaním, ale aj dušou. No aby videl naozaj až na dno do duše všetkým svojim

veteránom, zakaždým musí nielen preštudovať tučné manuály, schémy či súbory fotografií. Musí sa doslova zžiť s nimi aj s ich dobou.

Popri vyše tucta zrekonštruovaných amerických vojnových vozidiel stoja pod prístreškami na dielenskom dvore Simeonovcov tie, ktoré čakajú na opravu. Stali sa pre nich vášňou, ktorej venujú svoj čas, schopnosti aj nemálo financií. Najnovšie úzko spolupracujú s Klubom historických vozidiel Považie Považská Bystrica. A to aj pri príprave tohtoročných Tankových dní Laugarícia. Tie sa budú i v súčasnosti s inými inštitúciami vrátane našich ozbrojených síl, konať 17. až 21. júna.

Text a foto: Pavol Vitko

Výber z najvýznamnejších rekonštrukcií bojov

- **Tankové dni Laugarícia, 17. – 21. jún** (hlavný program 20. 6.), Trenčianske Stankovce
- **Boje na Hrone 25. jún, Starý Tekov**
- **Slovenské piesky 30. júl až 10. august** (hlavný program 9. august), podujatie venované 70. výročiu ukončenia druhej svetovej vojny pod záštitou ministra obrany Martina Glváča, Vojenský výcvikový priestor Záhorie
- **Sahara, 28. až 30. august, VTSÚ Záhorie** (hlavný program 29. augusta), stretnutie majiteľov vojenských historických vozidiel a klubov vojenskej histórie na Slovensku spojené s ukážkami bojov

Záchrana lietadla spod Dukly

Náš jediný vrtuľníkový útvar, vrtuľníkové krídlo v Prešove, má od 31. októbra 2003 čestný názov po jednom z najúspešnejších predvojnových a vojnových pilotov, prvom československom veliteľovi slávnej 312. čs. stíhacej perute Royal Air Force (RAF) generálpodplukovníkovi Jánovi Ambrušovi.

Zástupca veliteľa vrtuľníkového krídla podplukovník Peter Fabišík pripomína, že hrdosť na toto pomenovanie útvary chcú prebudiť v každom príslušníkovi krídla. Aj prostredníctvom siene tradícií, v ktorej nechýba generálska uniforma Jána Ambruša.

Hrozilo prelomenie trupu

K zachovaniu historického povedomia prispievajú v súčasnosti aj príslušníci krídla pod vedením nadpráporčíka Alojza Šiveckého. Návštevníci bojísk v Duklianskom priesmyku sa počas cesty, pri obci Nižný Komárnik zastavovali pri lietadle Avia B-33. Je to čs. licenčná verzia slávneho sovietskeho stroja z druhej svetovej vojny Il -10. Spomínané lietadlá pomáhali v priebehu Karpatsko-duklianskej operácie sovietskym a československým vojakom. Žiaľ, zub času i niektorí „návštevníci“ sa nepriaznivo podpísali pod stav lietadla. Podľa nadpráporčíka Šiveckého, ktorý vedie práce na znovu oživení stroja, dokonca hrozilo prelomenie časti trupu.

Preto sa VHÚ Bratislava pod vedením riaditeľa plukovníka Miloslava Čaploviča rozhodol stroj premiestniť z podstavca pri Nižnom Komárniku a v priestoroch prešovského vrtuľníkového krídla ho reštaurovať. Stalo sa tak v októbri 2012. Odvtedy šikovné ruky leteckých nadšencov urobili neskutočné množstvo práce. Lebo ako hovorí nadpráporčík Šivecký, až pri postupnom odkrývaní starých náterov a prenikaní do útrob stroja

zistovali, čo všetko treba vykonať. Všeteliakými cestičkami si hľadali plány, výkresy, pomáhali si fotografiami obdobných strojov, ale napríklad aj návštevami v múzeách v Čechách a v Poľsku, kde vlastní pôvodne Il-10 či licenčné verzie tohto stroja. V mnohom im pomohli aj v košickom leteckom múzeu. Veľa vecí i pomôcok a prípravkov si museli vyrobiť doslova na kolene.

Ako Fénix

„Som veľmi rád, že vždy keď treba, tak sa môžem spoľahnúť na skutočných odborníkov. Na zvärača, lakovača a odborníka na detaily rotného Jozefa Kohana, elektrikára podpráporčíka Jaroslava Hlača, nadrotmajstra Martina Jakubka, ktorý si to najviac oddrel pri čistení lietadla. Práporčík Adrian Wilga je expert na prístroje, rotnajster Ján Cerula sa vyznamenal pri výrobe montážnych krytiel na prevádzkové otvory. Nevďačná a zdĺhavá práca pri čistení stroja by bola nemysliteľná bez kapitána Jána Pohľoda, práporčíka Ľubomíra Kráľoviča, podpráporčíkov Vojta Vargu a Rastislava Gogu, rotnajstra Jerguša Kovaľa, čatára Tomáša Horečného, desiatnika Tomáša Borisa, vojaka Tibora Tordaya. Nová elektroinštalácia lietadla je zasa dielom nadrotmajstra Rastislava Radačovského, ale pomáhali aj mnohí ďalší. Lebo rekonštrukcia lietadla je tímová práca,“ konštatuje nadpráporčík Šivecký.

Podľa neho pomocnú ruku podali aj študenti leteckej fakulty technickej univerzity

v Košiciach. Najmä poslucháč 4. ročníka Lukáš Kopčík a Pavel Gromovský z druhého ročníka. Aj vďaka nim lietadlo postupne vstáva z mŕtvych, ako bájnny vták Fénix.

Klobúk dolu pred prácou týchto nadšencov, ktorí dávajú dohromady letecký unikát vo svojom voľnom čase a bez nároku na

odmenu. Nadpráporčík Šivecký, ktorý riadi a koordinuje práce, hovorí, že keď všetko pôjde tak, ako má, o nejaký čas budú môcť lietadlo obdivovať návštevníci múzea vo Svidníku, vo vstupných priestoroch Vyhliadkovej veže ako súčasť novovybudovanej expozície. Bojový vrtuľový jednomotorový jednoplošník Avia B-33 bol licenčne vyrábaný v Československu v rokoch 1952 – 1955 podľa sovietskeho bojového lietadla Il-10.

Text: Jozef Žiak

Foto: autor, archív A. Š.

TECHNIKA

NOVINKY • TRENDY • VÍZIE

ZBRANE VÍTAZOV

Technika, ktorá prispela k víťaznému koncu druhej svetovej vojny

Ručné zbrane

Výzbroj armád pred druhou svetovou vojnou pozostávala z pištoľí a revolverov, opakovacích pušiek, ľahkých a ťažkých guľometov. Len málo armád sveta zaviedlo do roku 1939 samopaly, či samonabíjacie pušky. Rovnako protitanková obrana bola odkázaná, okrem protitankových kanónov, len na protitankové pušky, prípadne ručné granáty a míny. Do druhej svetovej vojny teda vstupovali jednotlivé armády s porovnateľnou výzbrojou. Na strane spojeneckej koalície postupne bojovalo viacero armád sveta s pomerne rozmanitou výzbrojou.

Krátko palné zbrane predstavovali rôzne pištole a revoly. Ich typová škála v spojeneckých jednotkách je pochopiteľne, pomerne veľká. Francúzska armáda disponovala pištoľami SE.MAS 1932, SACM 1935 a revolvermi Lebel 1892. Briti zase používali revoly Webley a Enfield. Pre armádu USA boli typické pištole Colt M1911 a rôzne re-

voly ako Colt, či Smith & Wesson. Sovietska armáda používala tradične revoly Nagant 1895 a pištole Tokarev TT-33. Z iných zbraní možno spomenúť pôvodne belgickú pištoľ Browning HP-1935. Pôvodná továreň síce vyrábala zbraň pre Wehrmacht, no v Kanade prebiehala výroba pre spojeneckú armádu.

Samopaly

Na začiatku druhej svetovej vojny boli samopaly stále na okraji spektra výzbroje jednotlivých spojeneckých armád. Francúzska armáda svoj typ MAS 1938 nestihla zaviesť do výzbroje vo významnejšom rozsahu. V rukách jej vojakov sa zhodou okolností objavilo aj niekoľko tisíc nemeckých samopalov Erma EMP. Armáda USA síce mala menšie množstvo samopalov Thompson M1921 a M1928 a britské námorníctvo samopaly Lanchester Mk. I, avšak ich význam nebol spočiatku veľký. Armáda ZSSR, ktorá koncom 30. rokov zaviedla samopaly Degťarev

(PPD-34/38, PPD-40) do výzbroje vo väčšom počte, ich uložila do skladov. V bojoch sa ukázala nevyhnutná potreba samopalov. Briti zaviedli postupne rôzne verzie samopalu STEN (Mk I až Mk V), Američania pokračovali vo vývoji Thompsona (M1928A1 a M1) a námorná pechota dostala aj samopaly M50 (Reising). Sovieti zaviedli legendárny Špagin PPŠ-41, ktorý vyrobili v počte päť miliónov. V priebehu vojny sa ukázalo, že výrobu samopalov treba zjednodušiť. Vznikli americké M3 (Guide) a sovietske Sudajev PPS-43, využívajúce pri výrobe jednoduchšie technologické postupy.

Opakovacie

Všetky spojenecké armády boli vybavené opakovacími puškami vychádzajúcimi poväčšine z rôznych modelov prvej svetovej vojny. Jedine armáda Spojených štátov a v menšej miere Červená armáda boli vyzbrojené aj samonabíjacími puškami. V roku 1940 mala francúzska armáda okrem

pozostatkov z prvej svetovej vojny – pušiek Lebel – aj moderné pušky MAS 1936. Červená armáda používala modernizované verzie systému Mosin, a to pušku 1891/30, karabínu 1938 a neskôr karabínu 1944. V menšej miere, a to najmä v prvých rokoch vojny používala samonabíjacie pušky Simonov AVS-36, Tokarev SVT-38 a SVT-40. Postupne ich výrobu utlmovala až zastavila v prospech samopalov. Britská armáda používala rôzne verzie pušiek Lee Enfield. Armáda USA používala opakovacie pušky Springfield M1903, v menšej miere samonabíjajúcu pušku Johnson 1941, a hlavne samonabíjajúcu pušku Garand M1. Opakovacie a samonabíjacie pušky s montážou optiky používali jednotlivé armády v úlohe ostreľovacích zbraní. Spomenúť možno napríklad sovietske pušky Mosin 1891/30 s ďalekohľadmi PE a PU, či britské Lee Enfield No. 4 Mk.I(T).

Zbrane na náboj strednej balistickej výkonnosti zaviedla len jedna spojenecká armáda – USA. Vo výzbroji sa objavili v roku 1941 samonabíjacie karabíny M1. V roku 1944 sa objavila modifikácia M2, ktorá umožňovala prepínanie medzi strelbou jednotlivými ranami a dávkou. Sovietsky zväz takéto zbrane vyvíjal od roku 1943 tiež, no do výzbroje sa dostali až po skončení vojny v podobe samonabíjajúcej karabíny SKS-45.

Guľomety

Nemecká armáda zaviedla už pred vojnou tzv. univerzálne guľomety schopné plniť úlohu ľahkého aj ťažkého guľometu. Do konca vojny túto koncepciu nezaviedla žiadna spojenecká armáda. Ostali pri delení guľometov na ľahké a ťažké. Francúzska armáda zaviedla ľahký guľomet FM-1924/29. V Červenej armáde sa od roku 1927 používal guľomet Degťarev DP-27 s diskovým zásobníkom. Armáda USA používala ľahké guľomety Browning M1919 a M1918 BAR a britská zase legendárne guľomety BREN Mk. I a Mk. II, ktoré boli licenčným výrobkom československej Zbrojovky Brno. Ťažké guľomety, ktoré sa osvedčili počas prvej svetovej vojny, si udržali miesto vo výzbroji. Francúzska armáda si ponechala vzduchom chladený guľomet Hotchkiss 1914 a St. Étienne 1907. Tak britská, ako aj sovietska armáda používali vodou chladené guľomety Vickers Mk. I a Maxim (1910, 1910/30, 1941), ktoré mali spoločného predka v guľomete Hirma Maxima z konca 19. storočia. Britská armáda používala svoje Vickersy až do povojnových rokov. V priebehu služby boli guľomety Maxim modernizované a v zásade spĺňali požiadavky armád. Moderná pohyblivá vojna poukázala na ich nedostatky, ako boli veľká váha a možnosť poškodenia chladiča. Snaha zaviesť vhodnejšie ťažké guľomety viedla v Sovietskom zväze k zavedeniu guľometu Degťarev DS-39, ktorý sa neosvedčil. Nasledoval guľomet Gorjunov SG-43, ktorý sa dostal do výzbroje v roku 1943, ale do konca vojny nenahradil staršie guľomety. Armáda USA používala v menšom množstve vodou chladené guľo-

metry Browning M1917, no väčšina jednotiek už mala odvodený vzduchom chladený model Browning M1919. Spomenúť možno ešte veľkokalibrové guľomety Browning M2 a DŠK-38, ktoré predstavovali účinný prostriedok proti nízko letiacim cieľom a ľahko obrneným vozidlám.

Protitankové

Protitankovú obranu jednotiek zabezpečovali spočiatku protitankové pušky, ktoré zaviedli britská armáda – Boys Mk. I a Červená armáda – jednoranové PTRD-41 a samonabíjacie PTRS-41. S nástupom modernejších, lepšie pancierovaných vozidiel ich výkon už nepostačoval. Americká armáda preto riešila protitankovú obranu zavedením pancierovky Rocket Launcher M1 Bazooka. Obdobnú zbraň zaviedla aj britská armáda v podobe zbrane Projector Infantry Anti-Tank (PIAT).

Spojenecké zbrane sa rovnako dostali do výzbroje československých exilových jednotiek. Zatiaľ čo jednotky vo Veľkej Británii používali britské a americké zbrane, jednotky v Sovietskom zväze zase výzbroj sovietsku. Po skončení druhej svetovej vojny sa sovietske zbrane dostali aj do výzbroje obnovenej československej armády. Najmä guľomety Gorjunov SG-43 a DŠK boli aj licenčne produkované, respektíve ďalej modernizované.

Druhá svetová vojna priniesla z pohľadu techniky a výzbroje množstvo nových konštrukcií a technológií. Do výzbroje armád sa dostali zbrane na náboje stredného balistického výkonu, ktoré predznamovali nástup dnešných útočných pušiek. Protitankové

obrana pechoty dostala ľahké účinné zbrane s kumulatívnymi projektilmi. Čo sa týka výroby, prišli na rad rýchlejšie a lacnejšie technologické postupy ako lisovanie dielcov z plechu a používanie prvých umelých hmôt. Toto, spolu s dômyselným využitím kapacít, umožnilo výrobu ručných zbraní v ohromných množstvách. Niektoré typy sa používajú dodnes.

Tanky

Začiatok druhej svetovej vojny priniesol budúcej spojeneckej koalícii šok v podobe nemeckej koncepcie bleskovej vojny s masívnym použitím obrnených jednotiek na čele operácií. Tejto koncepcii nedokázali vzdorovať francúzska ani britská armáda na jar 1940 a ani sovietska v roku 1941. Ukázalo sa, že ich koncepcie v porovnaní s nasadením nemeckého Wehrmachtu neobstoja. Navyše koncepcie mali vplyv na konštrukciu obrnenej techniky, a tak málokterý typ bol porovnateľný s nemeckou technikou.

Francúzska armáda disponovala početnými tankovými silami, no značná časť bola morálne, iná časť zase koncepcie zastaraná. Francúzske tanky boli pomerne dobre pancierované, no pomalé, s preťaženými posádkami a zastaranou delovou výzbrojou. Modernejšie typy a modernizácie vhodných konštrukcií zase nedokázali vyprodukovať v dostatočnom počte. Spomenúť možno ľahké tanky Renault R-35, Hotchkiss H-35 a ich odvodené verzie, či stredné tanky Somua S-35. Medzi ťažkými typmi vynikal najmä Char B.

Pred vojnou

Britská armáda v medzivojnovom období priniesla niekoľko zaujímavých koncepcií a typov, no do začiatku vojny nedisponovala najvhodnejšími konštrukciami. Koncepcia Johna F. C. Fullera a jeho obrnenej pecho-

ty priniesla do sveta módu tančíkov. Tvorili značnú časť tankových síl na svete, no nasadenie v bojoch druhej svetovej vojny naplno ukázalo ich nepoužiteľnosť. Ako predstaviteľov britskej tankovej techniky pred druhej svetovej vojny možno uviesť stredný tank Vickers Medium Tank Mk. I. a tzv. šesť-tonový ľahký tank firmy Vickers. Napriek tomu, že britská armáda ho do výzbroje nezaviedla, išlo o najpočetnejšie vozidlo svojej kategórie na začiatku druhej svetovej vojny. Okrem exportu do rôznych krajín sa na tom najviac podieľala výroba v Sovietskom zväze.

V tom čase armáda USA, respektíve jej tankové sily, boli neporovnateľne slabšie ako sily relevantných armád sveta. Napríklad v rokoch 1920 až 1938 vyrobili v USA necelých 300 tankov, zatiaľ čo bývalé Československo viac ako 500, nehovoriac o kvalite konštrukcií. Napriek tomu americká konštrukcia výrazne ovplyvnila inú armádu.

Armáda Sovietskeho zväzu cielene budovala tankové sily na základe najmodernejších poznatkov vrátane odbornej spolupráce s Nemeckom. Vďaka neschopnosti režimu reálne rozhodovať o hospodárstve a čistkám vo všetkých sférach však trpela problémami. Stávala tankové sily najmä na základe dvoch ľahkých tankov, type T-26 odvodeného od britského Vickersa a na kolesopásovom type radu BT, ktorý vznikol na základe americkej konštrukcie Johna W. Christieho. Tieto tanky produkované v ohromných množstvách dostali Červenú armádu na čelo, pokiaľ išlo o počty. Priniesli nové poznatky s konštrukciou a výrobou obrnených vozidiel, čo dalo základ neskoršej vojnovkej produkcii.

Tanky zo začiatku vojny rýchlo zastarali a dostali sa do druhej línie. Potenciál niektorých konštrukcií sa využíval aj naďalej vďaka modernizáciám. Rozdelenie na ľahké, stredné a ťažké tanky ostal v zásade zachovaný, aj keď pomyselné škatulkovanie naráža na rôzne kritériá jednotlivých armád.

Na začiatku

Francúzska armáda podľahla Nemecku na začiatku vojny a jej výzbroj a výrobný potenciál obohatili nemecký Wehrmacht. Veľká Británia ako kolíska tankov akoby zaspala dobu. Do vojny vstupovala s tankami nie najlepšej konštrukcie. Spomenúť však možno úspešný typ Matilda Mk. II. Britská armáda utrpela značné straty na obrnenej technike pri evakuácii z Francúzska, no pomerne rýchlo sa spamätala a prišla s novými konštrukciami vozidiel. Napríklad tankami radu Valentine, či Crusader. Snaha zaviesť vhodnejšie tanky viedla často do pomyselných slepých uličiek a až typy Churchill, a najmä Cromwell a Challenger možno považovať za rovnocenných súperov na bojisku. Produkcia obrnených vozidiel napriek tomu nepostačovala a britská armáda musela do svojej výzbroje pridať aj vozidlá americkej výroby, pričom sami prispeli k ich modernizácii.

Na začiatku vojny mala americká armáda najmenej tankov spomedzi Spojencov. Kapacita amerického priemyslu však rýchlo doká-

zali skonštruovať a vyrábať potrebné vozidlá. V kategórii ľahkých tankov vyrábali verzie tanku M3 Stuart, ktoré sa vzhľadom na charakter bojiska uplatnili v Tichomorí či v severnej Afrike. Stredné tanky, ktoré masovo produkovali pre armádu USA a Spojencov, boli M3 Lee/Grant, a najmä verzie tanku M4 Sherman. Stal sa najpočetnejším tankom na západnom fronte, vyrobených bolo viac ako 37-tisíc kusov rôznych verzií. Ďalšiu generáciu amerických tankov predstavovali ľahký tank M24 Shaffee a ťažký M26 Pershing, ktoré predstavovali moderné konštrukcie s potenciálom do budúcnosti. Najmä v podobe tanku M26 Pershing dostali americké jednotky konečne stroj schopný konkurovať moderným nemeckým tankom PzKpfw V Panther a PzKpfw VI Tiger I a Tiger II. Značným prínosom pre spojenecké armády bola schopnosť amerického priemyslu produkovat' uvedené typy v dostatočných niekoľkotisícových počtoch.

Sovietsky zväz

Sovietska armáda vstupovala do vojny s najväčším počtom tankov, pričom najrozšírenejšie boli ľahké tanky T-26 a rad BT-2 až BT-7. Sovieti podľahli módnemu vlnu viacvežových tankov a zaviedli stredné T-28 a ťažké T-35. Spomenúť možno ešte pomerne početné obojživelné typy T-38 a T-40.

Novšie konštrukcie ľahkých tankov ako T-50, T-60 a T-70 neboli také obľúbené ako iné vozidlá. Skutočný prelom znamenala konštrukcia legendárnych stredných tankov T-34 a ťažkých KV (KV-1, KV-2, KV-85). Počas vojny vznikli ďalšie verzie T-34 vybavené lepším pancierovaním, výkonnejšími kanónmi a do výzbroje pridali ťažké tanky IS (IS-1, IS-2). Do bojov už nestihli zasiahnuť ďalšie moderné konštrukcie T-44 a IS-3, ktoré tiež vznikali ešte počas druhej svetovej vojny.

Napriek tomu, že sovietske tanky sa vyrábali vo veľkých množstvách, len T-34 vyrobili vyše 67-tisíc kusov, intenzita nasadenia na východnom fronte to nestačilo. V rámci programu Lend-Lease boli Sovietskemu zväzu dodávané aj americké a britské tanky, najmä M3 Stuart, M3 Lee, M4 Sherman, Valentine, či Churchill.

Spojenci

Väčšina spojeneckých tankov len s ťažkosťami dokázala vyrovnat' technickú prevahu moderných nemeckých typov Panther a Tiger. Napriek tomu Spojenci na bojisku dominovali vďaka absolútnej prevahe vrátane schopnosti vyprodukovať obrnenú techniku v neporovnateľne vyšších počtoch. Zatiaľ čo produkciu nemeckých tankov možno rátať na stovky, maximálne tisíce kusov, Spojenci produkovali typy M4 Sherman a T-34 v počtoch niekoľko desaťtisíc kusov. Štáty Osi vyprodukovali počas vojny takmer 30-tisíc tankov a samohybných diel, zatiaľ čo Spojenci vyše 212-tisíc tankov a samohybných diel. K najväčším producentom patrili Sovietsky zväz s viac ako 95-tisíc tankami a USA s vyše 88-tisíc tankami.

Spojenecké tanky tvorili aj výzbroj československých zahraničných jednotiek počas druhej svetovej vojny. Československá obrnená brigáda sa z Veľkej Británie vrátila domov vybavená tankami Stuart, Cromwell a Challenger. Jednotky Československého armádneho zboru v ZSSR zase prispeli do výzbroje obnovenej povojnovej čs. armády tankami T-34/85 a IS-2. Práve tieto tanky, okrem koristnej nemeckej techniky, položili základ československých tankových síl, kde aj v nasledujúcich rokoch dominoval T-34/85 licenčne produkovaný v Plzni a Martine.

Legendárne tanky ako T-34 a M4 Sherman sa vo výzbroji rôznych armád udržali ešte dlho po druhej svetovej vojne. Navyše tanky, ktoré konštrukčne vychádzali z typov T-34, či M26 Pershing, tvorili základnú výzbroj armád Varšavskej zmluvy a NATO. Nedávne vojny v bývalej Juhoslávii boli tiež miestom nasadenia tankov druhej svetovej vojny a ešte aj dnes sa tanky T-34 objavujú, ako svojím spôsobom kuriozita na súčasných bojiskách.

Text: PhDr. Marian Uhrin, PhD.
Múzeum SNP Banská Bystrica
Foto: Múzeum SNP Banská Bystrica

Od dvojplôšníkov k tryskáčom

Keď sa pred 70 rokmi končila druhá svetová vojna, letectvo malo za sebou búrlivý vývoj. Doslova skoky vpred zažili všetky technické oblasti – motory, aerodynamika, výzbroj i elektronická výbava lietadiel. Kým na začiatku konfliktu boli ešte pomerne rozšírené dvojplôšné stíhačky s rýchlosťou okolo 400 km/h, o päť rokov neskôr už boli bojovo nasadené prúdové lietadlá s rýchlosťou viac ako dvojnásobnou.

Pretek v zbrojení sa začali už pred vypuknutím konfliktu. Nezriedka sa stávalo, že nádejný prototyp stihol zastarať, kým sa podarilo spustiť sériovú výrobu a v čase zavádzania do služby už bolo potrebné hľadať nástupcu. Aj napriek horúčkovitému vývoju moderných konštrukcií však bolo na začiatku vojny v službe veľké množstvo dvojplôšníkov – a to aj v letectvách hlavných bojujúcich strán.

Osvedčená Avia

Pre nás najvýznamnejším typom spomedzi dvojplôšných stíhačiek je jednoznačne Avia B.534. Tento typ tvoril základ československého stíhacieho letectva. Stroje mali maximálnu rýchlosť 390 km/h a boli vyzbrojené štyrmi guľometmi. Najrozšírenejšia, 4. verzia, mala modernú krytú kabínu namiesto otvoreného kokpitu. Po rozbití Československa veľké množstvo

Aví ukoristili Nemci, ktorí ich využili najmä na výcvik. Ďalšími veľkými používateľmi boli aj Slovensko a Bulharsko. Slovenské vzdušné zbrane nasadili Avie v prvej línii aj na východnom fronte v roku 1941, kde dosiahli niekoľko zostrellov. Bulhari nasadili svoje stroje do boja až na jeseň 1944, keď sa obrátili proti Nemcom. Staré dvojplôšníky slúžili na ostreľovanie pozemných cieľov. Na bitevné útoky použila Avie aj Kombinovaná letka počas SNP. Povstalecká Avia B.534 však dosiahla aj posledné vzdušné víťazstvo dvojplôšnej stíhačky. František Cyprich na nej 2. septembra 1944 zostrelil pri Banskej Bystrici maďarský transportný Junkers Ju 52.

Povstaleckí letci si nárokovali aj na celkom posledný zostrel dosiahnutý z akéhokoľvek dvojplôšníka, keď strelec dvojmiestneho Letova Š-328, Matej Beznák, zasiahol 7. septembra 1944 nemecký Fw 189. V našich končinách je však takmer neznámym faktom, že tento primát držia v skutočnosti chorvátski letci. Tí používali niekoľko dvojplôšníkov nemeckej výroby Fieseler Fi 167 a 10. októbra 1944 bol jeden z nich napadnutý britskými stíhačkami Mustang III. Dvojčlenná chorvátska posádka sa zachránila na padákoch, strelec

Mate Jurkovič však ešte predtým jedného Mustanga zasiahol. Britská stíhačka musela núdzovo pristáť a havarovala.

Čajky v prvej línii

Z ďalších významných dvojplôšníkov treba spomenúť sovietsky Polikarpov I-153 Čajka. Ten mal dokonca zaťahovací podvozok a so 444 km/h bol najrýchlejšou sériovou dvojplôšnou stíhačkou. Pretože moderných lietadiel bol neustále nedostatok, Čajky museli bojovať v prvej línii až do roku 1944.

Významným typom bol aj britský Gloster Gladiator. Mal krytú kabínu a rýchlosť 407 km/h. Bojoval v letectvách menších štátov, ako boli Belgicko, Nórsko, Švédsko, Fínsko a Grécko, najväčším používateľom bolo, samozrejme, britské kráľovské letectvo. To nasadilo Gladiatory najmä v Severnej Afrike, kde na nich až 15 zo svojich 50 zostrellov získal najúspešnejší stíhač RAF, Marmaduke Pattle.

V Afrike dochádzalo v roku 1940 najmä k súbojom dvojplôšníkov, pretože súperom Gladiátorov tam boli talianske Fiaty

CR.42. Tie vďaka silnému motoru dosahovali až 430 km/h. Paradoxne, s viac ako 1 800 vyrobenými kusmi bol dvojplášňový Fiat CR.42 najpočetnejším talianskym lietadlom počas celej vojny! Dokonca po obsadení severného Talianska na jeseň 1943 nariadili Nemci pokračovať v ich výrobe. Luftwaffe ich však používala predovšetkým ako bitevné, nie stíhacie lietadlá. Pri jednej akcii proti partizánom v Juhoslávii bola 8. februára 1945 skupina nemeckých CR.42 napadnutá americkými stíhačkami P-38 Lightning. Tri dvojplášňíky padli, ale jeden z nemeckých pilotov nárokoval aj na zostrel Lightninga. Všetci Američania sa však vrátili na základňu a nemecký nárok sa nepotvrdil. Posledné víťazstvo na dvojplášňovej stíhačke tak naozaj patrí nášmu pilotovi Františkovi Cyprichovi.

Dvojplášňíky s tryskáčmi

V rovnakom čase Luftwaffe nasadzovala do boja dvojplášňové Fiaty i supermoderné prúdové Messerschmitty Me 262 Schwalbe. Nemci mali v tomto smere náskok. Experimentálny prototyp Heinkel He 178 letel ako prvé prúdové lietadlo na svete už 27. augusta 1939, teda ešte pred začiatkom vojny. Vtedy to bola prísne utajovaná záležitosť, ale paralelný vývoj prúdových strojov prebiehal aj v Anglicku. V rokoch 1944 až 1945 Nemci bojovo nasadili okrem Me 262 aj bombardovacie lietadlá Arado Ar 234. V posledných dňoch vojny sa v akcii objavili aj ľahké stíhačky Heinkel He 162, ktoré pre nedostatok kovov spájali pokročilý prúdový motor s drevenou konštrukciou draka. Nemci nasadili aj raketovú stíhačku Me 163 Komet, ktorá však mala veľmi obmedzený dolet.

Na britskej strane sa bojového nasadenia dočkali stíhačky Gloster Meteor a na konci vojny sa zaviedol do služby DH.100 Vampire. Američania vyvinuli výkonné stroje P-80 Shooting Star, ktoré v roku 1945 pokusne nasadili v Taliansku. Meteor Mk. III

dosahoval rýchlosť 790 km/h, Me 262 mal rýchlosť 870 km/h a P-80 Shooting Star až 960 km/h. Už v roku 1947 Američania s pokusným raketovým lietadlom Bell X-1 prekonal rýchlosť zvuku. Lenže to už je iná história.

Text: Miro Barič

Foto: USAF, RAF, archív autora

Krídla víťazstva

Spitfire

Symbolom britského letectva je stíhačka Supermarine Spitfire. Vyrobili ich viac ako 20 000 a slúžili počas celej vojny. Samozrejme, Spitfire v roku 1939 bol úplne iný ako v roku 1945.

Prvá verzia Spitfire Mk.I mala motor s výkonom 770 kW a rýchlosť 570 km/h. Výzbroj tvorilo 8 guľometov kalibru 7,92 mm. Posledná vojnová verzia Spitfire Mk.21 mala motor s výkonom 1520 kW, rýchlosť 720 km/h a výzbroj 4 kanóny kalibru 20 mm.

Na Spitfiroch lietal aj najúspešnejší slovenský stíhač v RAF Otto Smik. Zostrelil 11 nemeckých stíhačiek a 3 lietajúce bomby V-1.

Mustang

Američania sa o strategickú bombardovaciu ofenzívu v Európe pokúšali už od roku 1942. Bol to však až stíhač Mustang, ktorý ju umožnil. P-51 mal taký dlhý dolet, že mohol bombardéry sprevádzať aj na ciele hlboko v Nemecku. Mustang mal navyše prevahu nad všetkými nemeckými vrťulovými stíhačkami a pri dobrej taktike si mohol poradiť aj s prúdovými strojmi. Piloti Mustangov nárokovali na európskom bojisku 4950 lietadiel protivníka zostrelených vo vzdušnom boji a ďalších 4130 zničených na zemi pri útokoch na nemecké letiská.

Šturmovík

Podľa Stalina boli pre Červenú armádu nevyhnutné tak ako vzduch a chlieb. Reč je o „lietajúcich tankoch“ Il-2 Šturmovík. Vyprodukovali ich viac ako 36 000, čím sa stal najvyrobenejším vojenským lietadlom v histórii. Ťažko pancierované lietadlo bolo veľmi odolné a znieslo aj vážne poškodenia. Nepriateľa zasypávalo bombami, neriadenými raketami a streľbou z kanónov. Bojovali na nich aj československí letci na východnom fronte.

Liberator

Bombardovacia ofenzíva spojeneckého strategického letectva rozvrátila nemecký priemysel. Kým Briti bombardovali v noci, Američania cez deň. Symbolom týchto náletov je najmä B-17 Flying Fortress. Neprávom trochu v úzadí ostáva B-24 Liberator, ktorých vyrobili oveľa viac a mal aj o niečo lepšie výkony ako B-17. Liberatory zo základní v Taliansku sa zúčastnili aj mnohých náletov na ciele na území Slovenska. Najmodernejším americkým bombardérom boli B-29 Superfortress. S rýchlosťou 574 km/h a dostupom 9 700 m bol ťažkým orieškom pre stíhačky. B-29 však útočil výhradne na Japonsko, v Európe ho nenasadili.

Nenápadní vítazi

Vykonali mnohé odvážne činy a dostali najvyššie vyznamenania. Vojská história si pamätá najmä hrdinov, ktorí dosiahli veľké víťazstva. Bez mnohých nenápadných pomocníkov by ich však nedosiahli.

Boli to napríklad technické pomôcky, ktorých vývoj v tyle bol rovnako dôležitý ako akcie na fronte. Nové motory, radary, zameriavače, to všetko prispelo k víťazstvu. Rovnako dôležitá bola aj práca civilných matematikov na prelamaní nepriateľských kódov. Jej plodom boli jedny z prvých počítačov. Tri z týchto nenápadných noviniek si predstavíme.

Ultra

Všetky spravodajské informácie, získané vďaka prelomeniu nemeckých kódov, nazývala britská vojenská spravodajská služba spoločným názvom Ultra. Už z tajnej povahy vyplýva, že Ultra bola dlhý čas neviditeľná nielen pre verejnosť, ale aj pre väčšinu vlastného vojska. Jej význam bol však nesmierny. Odhaduje sa, že práca britských dešifrantov v Bletchley Parku skrátila vojnu o dva a možno až štyri roky.

Základy tohto úspechu však položili v Poľsku. Tamojší odborníci dokázali prelomiť jednoduchšie nastavenia nemeckého šifrovacieho stroja Enigma už niekoľko rokov pred vojnou. Keď Nemci v septembri 1938 zaviedli zložitejšie verzie Enigmy, Poliaci s nimi už nedokázali držať krok. O svoje dovedejšie zistenia sa však tvárili v tvár hrozacej nemeckej invázie podelili so Spojencami. Briti mali na čo nadviazať.

V roku 1938 založili dešifrovacie stredisko v Bletchley Parku, na pol ceste medzi Oxfordom a Cambridgeom. Tamojšie univerzity potom dodali väčšinu potrebného personálu. Medzi nimi bol zrejme najznámejší matematik Alan Turing. Už v roku 1939 zostrojil prvý elektromechanický prístroj nazvaný Turingova Bomba, ktorého úlohou bolo odhaľovať nastavenia nemeckého šifrovacieho stroja Enigma. Mal viacero rotorov, ktoré sa dali nastaviť v rôznych kombináciách a podľa toho šifrovali zadávaný text. Bomba mala 36 trojíc valcov, ktoré napodobňovali nastavenie Enigmy. Tie sa testovali a postupne sa našlo správne nastavenie, s ktorým sa kódované správy z Enigmy dali prečítať. Briti v priebehu vojny dokázali čítať správy z Enigmy už do jedného až dvoch dní. Ultra významnou mierou prispela k porážke nemeckých ponoriek v Atlantiku. Bez nej by nebolo možné na Britských ostrovoch zhromaždiť americké jednotky, zásoby a podniknúť inváziu do Normandie v júni 1944.

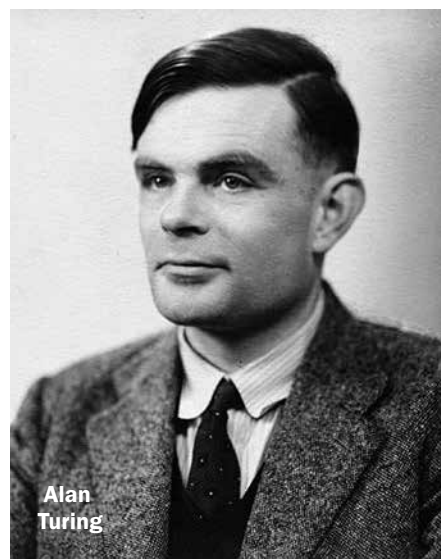
Aby sa Nemci nedozvedeli, že kód z Enigmy nie je bezpečný, prijali Briti viacero opatrení. K správam Ultra mal prístup iba obmedzený počet veliacich dôstojníkov. To viedlo občas k zdržaniam

a nesprávnym rozhodnutiam, ale utajenie bolo dôležitejšie. Dokonca aj pri akciách naplánovaných na základe správ z Ultra sa vopred myslelo na kamufláž a utajenie zdroja. Napríklad pri bojoch v severnej Afrike Briti vedeli, kedy Rommelov Afrika-korps dostane zásoby. Konvoje lodí s palivom vďaka tomu ničili, ale najskôr ich museli „objaviť“. Pred samotným útokom preto vždy vyslali prieskumné lietadlo, ktoré konvoj „našlo“. Aby ani vlastným posádkam nepripadalo podozrivé, že konvoj vždy nájdu na prvý pokus, vysielali vždy niekoľko prieskumných lietadiel rôznymi smermi.

Aj napriek týmto opatreniam Nemci nadobudli podozrenie, že ich kódy niekto číta. Enigmu preto viackrát preverovali a vždy dospeli k záveru, že jej prelomenie vyžaduje také ohromné množstvo času, materiálnych a ľudských zdrojov, že to z praktického hľadiska nie je možné. Preto ju používali až do konca vojny. Nemeckí šifranti boli po vojne veľmi prekvapení, že Briti čas a zdroje na prelomenie Enigmy našli.

Gyroskopický zameriavač

Stíhačka môže mať vynikajúci motor, skvelú obratnosť a silnú výzbroj, najdôležitejšia je však schopnosť pilota presne zamieriť a trafiť cieľ. Pri streľbe priamo zozadu je to pomerne jednoduché – stačí držať zameriavací kríž na lietadle protivníka. No ak nepriateľský stroj manévruje, treba strieľať s predstihom, mieriť do bodu, v ktorom sa podľa odhadu pilota streľba pretne s le-

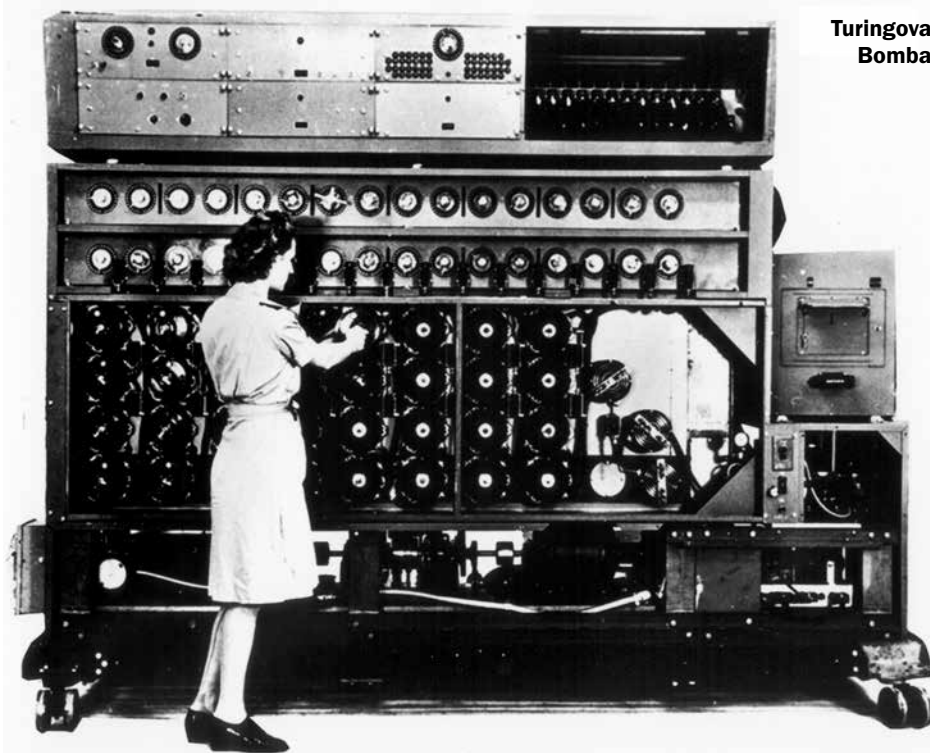
Alan Turing

tovou dráhou protivníka. A to nedokáže každý. Schopnosť presnej streľby s predstihom odlišovala v prvej i druhej svetovej vojne stíhacie esá od priemerných pilotov.

Briti sa už na začiatku druhej svetovej vojny začali zaoberať vývojom prístroja, ktorý by uhol streľby s predstihom vyrátal namiesto pilota. Výsledkom bol zameriavač Mark II Gyro Sight, ktorý bol koncom roka 1943 pripravený na veľkosériovú výrobu. Princíp vychádzal z toho, že ak stíhač nasledoval protivníka a držal na ňom zameriavač, gyroskop dokázal podľa náklonu v zákrute nakloniť zrkadlovú plošku, na ktorú sa premietal zameriavací kríž. Uhol predstihu však závisel aj od vzdialenosti cieľa. Pilot preto musel na

Zameriavač Mark II Gyro Sight

**Turingova
Bomba**

zameriavači nastaviť rozpätie stíhaného lietadla a analógový počítač v zameriavači potom vyrátal jeho vzdialenosť. Trvalo to pár sekúnd, potom zameriavač presne určil bod, do ktorého mal pilot strieľať.

Keď sa piloti nový Mark II Gyro Sight naučili používať, presnosť streľby sa zdvojnásobila. Analýza v roku 1944 ukázala, stíhačky Spitfire Mk. IX so starým zameriavačom zostrelili 34 lietadiel pri 130 súbojoch, čo je 26-percentná úspešnosť. Jedna peruť Spitfirov Mk. IX s novým zameriavačom za rovnaké obdobie absolvovala 38 súbojov a zostrelila 19 lietadiel, čo je 50-percentná úspešnosť. Piloti hlásili zásahy manévrujúceho protivníka aj na vzdialenosť 600 metrov a z uhla 50 stupňov.

Viaceré stíhacie esá však novinku odmietli. Gyroskopický zameriavač totiž zaberal viac miesta a obmedzoval tak výhľad dopredu. Navyše vyrátanie presného uhla streľby mu trvalo pár sekúnd a niektorí úspešní stíhači dokázali odhadnúť potrebný predstih okamžite, nepotrebovali čakať. Novinka však urobila esá aj z priemerných pilotov.

Mark II Gyro Sight nepoužívali len Briti, v USA ho masovo vyrábala firma Sperry ako K-14 pre armádne letectvo a Mk.18 pre námorníctvo. Na konci vojny bol v každej spojeneckej stíhačke. Vďaka dobrým zameriavačom sa Spojencom darilo držať pomer víťazstiev 2 : 1 aj v súbojoch s rýchlejšími nemeckými prúdovými stíhačkami.

Navádzané bomby

V tomto smere mali náskok Nemci. Už od roku 1939 vyvíjali navádzané zbrane proti lodiam. Operačne nasadili v roku 1943 dva druhy – Henschel Hs 293 bola klzáková bomba s raketovým pohonom, Fritz-X bola ťažká prierezná zbraň bez pohonu.

Nosili ich bombardéry Dornier Do 217, Heinkel He 177 alebo Focke-Wulf Fw 200. Po prilete nad cieľ lietadlo vypustilo bombu, operátor sledoval jej pád a ovládal ju pomocou rádiových signálov. Kým Fritz-X padala voľným pádom a korigovať sa dala iba v obmedzenom okruhu, Hs 293 mohla s raketovým motorom dosiahnuť rýchlosť až 800 km/h 12 sekúnd po vypustení a potom sa k cieľu blížila kĺzavým letom. Bomby Fritz-X potopili taliansku bojovú loď Roma, ktorá sa po kapitulácii plavila vzdať sa Spojencom. Zasiahli a ťažko poškodili aj HMS Warspite a krížniky USS Savannah a HMS Uganda. Hs 293 sa používali proti slabšie pancierovaným cieľom. Na svedomí majú potopenie 14 transportných

a eskortných plavidiel a poškodenie ďalších. Vo viacerých prípadoch však Hs 293 zlyhali a množstvo spojeneckých námorníkov vďačí za život neznámemu francúzskemu sabotérovi. Ten pri výrobe poškodzoval káble vedúce v lietadle z palubnej vysielacky k anténe. Pri skúške na zemi a pri vypnutých motoroch vysielacka fungovala bezchybne a odovzdávala riadiace povelý bomby. Počas letu však vibrácie z motorov prerušovali kontakt v poškodenom kábli a ovládanie bomby malo výpadky. Ani intenzívne nemecké vyšetrovanie páchatela sabotáže neodhalilo.

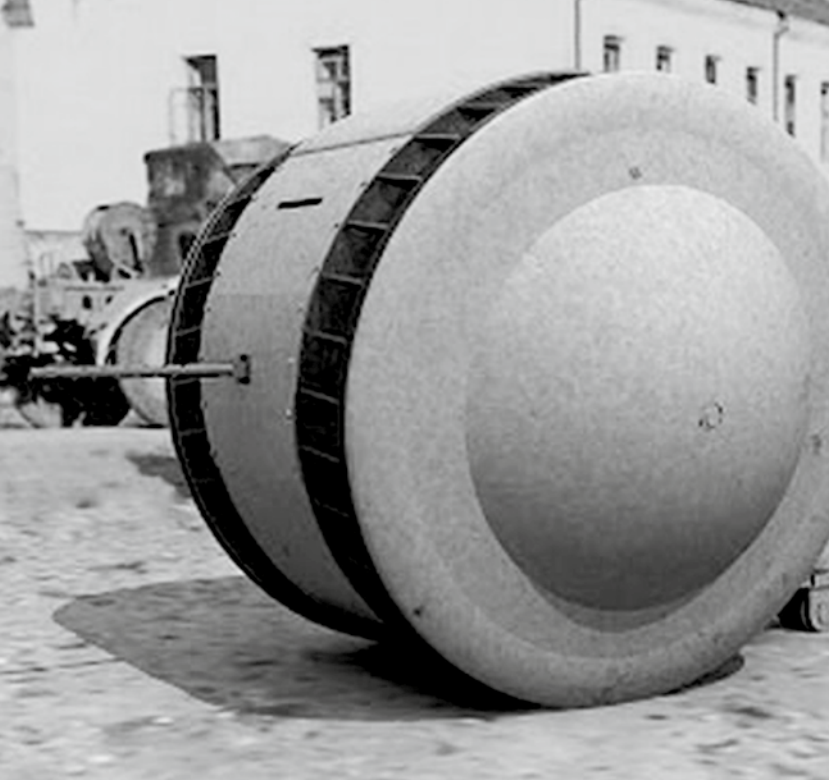
Navádzané bomby viacerých typov vyvinuli aj Američania. Operačného nasadenia v Európe sa dočkala klzáková bomba Aeronca GB-1 a v Pacifiku proti japonským lodiam úspešne použili klzákovú bombu ASM-N-2 Bat. Nemeckú zbraň Fritz-X pripomínala bomba Azon, ktorej pád sa dal korigovať pomocou pohyblivých kormidiel. V lete 1944 ju nasadili na presné útoky proti mostom v okupovanej Európe.

V súvislosti s navádzanými zbraňami treba spomenúť aj operáciu Aphrodite. V tomto prípade sa na diaľkovo ovládanú zbraň zmenil celý bombardér B-17 alebo B-24. Do toho naložili deväť ton výbušnín a dvojčlenná posádka s ním vzlietla do vzduchu. Potom prevzal riadenie operátor zo sprievodného lietadla, dvaja piloti vyskočili na padákoch a lietadlo operátor naviedol na cieľ. Útoky však neboli veľmi úspešné. Na operácii sa zúčastnil aj Joseph P. Kennedy. Pri operačnom lete však došlo k predčasnému výbuchu náložie skôr, ako posádka vyskočila a Joseph zahynul. V tom čase mal predurčenú politickú dráhu a rávalo sa, že v budúcnosti bude kandidovať na prezidenta. Túto úlohu potom v rodine prevzal jeho mladší brat John F. Kennedy.

Text: Miroslav Barič

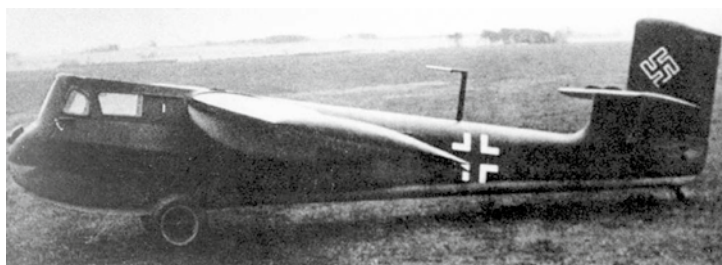

**Klzáková bomba
ASM-N-2 Bat**

Záhada guľovitého tanku

V zbierkach legendárneho ruského múzea v Kubinke sa nachádza aj čudo nazvané Kugelpanzer. Je o ňom známych len minimum údajov. Ukoristili ho v roku 1945 sovietske vojská v Mandžusku, ktoré vtedy ovládala japonská armáda. Kugelpanzer bol však vyrobený v Nemecku a do Japonska ho previezli počas vojny. Zrejme mal slúžiť ako ľahké prieskumné vozidlo. Jeho trup má tvar gule a obiehajú okolo neho dva pásy umiestnené blízko seba. Vzadu je malé koleso, ktoré pomáha vozidlo stabilizovať. Pancier má hrúbku iba 5 mm a sú v ňom len pozorovacie priezory. Výzbroj zrejme Kugelpanzer neniesol žiadnu. Posádku tvoril jeden človek, ktorý sedel nad malým jednovalcovým dvojtaktným motorom. Nevedno, ktorá firma a kedy presne vozidlo postavila. Ani jeho účel nie je známy. Nemci počas vojny dodávali do Japonska pokročilé technológie, výkresy aj celé prototypy. O záhadnom stroji Kugelpanzer však sotva možno povedať, že išlo o nejakú zázračnú modernú zbraň. Naopak, zlé jazyky hovoria, že najskôr išlo o aprílový žartík nemeckých konštruktérov na úkor Japoncov.

Obrnený stíhací vetroň

Spojenecká bombardovacia ofenzíva privádzala velenie nemeckého letectva do zúfalstva. A to až do takého, že plynulo prostriedkami na celkom nezmyselné projekty v márnej nádeji, že pomôžu zastaviť príval bombardérov. Jedným z takých doslova šíalených nápadov bol stíhací vetroň Blohm und Voss BV 40. Malé lietadielko malo silno pancierovaný kokpit, zvyšok konštrukcie bol z dreva, aby sa šetrili nedostatkové kovy. Pilot ležal na bruchu, a tak mal BV 40 veľmi malý profil a poskytoval malý cieľ pre strelcov bombardérov. Idea bola, že do výšky vytiahne BV 40 stíhačka Bf 109 na vlečnom lane. Potom sa vetroň odpojí a strmhlav sa spustí na formáciu bombardérov. Pri útoku vypáli dávku z dvoch kanónov kalibru 30 mm a potom dokľže naspäť na zem. Vzniklo niekoľko prototypov lietadielka s rozpätím 7,9 m a dĺžkou 5,7 m. Prvý let absolvovalo v máji 1944, krátko na to celý program zrušili. Bojového nasadenia sa, pochopiteľne, BV 40 nedočkal.

Supertažký nezmysel

Počas druhej svetovej vojny sa v technologickom vývoji objavilo aj množstvo slepých uličiek. Medzi najbizarnejšie patrí nemecký super ťažký tank Landkreuzer P.1000 Ratte. Návrhy naň vypracovali v roku 1942 vo firme Krupp, a Hitlera, ktorý mal podobné monštrum v obľube, zaujali. Albert Speer však projekt v roku 1943 zastavil. Pozemný krížnik mal vážiť ohromujúcich 1 000 ton a poháňať ho malo niekoľko silných dieselových motorov z ponoriek. Dĺžka trupu bola 35 m, šírka 14 a výška 11 m. Pancier mal mať hrúbku 25 cm. Navrhovanú výzbroj tvorili dva kanóny kalibru 280 mm v upravenej veži z bojového krížnika Gneisenau. Dopĺňať ich mal jeden kanón kalibru 128 mm a najmenej osem protiletadlových kanónov kalibru 20 mm. Podvozok tvorili na každej strane tri rady kolies s tromi pásmi širokými 1,2 m. Spolu mali šírku 7,2 m. Aj tak by vozidlo ničilo cesty a nemohlo by prechádzať cez mosty. Nemysliteľná by bola aj preprava po železnici. Veľké neohrabané monštrum by na bojisku ako magnet priťahovalo delostrelecké a letecké útoky nepriateľa a jeho praktické využitie si možno len ťažko predstaviť.

Keď sa osobné auto zmení na bojové

Núdzová situácia so sebou prináša núdzové riešenia. V kritických chvíľach napríklad Francúzi v roku 1940, Sovieti v roku 1941 alebo Nemci v roku 1945 nasadili do boja všetko, čo bolo ako-tak pojazdné, nieslo aspoň kúsok panciera a dalo sa vyzbrojiť. V podobnej situácii sa ocitli v roku 1940 aj Briti, ktorí počas evakuácie z Dunkerque museli zanechať na kontinente väčšinu obrnenej techniky. Tvárou v tvár hroziacej nemeckej invázii prerábali na improvizované obrnené vozidlá všetko, čo sa dalo, aj osobné autá. Vznikli stroje označované ako Standard Beaverette. V podstate išlo o akési kabriolety, ktoré mali pancierovanú len prednú časť a boky. Zhora a zozadu boli otvorené, vyššiu hmotnosť panciera by ich podvozok neunesol. Výzbroj tvoril guľomet vo výreze v čelnom pancieri. Autá vážili dve tony, preťažený podvozok trpel a jazdné vlastnosti boli mizerné. Napriek zjavným nedostatkom však vzniklo až 2 800 kusov.

Päťvežové monštrum

Čím viac veží, tým viac tank? Toto heslo určite neplatilo pre päťvežový sovietsky tank T-35. Teoreticky mohol tromi kanónmi a 7 guľometmi ostreľovať viac cieľov naraz. Viac veží však znamenalo väčšie rozmery. Tank bol dlhý 10 metrov, vysoký tri a pol metra a vážil 52 ton. Konštruktéri museli šetriť na hmotnosti, kde sa dalo. Pancier mal preto maximálnu hrúbku 30 mm, na bokoch trupu a hlavnej veže iba 20 mm. Pre veľké rozmery však nepriateľ nemal problém zasiahnuť ho a pri slabom pancierovaní boli účinné aj zbrane menšieho kalibru. Silnejší pancier sa na T-35 nedal použiť, pretože to by znamenalo nárast hmotnosti, ktorú by už motor nezvládol. Spotreba už bola beztak 800 litrov na 100 km! T-35 jednoducho predstavoval klasický začarovaný kruh a asi najväčšiu slepú uličku vo vývoji obrnenej techniky. Pre posádky bolo šťastím, že väčšinu zo 61 vyrobených kusov vyradili poruchy v prvých týždňoch bojov ešte predtým, ako sa stretli s nepriateľom.

Text: Miroslav Barič

Športovec a povstalec

Dôstojník, vlastenec a organizátor armádneho športu – aj takto by sa dala v skratke zhrnúť osobnosť kapitána delostrelectva Pavla Mudrocha (*20. 8. 1910 Sotina pri Senici, †23. 10. 1944 pri Podkriváni).

Pochádzal z národne uvedomelej rodiny. Otca zvolili v roku 1920 za poslanca sociálnodemokratickej strany. V roku 1921 bol talentovaný chlapec zapísaný do reálneho gymnázia v Bratislave, kde vstúpil aj do Sokola.

Sokol s raneným okom

Ako žiak i dorastenec patrili medzi najhorlivejších cvičencov. V Sokole sa okrem gymnastiky venoval šermu a v zime korčuľovaniu. Po maturite v roku 1930 sa zapísal na lekársku fakultu. Štúdium však musel zo sociálnych dôvodov prerušiť a v roku 1932 nastúpil na prezenčnú službu. Po jej absolvovaní sa v roku 1934 stal ďalej slúžiacim poddôstojníkom. Okrem služobného zaradenia sa angažoval ako cvičiteľ. Akútny nedostatok dôstojníkov v rodiacej sa slovenskej armáde znamene-

kpt.
Pavol
Mudroch

v priebehu roku 1943 výrazne narástol počet športovcov a družstiev v OAP, Artim ho navrhol za svojho zástupcu do funkcie prednostu administratívy. Jeden zo zakladateľov FTVŠ UK Bratislava prof. A. Kuchen absolvoval prezenčnú službu v OAP ako príslušník basketbalového odboru. Na svojho veliteľa spomínal ako na človeka, ktorý v súkromných rozhovoroch dával najavo antifašistické názory.

Kpt. Mudroch patrili do skupiny dôstojníkov zapojenej do príprav SNP. Hoci bratislavská posádka sa do SNP nezapojila a bola odzbrojená, v civilnom oblečení ušiel na povstalecké územie a prihlásil sa na veliteľstvo 1. čs. armády v Banskej Bystrici, hoci v Bratislave ostala jeho manželka s dcérkou. Zverili mu delostreleckú jednotku, ktorej prideliť obranu prístupovej cesty k Zvolenu pri Podkriváni. Pod jeho velením

Pavol Mudroch
cvičí na bradlách
VA Bratislava

Pavol
Mudroch
cvičí na
bradlách
Sokol IV.
Bratislava

kpt. Pavol Mudroch ako rozhodca šermu
pri priateľskom stretnutí OAP-PTE v
telocvični VA Bratislava v rozhovore s
veliteľom OAP stot. Vojtechom Artinom

nal pre Pavla Mudrocha povýšenie do prvej dôstojníckej hodnosti a preloženie k protiletadlovému delostreleckému pluku do Bratislavy. Už v roku 1939 začal spolupracovať s odbojovými skupinami pri organizovaní ilegálnych prechodov vlastencov z Čiech cez Slovensko na Balkán a do západnej Európy. V roku 1941 bol odvelený na východný front, kde bol ranený. Po návrate vo Vojenskom domove vo Vysokých Tatrách viedol lyžiarsky výcvik vojenských jednotiek a angažoval sa aj pri zabezpečovaní aktivít športových družstiev Oddielu armádnych pretekárov (OAP). V roku 1942 sa opäť zapísal na lekársku fakultu.

Pohreb Pavla Mudrocha v Brezovej
pod Bradlom

Lekár in memoriam

Kapitán Mudroch neušiel pozornosti nového veliteľa OAP stot. Vojtecha Artima. Oboch spájala najmä láska k šermu. Keď

si tu delostrelci vybudovali dobré obranné pozície a poldruha mesiaca kládli odpor nemeckým jednotkám útočiacim z juhu. Dňa 20. októbra 1944 sa začal aj na tomto úseku frontu generálny útok nemeckých vojsk z 18. divízie SS Horst Wessel. V prudkých bojoch pri Podkriváni padol aj Pavel Mudroch. Zasiahla ho črepina z mínometného náboja na pozorovateľni. Jeho ostatky boli prenesené do Brezovej pod Bradlom, kde ich v novembri 1945 uložili v Pomníku padlých partizánov spolu s ďalšími siedmimi padlými. Symbolicky o dva roky neskôr 10. novembra 1947 promovali Pavla Mudrocha na MUDr. in memoriam.

Text: Peter Bučka

Názvy ozvenou bojov

Mnohé útvary a zariadenia našich ozbrojených síl majú čestný názov, ktorý sa viaže k protifašistickému odboju v rokoch druhej svetovej vojny. Patria medzi nich aj 5. pluk špeciálneho určenia v Žiline, rožňavský raketometný oddiel či nitrianska protiletadlová raketová brigáda.

História 5. pluku špeciálneho určenia, alebo žilinského pluku Jozefa Gabčíka sa začala písať v rámci delenia federálnej armády ČSFR koncom roka 1992, keď boli zo 6. špeciálnej skupiny v Prostejove vyčlenené materiálne prostriedky na vytvorenie 3. špeciálneho oddielu, dislokovaného do posádky Žilina. Dňa 22. augusta 1994 bol Rozkazom ministra obrany Slovenskej republiky č. 53 útvaru priznaný čestný názov „Žilinský pluk Jozefa Gabčíka“ a 1. októbra 1995 bol útvar reorganizovaný a premenovaný na 5. pluk špeciálneho určenia. Dňa 30. januára 1997 bola útvaru ako prvému v histórii Armády Slovenskej republiky, rozkazom prezidenta Slovenskej republiky, prepožičaná bojová zástava. Od roku 2002 je pluk plne profesionalizovaný.

Gabčíkovci

Pluk nesie meno slávneho rodáka z neďalekej obce Poluvsie Jozefa Gabčíka. Príslušník špeciálnych síl čs. armády vo Veľkej Británii rotmajster Jozef Gabčík bol veliteľom výsadku Antropoid, ktorý uskutočnil 27. mája 1942 v Prahe úspešný atentát na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha. Bol to mimochodom najvyšší predstaviteľ Nemeckej ríše, ktorý v priebehu druhej svetovej vojny zahynul rukou predstaviteľov protifašistického odboja.

Veliaci poddôstojník žilinského pluku nadrotmajster Martin Boháčik pripomína, že s odkazom Jozefa Gabčíka sa stretáva každý nový príslušník útvaru už od prvých dní svojho pôsobenia v Žiline. „Oboznámi sa s ním pri návšteve našej siene tradícií. Jeho busta stojí pred našim útvárom a ďalšie sú v jeho priestoroch. Aj takýmto spôsobom sa ich snažíme motivovať k čo najlepším výsledkom pri výcviku“, hovorí veliaci poddôstojník útvaru.

Žilincania úspešne kráčajú v stopách svojho slávneho predchodcu. Plnia úlohy nielen doma, ale aj za hranicami našej vlasti. Pôsobili v mnohých zahraničných operáciách, či už pod vlajkou OSN, alebo NATO. V poslednom období najmä v Iraku a Afganistane. Medzi ich najsľavnejšie stránky patrí historicky prvé

nasadenie na plnenie úloh Síl pre špeciálne operácie v operácii ISAF v Afganistane v septembri 2011. Skončilo sa po troch úspešných polročných rotáciách Skupiny špeciálneho určenia (SOTU - Special Operation Task Unit) v apríli 2014. Aktuálne príslušníci žilinského útvaru plnia úlohy v operácii Resolute Support v Afganistane.

S odkazom Jozefa Gabčíka sa určité obdobie spájala aj renovaná medzinárodná súťaž prieskumných hliadok Antropoid. V súčasnosti sú to každoročné bežecké preteky Memoriál Jozefa Gabčíka, ktorý štartuje neďaleko jeho rodného domu v Poluvsí.

História od Jasla

Delostrelecké pluky 1. čs. armádneho zboru (1. až 5.) prešli v rámci Jaslovsko-krosnianskej operácie v polovici januára 1945 doslova skúškou ohňom. V bojoch sa vyznamenali a tri pluky odvtedy niesli čestný názov jaslovský. V rámci bývalej československej armády bol na pamiatku týchto bojov 15. január Dňom

delostrelectva a raketových vojsk. Pokračovateľom tejto tradície je aj rožňavský raketometný oddiel. Útvar bezprostredne nadväzuje na históriu 21. ťažkej delostreleckej brigády, ktorá vznikla v roku 1950 v Jičine a pokračovala v tradícii jedného z delostreleckých plukov od Jasla. V rámci reorganizačných zmien bývalej federálnej armády ČSFR bola brigáda v rokoch 1990 až 1991, keď došlo k ďalším reorganizačným zmenám, prečíslovaná na 3. delostreleckú brigádu a zároveň redisklokovaná z východných Čiech na Slovensko, do Jelšavy.

V uvedenej posádke na Gemerí plnila svoje úlohy až do roku 2005, keď bola rozdelená na samohybný delostrelecký oddiel s posádkou v Michalovciach a na raketometný oddiel v Rožňave. Tretieho mája 2007 bol Rozkazom prezidenta SR raketometnému oddielu zapožičaný historický názov Jaslovský raketometný oddiel.

Veliaci poddôstojník oddielu nadrotmajster Marián Fabo pripomína, že všetci noví príslušníci útvaru sa oboznamujú s jeho tradíciou a sú na ňu hrdí. „V súčasnom období nie je až tak veľa útvarov, ktoré by svojimi tradíciami priamo nadväzovali na obdobie druhej svetovej vojny. Som rád, že v Rožňave sa môžeme pochváliť takouto tradíciou,“ hovorí nadrotmajster Fabo, ktorý už 10 rokov pôsobí v útvaru. K jeho tvrdeniu sa pripája aj psychologička oddielu poručíčka Petra Hadvabová. Raketometný oddiel je taktickou zložkou Pozemných síl OS SR s prvoradým poslaním podieľať sa na bojovej podpore plnenia úloh ochrany životných záujmov štátu a jeho deklarovaných spojencov proti všetkým vojenským a nevojenským ohrozeniam. Ako oddiel v silách nižšej pripravenosti s prvkami vyššej pripravenosti je pripravený na rozkaz v krátkom čase nasadiť svoje sily a prostriedky na území Slovenska na plnenie úloh národnej obrany v súlade s plánom použitia Ozbroyených síl SR.

Príslušníci raketometného oddielu sú hrdí aj na to, že úlohy plnia za pomoci modernej techniky: raketometov 70/85 Modular. Na rozdiel od svojich predchodcov poskytujú osádkam väčší komfort a lepšie pracovné prostredie. V kabíne je podľa nadrotmajstra Fabu lepšie pohodlie, väčšia rýchlosť zamierenia, jednoduchšie ovládanie. Počítač ráta pred streľbou prvky a vojaci majú viac času na splnenie palebnej úlohy.

Tobruk Čechov aj Slovákov

Je symbolické, že boje o Tobruk sa stali inšpiráciou na prijatie názvov vojenských jednotiek v Ozbroyených silách Slovenskej republiky, ako aj v Armáde Českej republiky. V Čechách sú v názve 25. protiletadlového raketového pluku – Tobrukom, ktorý je dislokovaný v Strakoniciach. Na Slovensku nesie názov Protiletadlová raketová brigáda obrancov Tobruku v Nitre.

No nielen to. Ako nás informoval mjr. Peter Fajčík z Veliteľstva Vzdušných síl OS SR, úzka je aj ich bývalá i súčasná spolupráca: „V dňoch 16.- 18. marca 2015 sa v Strakoniciach konala hlavná plánovacia konferencia k cvičeniu TOBRUQ LEGACY 2015, ktoré sa uskutoční na prelome júna a júla tohto roku. Na tomto cvičení protivzdušnej obrany s bojovými streľbami sa v Českej republike zúčastnia vojaci z hostiteľskej krajiny, zo Slovenska, ako aj z USA, Maďarska aj Litvy,“ uviedol mjr. Fajčík. „Cvičenie bude zamerané na interoperabilitu jednotiek pozemnej protivzdušnej obrany a spoločné operačné postupy medzinárodného zoskupenia PVO,“ dodal mjr. Fajčík. Áno, aj názov cvičenia TOBRUQ LEGACY 2015 je odvodený od Tobruku a symbolizuje spoločný odkaz českého pluku a slovenskej protiletadlovej brigády. Tento koncept cvičení bude pokračovať a TOBRUQ LEGACY 2016 sa uskutoční na Slovensku.

V priebehu rokov 1941 a 1942 prebehlo o Tobruk, ktorý leží na severovýchode Líbye, viacero ťažkých bitiek medzi britskou armádou a nemeckými i talianskymi jednotkami. Od apríla 1941 obkľúčený Tobruk bránili britské, austrálske a poľské jednotky, ktoré v októbri 1941 doplnili čerstvými silami vrátane 11. čs. pešieho práporu. Pre československé jednotky to bola najväčšia vojnová akcia na Blízkom Východe a v Severnej Afrike. Čs. prápor pod velením podplukovníka Karla Klapálka tvorilo 643 mužov.

Sila tradícií

V rámci Ozbroyených síl Slovenskej republiky je viacero vojenských zväzkov, útvarov a zariadení, ktoré nesú historický či čestný názov zviazaný s domácim či zahraničným odbojom v rokoch druhej svetovej vojny.

- Samohybný delostrelecký oddiel v Michalovciach nesie od roku 2011 historický názov: Duklianský samohybný delostrelecký oddiel a čestný názov : samohybný delostrelecký oddiel generálmajora Alexandra Kordu.
- Náš jediný útvar špeciálnych síl Žilinský 5. pluk špeciálneho určenia nesie čestný názov Žilinský pluk Jozefa Gabčíka. Rožňavský raketometný oddiel má zapožičaný historický názov Jaslovský raketometný oddiel.
- Prešovské vrtuľníkové krídlo nesie názov po vynikajúcom letcovi generálplukovníkovi Jánovi Ambrušovi.
- Zmiešané letecké krídlo na Sliachi zasa po najúspešnejšom slovenskom stíhačovi vo Veľkej Británii Ottovi Smikovi.
- Prešovská mechanizovaná brigáda nesie čestný názov mechanizovaná brigáda generála Rudolfa Viesta.
- Ústredná vojenská nemocnica v Ružomberku má čestný názov SNP.
- Michalovský mechanizovaný prápor má zapožičaný čestný názov Mechanizovaný prápor generála Mikuláša Markusa. Nitrianska protiletadlová raketová brigáda má čestný názov Protiletadlová raketová brigáda brancov Tobruku.

Od 21. októbra do 10. decembra 1941 bránil najviac ohrozený západný úsek pevnostného perimetra. Po preškolení bola 28. marca 1942 bola čs. jednotka začlenená do 4. britskej protiletadlovej brigády. 7. apríla 1942 bola brigáda, vrátane čs. vojakov, vystriedaná. V bojoch o Tobruk padlo 14 príslušníkov čs. práporu, 26 bolo ťažko a 55 ľahko zranených.

Dodajme, že hlavnými úlohami Protiletadlovej raketovej brigády Nitra je obrana dôležitých politických, ekonomických a hospodárskych centier pred vzdušným nepriateľom a zachovanie suverenity a obrany vzdušného priestoru Slovenskej republiky.

Ďalej je to priama podpora pozemných jednotiek a ochrana objektov osobitnej dôležitosti. V čase mieru a v krízových situáciách sa vojaci podieľajú aj na eliminácii nevojenských a zmiešaných ohrození vrátane odstraňovania následkov spôsobených živelnými katastrofami či mimoriadnymi udalosťami. Brigáda je o. i. vyzbrojená mobilným viackanálovým protiletadlovým raketovým systémom S-300PMU, protiletadlovým raketovým komplexom 2K12 KUB, prenosným protiletadlovým raketovým kompletom 9K38 IGLA s IFF, automatizovaným systémom velenia ASTRA či TATRAPAN-om PVO.

Text: Jozef Žiak, Pavol Vitko
Foto: autor, Mário Pažický, Peter Sadák

Detská fontána – symbol
nepokoreného Stalingradu

Medaila
za obranu
Stalingradu

Slávne bitky histórie

Stalingrad

Pri príležitosti 70. výročia víťazstva nad fašizmom porušíme chronológiu a sériu slávnych bitiek novoveku nezačneme v 16. storočí, ale výnimočne pri Stalingrade. Pretože bitka o toto mesto znamenala zásadný obrat vo vývoji 2. svetovej vojny a k historickej porážke hitlerovského Nemecka prispela rozhodujúcim dielom.

Predohra

Útok na Stalingrad bol súčasťou nemeckej ofenzívy, ktorú Hitler nariadil po zastavení jeho vojsk pod Moskvou v apríli 1942. Cieľom bolo dobyť ropné polia Kaukazu a strategické pozície na juhozápade Ruska, vrátane Stalingradu. Nemci v apríli 1942 zlikvidovali prielom frontu pri Charkove a do začiatku júla obsadili Kerčský polostrov i čiernomorský prístav Sevastopol'. Hlavná ofenzíva sa začala 28. júna a Nemci sa cez Charkov, Kursk a Voronež priblížili až k Stalingradu s úmyslom získať mesto a zablokovať územie medzi riekami Don a Volga. Vtedy však Hitler neodborne zasiahol do velenia a prikázal dobyť aj Kaukaz, a tak oslabil 6. armádu generála Friedricha Paulusa, ktorá mohla Stalingrad zo severu ovládnuť. Paulusa totiž pôvodne mali podporovať dve tankové armády – 1. a 4., ale po Hitlerovej zmene plánu sa 1. tanková armáda vydala na juh na Kaukaz. Sovieti získali čas a 12. júla vytvorili tzv. Stalingradský front na obranu mesta i prístupov k nemu. Velením vonkajšej obrany poverili generála Jerjomenka, 62. armádu priamo v meste zverili generálovi Čujkovovi a vrchné velenie nad celým bojiiskom prevzal generál Georgij Žukov.

Sily bojujúcich strán

Grandióznosť stalingradskej operácie je zrejmá z počtov síl nepriateľských strán. Na sovietskej to boli až tri fronty – Stalingradský, Juhozápadný a Donský, pričom na začiatku Stalingrad bránilo 187 000 sovietskych vojakov s 2 200 delami, 400 tankami

Generál
Friedrich
Paulus

Generál
Vasilij
Ivanovič
Čujkov

a 300 lietadlami a do protiofenzívy Stalin nasadil až 1 103 000 vojakov, vyše 15 500 diel, takmer 1 500 tankov a viac ako 1 100 lietadiel. Nemecký útok viedla Skupina armád B neskôr transformovaná na Skupinu armád Don a v úvode Nemci mali 270 000 vojakov,

3 000 diel, 500 tankov a 600 lietadiel, teda výraznú prevahu. Neskôr svoje sily ešte zvýšili na 1 011 000 mužov (vrátane asi 200 000 Rumunov, 130 000 Talianov a 120 000 Maďarov), 10 250 diel a vyše 730 lietadiel (v polovici septembra 1942 ich dokonca, vrátane transportných a zásobovacích, používali až 1 600!), ale v tankoch nedokázali svoj potenciál posilniť a počas sovietskeho protiúderu ich mali rovnaký počet ako na začiatku, teda „iba“ 500, čo bola len tretina toho, čím v tejto kategórii zbraní disponoval ich protivník.

Väčšina nemeckých tankov boli navyše stredné Panzerkampfwagen (PzKpfw) III a IV s 50 a 75-mm kanónmi, ktoré nedosahovali úroveň sovietskych stredných tankov T-34 so 76-mm kanónom, pretože Nemci „veľké mačky“, teda ťažké PzKpfw V Panther a PzKpfw VI Tiger so 75 a 88-mm kanónmi vo väčšej miere nasadili až v júli 1943 pri Kursku, hoci ani to im už príliš nepomohlo.

Úroveň výzbroje pechoty, na ktorej v Stalingrade spočívala najväčšia ťarcha bojov, bola viac-menej vyrovnaná. Nemecké 7,92-

Sovietske tanky zničené na prístupoch k Stalingradu

otázkou prestíže. Generál Paulus so svojou 6. armádou, podporovanou 4. tankovou armádou, vyrazil 17. júla 1942 zo severu do útoku, 8. augusta dosiahol vonkajšiu obranu Stalingradu a 21. augusta ju prelomil. O dva dni neskôr, už na okrajoch mesta, narazil na odpor 62. Čujkovovej armády a podarilo sa mu spáliť drevené predmestské štvrte, ale rozhodujúci úspech nedosiahol. Jadro stalingradskej obrany – Traktorový závod, v ktorom sa až do začiatku bojov vyrábali a opravovali tanky, ako aj priľahlé fabriky Červená barikáda a Červený október, Nemci obklúčili 13. septembra. Potom zničujúcu delostreleckú paľbu preniesli na centrálnu prístavisko, kam Sovieti z východného brehu Volgy každú noc prisúvali posily a zásoby. V nasledujúcich dňoch sa bitka rozpadla do množstva pouličných zrážok a Nemci obsadili takmer celý Stalingrad. Dobyť jeho priemyslový komplex však nedokázali a úporné pouličné boje pokračovali.

Hlavný úder nemeckej armády prišiel 14. októbra a tento deň sa stal najkrvavejším v celej bitke. Po ťažkej delostreľbe a leteckom bombardovaní Nemci dobyli Traktorový závod a postúpili o takmer dva kilometre, takže sovietske vojská sa udržali len na pruhu západného brehu Volgy, miestami širokom iba 300 metrov! Vtedy Stalin vyhlásil novú doktrínu: „Za Volgou nie je žiadna zem!“, čo značilo, že nikto bojaschopný nesmie pod trestom smrti za riekou ustúpiť...

V rukách Nemcov sa ocitlo až deväť desiatín Stalingradu, ale Paulus si uvedomil, že do príchodu krutej ruskej zimy musí mesto dobyť celé. Preto 11. novembra zaútočil znovu a na druhý deň jeho 4. tanková armáda dosiahla breh Volgy na južnom okraji mesta, čím ho úplne obklúčila.

Stalin vracia úder

Hitler síce na úplné pokorenie Stalingradu spojil svoj stepný front severne a južne od mesta s armádami Rumunov, Maďarov a Talianov, ale už 19. novembra sa začal sovietsky protiútok. Do boja západne od Stalingradu vyrazil Juhozápadný front generála Vatutina a Donský front generála Rokossovského. O deň nato im v ústrety vyšiel Stalingradský front a 23. novembra sa tieto sily spojili pri Kalači na Done, čím odrezali Nemcov v Stalingrade a okolí od ich hlavných síl. Rumunskí spojenci Nemcov utrpeli zdrvivú porážku, 4. tanková armáda musela ustúpiť a 6. Paulusova armáda zostala

zablokovaná v rozbitom meste. Na pomoc jej 12. decembra vyrazil generál Erich von Manstein, ale jeho tankové divízie už o niekoľko dní uviazli 56 kilometrov pred Stalingradom.

Hitler Paulusovi kategoricky zakázal prebiť sa k Mansteinovi či kapitulovať a aby povzniesol ducha vojsk v stalingradskej pasci, povýšil telegraficky 30. januára 1943 generála na poľného maršala. Tomu však už nebolo pomoci, pretože udrala ruská zima, v dôsledku čoho zlyhalo zásobovanie vzduchom aj evakuácia ranených. Už začiatkom januára denná dávka potravín nemeckých vojakov hynúcich v 30-stupňových mrazoch predstavovala sotva 50 gramov chleba a slučka okolo nich v rámci sovietskej operácie „Prsteň“ sa neustále sťahovala.

Paulus kapituloval 31. januára 1943 a s ním do zajatia odpochovalo vyše 91 000 nemeckých, rumunských, talianskych a maďarských vojakov. Niekoľko tisíc však bojovalo ďalej a poslední sa vzdali až začiatkom marca 1943. Do Nemecka sa po vojne vrátilo iba 6 000 mužov...

Epilóg

Nemožno povedať, že víťazstvo sovietskych vojsk pri Stalingrade rozhodlo o výsledku 2. svetovej vojny, ale nesporne urýchlilo jej koniec. Nemci sa po ňom zmohli už iba na jeden protiúder pri Kursku v júli 1943 a potom na východe len ustupovali. Straty vojsk Osi pri Stalingrade predstavovali 841 000 osôb, z toho asi 750 000 mŕtvych, nezvestných a ranených a 91 000 zajatých vojakov. Straty Sovietov boli výrazne vyššie – celkovo 1 129 619 osôb, z toho takmer 480 000 mŕtvych a nezvestných a viac ako 650 000 ranených a chorých vojakov, ako aj vyše 40 000 mŕtvych civilistov. Tieto obete by mali byť pre nás veľkým poučením a trvalou výstrahou.

Text: PhDr. Ján Dolinay

Maršal Paulus kráča do zajatia

mm opakovacie pušky Mauser 98 a 98k síce prevyšovali sovietske 7,62-mm pušky Mosin-Nagant a najmä z hľadiska kadencie a dostrelu boli lepšie aj ich ľahké 7,92-mm guľomety MG 34 a univerzálne MG 42 než sovietske 7,62-mm ľahké guľomety Degťarjev DP a ťažké guľomety Maxim 1910, ale sovietske 7,62-mm samopaly Špagin PPŠ-41 kapacitou paľby (až 71 nábojov v bubnovom zásobníku), kadenciou i prierezanosťou striel boli oveľa výkonnejšie ako nemecké 9-mm samopaly MP 40 s 31 nábojmi v rovnom schránkovom zásobníku, čo v bojoch zblízka v zatarasených uliciach a zničených budovách znamenalo obrovskú výhodu.

Boj o Stalinovo mesto

Hoci Hitler spočiatku dobytie Stalingradu považoval iba za získanie dôležitého strategického bodu, postupne sa preňho stalo

Vojaci Osi zajatí pri Stalingrade

TRAJA VETERÁNI

Vojna píše osudy ako príbehy. Napínavé, dramatické, symbolické, hlboké, dojímavé. V čase osláv 70. výročia víťazstva nad fašizmom a nacizmom chceme vyzdvihnúť tieto tri.

Seržant Gunby

„Narodil som sa, keď už otec slúžil v britskom vojnovom letectve,“ spomenul Novozélandčan David Gunby, ktorého otec Charles zahynul 5. októbra 1944 ako člen posádky britského bombardéra Wellington pri Čunove neďaleko Bratislavy.

Stretli sme sa vlni v októbri, keď sa v Čunove pri príležitosti 70. výročia uskutočnila pietna spomienka na padlých príslušníkov Britských kráľovských vzdušných síl (Royal Air Force). Zúčastnili sa na nej nielen náčelník Generálneho štábu OS SR generálporučík Milan Maxim či veľvyslanec Veľkej Británie Andy Garth, ale aj príbuzní päťčlennej posádky. Vráťane troch synov seržanta Charlesa Gunbyho. David, Steven a Paul, ktorí dnes žijú na Novom Zélande.

Operácia Záhradkárstvo

„Otec prichádzal počas služby v RAF na dovolenku, aj preto mám dvoch mladších bratov. No bol som vtedy ešte veľmi malý a pamätám si ho len z fotografií,“ povedal nám David Gunby, ktorý nám neskôr fotografiu svojho otca zaslal. „Otec bol pôvodne účtovník. Po odborných školeniach najskôr doma v Anglicku tri roky viedol výcvik radistov RAF. Do Talianska, odkiaľ ho nasadzovali do bojových letov, odletel v máji 1944. Doma mám aj jeho letovú knižku. Je v nej zaznamenaných 1 200 letových hodín. Vráťane 200 priamo v operáciách. Zo základne Foggia mal 37 vzletov do operácií, v ktorých úlohou posádky bolo ničiť infraštruktúru nepriateľa na území dnešného Nemecka, Rakúska, Bulharska, Rumunska a Česka.“

Seržant Charles Gunby, 1944

Spomienková slávnosť v Čunove, pred vojenskými prídelencami stoja bratia Gunbyovci, David je vpravo, 2014

Osudného 5. októbra 1944 posádka britského bombardéra Wellington (MF 458-A) zo 40. letky RAF štartovala tiež z predsunutej základne Foggia. V operácii s názvom Záhradkárstvo mala za úlohu zhadzovať do Dunaja míny s cieľom prekaziť alebo spomaliť nepriateľskú plavbu. Lietadlo počas letu v nízkej výške v ranných hodinách zostrelila nemecká mínolovka zakotvená v blízkosti Čunova. Podľa očitého svedka udalosti Vincenta Szelleho, lietadlo letelo chvíľku pozdĺž toku Dunaja a potom explodovalo. Jedno krídlo sa našlo na brehu rieky, zvyšok Wellingtona skončil vo vode. Celá posádka zahynula. Našlo sa iba telo 28-ročného rádiotelegrafistu seržanta Gunbyho. Neskôr bol pochovaný na britskom vojenskom cintoríne v pražských Olšanoch. Ďalšími členmi posádky boli kapitán lietadla a pilot Arthur Leslie Mayers, navigátor seržant Vallance McCall, bombometník seržant Harry Walker Hesketh a strelec seržant Robert Cummin Johnson. Ich mená sú od roku 2003 na pamätníku v Čunove.

Obhorené krídlo

„S pánom Vincentom Szelleom z Dobrohošťa som sa stretol ešte v máji 1992 pri mojej prvej návšteve Slovenska. Otvoril skriňu

a vytiahol z nej kus spáleného plechu z lietadla, v ktorom mi zomrel otec. Cez vojnu ho schoval pred Nemcami – a daroval mi ho. Doma na Novom Zélande je jednou z mojich najdôležitejších rodinných relikvií,“ povedal David Gunby. Spomenul, že jeho „rodičia netvorili najšťastnejší pár na svete, no cítil som to isté, ako milióny vojnových sirôt. Za otcom mi bolo veľmi smutno.“ Aj potom, keď sa ich rodina presťahovala na Nový Zéland, si neprestával skladať v hlave jeho obraz. „Postupne som sa stretol s dvoma desiatkami ľudí, ktorí pôsobili v jeho letke. Viem, že vyzeral celkom ako ja, lenže on bol pesimista ako brat Paul a ja som optimista,“ porovnal. „Paul aj Steven sa podobne ako otec venujú účtovníctvu, no ja som profesor anglickej literatúry. Zato ja podobne ako otec milujem tanec a kriket,“ dodal už s úsmevom 76-ročný muž.

„Hoci ma vychovával otčim, s ktorým sme mali dobrý vzťah, celý život som prežil aj so svojím otcom. Nosil som ho vo svojej myslí, vo svojom srdci. Som veľmi vďačný, že na Slovensku na neho a na ostatných bojovníkov z vojny nezabúdate.“

Text: Pavol Vitko

Foto autor a archív D. G.

Odbojáři držia spolu

Zatiaľ čo v niektorých krajinách bývalého východného bloku sa veteráni druhej svetovej vojny a ich organizácie dosť striktné delia napríklad na „východných“ a „západných“, na Slovensku dokázali nájsť spoločnú reč.

Za všetkých jeden príklad. Pani Božena Kulhanová je od roku 2001 oblasťná tajomníčka Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov (SZPB) pre okresy Považská Bystrica, Púchov a Ilava. Jej manžel Miloslav bojoval proti nacistom predovšetkým v severnej Afrike, vo Veľkej Británii a vo Francúzsku. „Je veľmi dôležité a vzácné, že sme si udržali jednotu, k čomu nás zaväzujú nielen naše stanovky a programové zameranie, ale hlavne zodpovednosť voči tým, ktorí bojovali za slobodu,“ zdôraznil predseda SZPB Pavol Sečkář.

Poľsko, Tobruk, Dunkerque

„Manžel, ktorý sa narodil v roku 1919 v Martine, pochádzal z osemčlennej robotníckej rodiny. Už ako 15-ročný začal pracovať ako robotník v celulózke, tehelni či na rôznych stavbách. V roku 1939 sa zapojil do činnosti ilegálnej skupiny, ktorej poslaním bol boj proti režimu slovenského štátu,“ spomenula pani Kulhanová. „Keďže mu hrozilo zaistenie, 2. augusta 1939 ilegálne prekročil hranice do Poľska. Tu sa prihlásil do čs. zahraničnej armády. Tá po napadnutí Poľska Nemcami ustúpila pod vedením pplk. Ludvíka Svobodu do Sovietskeho zväzu. Po internácii bol v zmysle dohôd medzi Londýnom a Moskvou v apríli 1941 presunutý na Blízky východ a do Egypta, kde pôsobil v zahraničných čs. jednotkách pod britským velením. Pod velením legendárneho podplukovníka Karla Klapálka bojoval v Čs. ľahkom protiletadlovom pluku 200 – Východnom o Tobruk. „Neskôr v roku 1943 bola celá jednotka pod vedením pplk. Klapálka presunutá do Anglicka,“ pokračuje pani Kulhanová v rozprávaní o svojom dnes už nebohom manželovi, ktorého v Británii preškolili na tankistu. Aj z britských záznamov je pritom zrejmé, že sa zúčastnil na invázii Spojencov a v rámci 1. čs. obrnenej brigády bojoval o francúzsky prístav Dunkerque. Po doslúžení základnej vojenskej služby v januári 1946 bol prepustený do civilu v hodnosti podpráporčík.

Účastník
západného
odboja Miloslav
Kulhan

V tom období dostal aj vyznamenania. Napríklad Čs. vojnový kríž (19. 1. 1946 či Čs. medailu za chrabrosť (13. 4. 1946), predtým to bola medaila „Africa Star“ (12. 7. 1945) a aj Čs. vojenská pamätaná medaila so štítkom VB-SV (7. 3. 1944). Potom už ako účastník západného odboja nijaké vyznamenanie nedostal. „Po roku 1948 na neho neraz za to útočili. On bol však človek kompromisov a vždy vedel nájsť východisko.“ Napokon ho tvrdé perzekvovanie účastníkov západného odboja obišlo a v 60. rokoch bol aj podpredseda ONV v Považskej Bystrici. „Vojaci mu prejavili uznanie až v roku 1991, keď ho povýšili do hodnosti kapitána vo výslužbe. No slávnostného menovania sa už nedožil, pretože krátko pred tým, vo februári 1992, zomrel.

Zliechov, Vrchteplá, Stratenec

Miloslav Kulhan, veterán západného odboja, pôsobil ako podpredseda oblastnej organizácie SZPB na strednom Považí so sídlom v Považskej Bystrici do roku 1991, kým vážne neochorel. Jeho manželka sa v rámci organizácie už vyše dvoch desaťročí podieľa na desiatkach podujatí, ktoré majú za cieľ pripomínať boj Slovákov proti nacizmu. „Zvykneme začínať 10. apríla v Zliechove, ktorý bol v našom regióne prvou oslobodenou obcou. Potom organizujeme oslavy podľa dátumov oslobodenie obcí, no pokračujeme aj pietnymi spomienkami pri príležitosti partizánskych bojov, napríklad vo Vrchteplej. Nezabúdame ani na vypálené obce v našom regióne najmä na Mladoňov.“ Už tradične prvú nedeľu po Dni víťazstva nad fašizmom, tento rok 10. mája, spolu s turistami a ďalšími organizáciami usporiadajú spomienkovú slávnosť na vrchole Stratencia. „Na sklonku vojny, tu, na hrebeni Javorníkov, padli traja príslušníci 1. čs. armádneho zboru a pri pamätníku na Stratenci sa stretávame aj s priateľmi z českej strany hranice,“ vysvetlila. Dodala, že pri Pamätníku SNP v Považskej Bystrici v ostatných rokoch usporadúvali aj novembrové spomienkové stretnutie pri príležitosti Dňa veteránov.

Božena Kulhanová (vpravo) počas výstupu na vrch Strateneč aj s vencom vyjadrujúcim úctu trom padlým príslušníkom 1. čs. armádneho zboru

„Aj tí čo bojovali na východnom fronte, rovnako ako bojovníci západného odboja sa zaslúžili o porážku fašizmu. Rovnako si zaslúžia úctu a je dôležité, že v tomto smere drží náš SZPB pokope. Je to dôležité aj preto, aby sme dali odpoveď všelijakým hajlujúcim čiernoodencom, ktorí by okrem iného radi videli históriu v iných farbách, ako naozaj bola,“ zdôraznila pani Božena Kulhanová.

Text: Pavol Vitko

Foto: Autor a archív B. K.

Medik v Povstaní

Aké jednoduché bolo vrátiť sa domov do bezpečia Budmeríc k mame a rodine. Keď však mladého medika Tibora Urbánka informoval riaditeľ banskobystrickej nemocnice MUDr. Daniel Petelen o tom, že čochvíľa vypukne národné povstanie, rozhodol sa ostať.

„Ako 20-ročný poslucháč medicíny v Bratislave som bol v Banskej Bystrici na letnej stáži. Bola to malá nemocnička, popri primárovi a zároveň riaditeľovi tu pracovali len traja lekári, dvaja medicí a sestry,“ spomenul. Aj po siedmich desaťročiach však zdôrazňuje výraznú profesionálnu osobnosť, ľudský rozmer a vlastenectvo Dr. Petelena. Ten bol v čase SNP prvý povereník pre zdravotníctvo. „Divízna chirurgická nemocnica, ako cez Povstanie pôvodnú štátnu nemocnicu premenovali, slúžila vojakom povstaleckej 1. čs. armády. Vzápätí po vypuknutí SNP k nám priviezli prvých 25 ranených,“ spomenul T. Urbánek. „Niekoľko ich bolo za deň desať, inokedy aj trikrát viac. Spočiatku sme sa pri doktoroch Petelenovi, Holécim či Szabovi striedali pri asistencii. No keď pribúdalo zranených, úrazy rúk či nôh sme operovali aj my, medicí,“ pokračoval. „Najťažšie to bolo s priestrelní brucha, no operovali sme doslova od hlavy až k pätám...“ K dispozícii mali len jeden veľmi jednoduchý röntgen a asi 150 postelí. Ľahšie prípady prevádzali do priestorov gymnázia a kláštora. „Veľkým hendikepom boli iba dva operačné stoly. Keď sme na jednom zraneného zašivali, iného na vedľajšom stole už otvárali...“

Bol to skrátka takmer rovnaký boj o životy ako v prvej frontovej línii. „Dvadsaťročný a únava? Tú som necítil, aj keď sme slúžili v podstate nonstop,“ odpovedá na otázku, ako vydržal dvojmesačné nasadenie pri záchrane stoviek zrane-

ných vlastencov. „Dr. Petelen nás po obsadení Banskej Bystrice poľnohospodársky prosil, aby sme ho neopúšťali, aby sme s ním vydržali ešte niekoľko týždňov.“ Legendárny doktor bol podľa T. Urbánka predovšetkým lekár a z tejto pozície pristupoval ku každému pacientovi. „Pred vojnou bol na polročnej stáži vo Viedni, vedel výborne po nemec-ky.“ Aj preto sa na začiatku s dosadeným nemeckým doktorom do istej miery rešpektovali, no z verejných zdrojov je známe, že liečil aj pod falošnou identitou, ukrýval a pomáhal povstaleckým vojakom, partizánom či prenasledovaným Židom. Vyznamenali ho za to aj ocenením Spravodlivý medzi národmi. Primárom banskobystrickej chirurgie bol až do svojej smrti v roku 1969.

Medikovi Tiborovi Urbánkovi sa koncom novembra 1944 podarilo dostať peši domov. Po vojne doštudoval medicínu v Prahe. V roku 1951 bol jedným zo zakladateľov Výskumného ústavu reumatických chorôb v Piešťanoch, bol zástupcom riaditeľa. Pracoval až do svojej sedemdesiatky. Až do deväťdesiatky viedol časopis Rheumatológia. Je jedným z najvýznamnejších slovenských reumatológov, a okrem mimoriadne vysokého odborného renomé získal desiatky medzinárodných ocenení. Od apríla tohto roku je aj on nositeľom Pamätnej medaily k 70. výročiu Slovenského národného povstania a skončenia druhej svetovej vojny.

Text a foto: Pavol Vitko

Osudy bojovníkov

(pokračovanie zo strany 15)

Igor Viliam Kasanický pracoval v antifašistickej bunke v Liptovskom Mikuláši dávno pred tým, ako vojnová iniciatíva prešla na stranu Spojencov. Cez Povstanie bojoval na Prašivej, v Dúbravskej doline so spolubojovníkmi ledva odrazili útok Nemcov. Vďaka aj Anne Kravárikovej – Málikovej z Novej Lehoty sa v októbri 1944 podarilo zachrániť kanadských letcov Stuarta N. Maya a Jacka D. Ritcha, ktorých zostrelila nemecká protiletadlová obrana z letiska Piešťany. Skrátka – tie dve tisíce Pamätných medailí k 70. výročiu Slovenského národného povstania a skončenia druhej svetovej vojny, to nie je dvetisíc plieškov. To je dvetisíc príbehov.

Povedzme si o jednom z nich, ktorý sa 1. apríla 2015 skončil spevom, keď si po prevzatí medailí spolu zanôtili Jozef Benkovský aj Ľudovít Ambruš. Kamaráti z vojenčiny, spolubojovníci z Povstania.

Z Martina do Berlína

„Červená armáda bola už len pár hodín od víťazstva, keď nás, asi pol stovku zajatcov, nahnali nacisti v Berlíne do dreveného baraku a zamkli. Premkla ma hrôza. Hádám ma tu, po všetkom čo som prežil, nerozstrieľajú....“ spomenul Jozef Benkovský najväčší strach v živote. Vyše pol roka predtým, keď 30. augusta 1944 trnavská posádka ako jediná zo západného Slovenska odišla bojovať do SNP,

bol medzi štyri tisíckami vojakov aj on. Trnavčania so sebou zobrali 48 nákladných a 23 osobných automobilov, motocykle, zbrane, strelivo a tri stovky koní. Bojovali o Hronský Beňadik, Zlaté Moravce, Pílu, Novú Baňu, Žarnovicu či Kremnicu. „Keď nás Nemci vytlačili do hôr, padol som do zajatia pri Balážoch. Peši nás hnali do Martina. Mysleli sme si, že tam nás postrieľajú. Lenže v Hitlerovej ríši nás ešte potrebovali ako otrokov....“ spomenie na presun do zajateckých či koncentračných táborov. „Ludwigsfeld, Luckenwald, Gorlitz....“ spomína na etapy svojho utrpenia. Ku konci vojny aj jeho, vyhladovaného a ledva živého, presunuli na opevňovacie práce do Berlína. „Nemeckí strážcovia sa postupne vytrácali. Vyzliekali uniformy, preoblekali sa do civilu, utekali – a napokon nás zamkli do toho dreveného baraku. Všade sa strieľalo, mesto bolo v troskách. Nevieť si predstaviť väčšiu radosť, keď vojak Červenej armády celkom na konci vojny odrazil z nášho väzenia zámku a pochopili sme, že sme prežili, že sme slobodní.“

Rozlúčka so životom

A aký bol vojnový príbeh Jozefovho kamaráta Ľudovíta Ambruša, ktorý tiež slúžil v Trnave, no so svojou 4. pešou rotou v čase vypuknutia SNP cvičili neďaleko Zvolena? „Hneď 29. augusta sme dostali rozkaz na nočný peší presun k obrane Hriňovej,“ spomenie. „Najviac mi bolo ľúto pri Jánovej Lehote, kde s nami bojovali po krátkom výcviku aj mladí chlapci – a skoro všetci padli. Tam som mal azda zahynúť aj ja. Až sa čudujem, že som prežil.“ Aj on bol guľometník a aj on so svojou zbraňou ustupoval do hôr. „Bolo to azda hodinu pred polnocou, keď Nemci našu skupinu prepadli na Hrochoti. Štyroch nás previezli do väznice okresného súdu vo Zvolene. Večer nám oznámili, aby sme sa ako povstaleckí banditi rozlúčili so životom. Veru – so životom som sa ľúčil celú noc,“ hovorí s pohnutím. Jeho však potrebovali pri opevňovacích prácach. Robotoval na letisku Tri duby, na poľnom letisku pri vtedajšom Nemeckom Grobe i na letisku v Kuchyni. „V apríli 1945 nás oslobodili Rusi, a to bolo asi najväčšie šťastie, aké som zažil.“

Nuž – a 1. apríla 2015 si 92-ročný Jozef Benkovský a Ľudovít Ambruš po prevzatí Pamätných medailí k 70. výročiu Slovenského národného povstania a skončenia druhej svetovej vojny nielenže spolu zanôtili o rote guľometníkov, ale aj pripili pohárom vína. Na zdravie – a na víťazstvo.

Text a foto: Pavol Vitko

Vojnoví kamaráti Jozef Benkovský a Ľudovít Ambruš

ŠTYL

KULTÚRA • ZÁBAVA • VOĽNÝ ČAS

Možno je veľa lepších filmov, inšpirovaných druhou svetovou vojnou – a aj my by sme vám ich vedeli vymenovať viacero: Curtizovu nesmrteľnú Casablancu, Žeriavy tiahnu Michaila Kalatozova či Spielbergov Schindlerov zoznam, Zajtra bola vojna Jurija Karu a Život je krásny Roberta Benigniho, Rosselliniho Rím, otvorené mesto, na scenári ktorého spolupracoval mladý Federico Fellini, Mandolínu kapitána Corelliho, Hartovu vojnu, Anglického pacienta...

Alebo Klosov a Kadárov Obchod na korze, Vyšší princíp Jiřího Krejčíka, Je třeba zabít Sekala Vladimíra Michálka, Spalovača mrtvol Juraja Herza, Barabášovu Pieseň o sivom holubovi a na nie poslednom mieste Marhoulov Tobruk.

Do nášho rebríčka sme však zaradili filmy nielen o druhej svetovej vojne, ale najmä o vojakoch, ktorí bojovali a zomierali na jej frontoch. Tie, ktoré nás niečím oslovili, zaujali, dojali, poznamenali. Také, čo sa možno nepáčia hneď pri prvom pozieraní, ale zahniezdia sa divákovi pod kožou, kladú nepríjemné otázky, nútia premýšľať a vracáť sa k nim.

Prirodzene, to vôbec neznamená, že by ste si vy nemohli zostaviť svoj rebríček.

TOP 10

filmov z druhej svetovej vojny
podľa redakcie mesačníka Obrana

1. Chod' a pozeraj sa

Иди и смотри

ZSSR 1985, 142 minút • réžia: Elem Klimov • hrajú: Alexej Kravčenko, Olga Mironovová, Ljubomiras Laucevičius, Vidas Bagdonas, Jüri Lumiste, Vasilij Domračev a ďalší.

Jediný sovietsky film, ktorý naše kiná premietali ako prístupný pre divákov od 18 rokov, rozpráva príbeh štrnásťročného bieloruského chlapca Fľoru. V lete 1943 sa pridá k partizánom a dospel rýchlejšie, ako mu bolo milé. Réžisér Elem Klimov ho nakrútil podľa knihy Alesa Adamoviča s nehercom Alexejom Kravčenkou v hlavnej role, chronologicky, ručnou kamerou, s autentickými kostýmami, zbraňami a ostrým strelivom. Dosiaľ nevznikol drsnejší, presvedčivejší a umelecky silnejší obraz vojny.

2. Zachráňte vojaka Ryana

Saving Private Ryan

USA 1998, 169 minút • réžia: Steven Spielberg • hrajú: Tom Hanks, Edward Burns, Tom Sizemore, Matt Damon, Giovanni Ribisi, Vin Diesel, Paul Giamatti a ďalší.

Kapitán Miller (Tom Hanks) so svojou jednotkou prežil peklo dňa D 6. júna 1944 na brehoch Normandie. Generál Marshall ho poverí úlohou nájsť a do bezpečia stojať čo stoja priviesť Jamesa Ryana (Matt Damon), posledného zo štyroch vojakov – bratov Ryanovcov, ktorý ešte žije. Možno. Z jedenástich nominácií na Oscara film slávneho Stevena Spielberga premenil na zlaté sošky päť: za réžiu, kameru, strih, mix zvuku a strih zvuku.

3. Ponorka

Das Boot

NSR 1981, 149 minút • réžia: Wolfgang Petersen • hrajú: Jürgen Prochnow, Herbert Grönemeyer, Klaus Wennemann, Bernd Tauber, Erwin Leder, Martin May a ďalší.

Nominácie na Zlatý glóbus a päť Oscarov si vyslúžila dráma režiséra Wolfganga Petersena (Nekonečný príbeh) podľa knižného bestselleru Lothara-Günthera Buchheima, dlhý čas najdrahší nemecký film. Námorníci, slúžiaci na nemeckých ponorkách, predstavovali vždy osobitnú kastu. Šialene odvážni romantici však ťažko znášali zrážku s vojnovou realitou a stratu ideálov. Realisticky vykreslená služba na vojnových ponorkách získala aj podobu 293-minútového televízneho seriálu.

4. Dvadsať dní bez vojny

Двадцать дней без войны

ZSSR 1976, 101 minút • réžia: Alexej German • hrajú: Jurij Nikulin, Ludmila Gurčenkova, Alexej Petrenko, Jekaterina Vasiljevová, Nikolaj Griňko, Konstantin Simonov a ďalší.

Legendárny ruský klaun Jurij Nikulin stvárnil v dráme Alexeja Germana hlavnú tragickú postavu vojnového korešpondenta Lopatina, ktorý za hrdinstvo v Stalingrade dostal 20 dní voľna, aby si v hlbokom zázemí v Taškente usporiadal svoje záležitosti. Vo filme sa posledný raz objavil pred kamerou aj ruský vojnový spisovateľ a básnik Konstantin Simonov (Živí a mŕtvi).

5. Most cez rieku Kwai

The Bridge on the River Kwai

Veľká Británia - USA 1957, 161 minút • réžia: David Lean • hrajú: William Holden, Alec Guinness, Jack Hawkins, Sessue Hayakawa, James Donald, Geoffrey Horne a ďalší.

Podľa knižnej predlohy francúzskeho spisovateľa Pierra Boullia, autora slávnej Planéty opíc, vznikol legendárny film o japonskom zajateckom tábore v džungli na stavbe železnice z Bangkoku do Rangúnu. I napriek sadizmu Japoncov, neľútostnej prírode a chorobám sa americkí a britskí zajatci usilujú zachovať si vojenskú disciplínu a dôstojnosť. Stavbu železničného mosta nepovažujú za pomoc nepriateľovi, ale za dôkaz svojej sily, vytrvalosti, remeselnej zručnosti a umu. Film ocenili siedmimi Oscarmi.

6. Okupácia v 26 obrazoch

Okupacija u 26 slika

Juhoslávia - Taliansko - NSR - ZSSR 1978, 116 minút • réžia: Lordan Zafranović • hrajú: Frano Lasic, Milan Strlijic, Gordana Pavlov, Rade Marković, Ena Begović, Ivica Pajcar, Zvonimir Rogoz, Milka Podrug-Kokotović a ďalší.

V roku 1978 mala premiéru prvá časť vojnovnej trilógie režiséra Lordana Zafranoviča, do ktorej patria aj filmy Pád Talianska a Večerné zvony. Sleduje osudy kamarátov Nika, Toniho a Miha z bohatých dubrovnických rodín od vzniku ustašovského chorvátskeho štátu až po antifašistický odboj. Toni je Talian, Niko komunista a Miho Žid... Film dodnes fascinuje kontrastom neľudského násillia a krásy jadranského pobrežia.

7. Listy z Iwo Jimy

Letters from Iwo Jima

USA - Japonsko 2006, 141 minút • réžia: Clint Eastwood • hrajú: Ken Watanabe, Kazunari Ninomiya, Šidó Nakamura, Cujoši Ihara, Rjó Kase, Roxanne Hart, Ryan Carnes, Mark Moses a ďalší.

Od 19. februára do 26. marca 1945 sa na vulkanickom ostrove Iwo Jima v Tichom oceáne asi 1 200 km južne od Tokia uskutočnila

bitka americkej armády proti japonským cisárskym vojskám. V roku 2006 nakrútil Clint Eastwood v americko-japonskej koprodukcii film založený na korešpondenci japonských vojakov, ktorú na ostrove objavili archeológovia. Neľudská vojna tak dostala tváre a mená. Snímku nominovali na Oscary v kategóriách najlepší film, réžia i scenár, ale napokon dostala Oscara len za strih zvuku.

8. Balada o vojakovi

Баллада о солдате

ZSSR 1959, 83 minút • réžia: Grigorij Čuchraj • hrajú: Vladimir Sergejevič Ivašov, Žanna Trofimovna Prochorenková, Antonina Maximovová, Jevgenij Urbanskij a ďalší.

Devätnásťročného vojaka Aljošu vyznamenajú za hrdinstvo. Namiesto medaily si však vyžiada niekoľko dní dovolenky, aby mohol navštíviť matku. Vo vlaku stretne Šuru a zaľúbi sa do nej. Cesta sa tak mení na zložitú odyseu. Jeden z prvých sovietskych filmov, ktoré spracovali tému vojny bez prehnaneho patetizmu v jej intímnom rozmere. Film získal osobitnú cenu poroty na festivale v Cannes a v roku 1962 autorov scenára nominovali na Oscara.

9. Tucet špinavcov

The Dirty Dozen

Veľká Británia - USA 1967, 145 minút • réžia: Robert Aldrich • hrajú: Lee Marvin, Ernest Borgnine, Charles Bronson, Jim Brown, John Cassavetes, Telly Savalas, Donald Sutherland a ďalší.

Skúsený major americkej armády musí sformovať a pripraviť skupinu násilníckych zločincov na realizáciu samovražednej misie: preniknúť do silne stráženého zámku v okupovanom Francúzsku, kam chodia oddychovať prominentní nemeckí velitelia. Film nominovali na Oscara za herecký výkon Johna Cassavetesa, za strih a za mix zvuku.

10. ...a rána sú tu tiché

А зори здесь тихие...

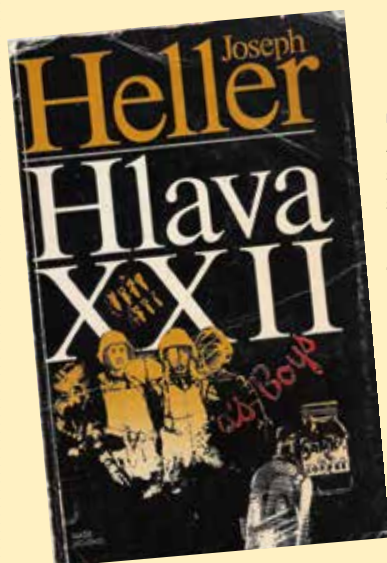
ZSSR 1972, 188 minút • réžia: Stanislav Rostockij • hrajú: Irina Ševčuková, Jelena Drapeková, Andrej Martynov, Vladimir Sergejevič Ivašov, Igor Kostolevskij, Olga Ostroumovová a ďalší.

Adaptácia novely Borisa Vasiljeva zachytáva tragické osudy ženského oddielu na severozápade Ruska. V odľahlej oblasti blízko fínskych hraníc pod velením desiatnika Vaskova stráži päť dievčat protiletckú artilériu. Keď ich obkľúči skupina šestnástich nacistických vojakov, musia podstúpiť nerovný boj a skúšku skutočného hrdinstva. Snímku nominovali na Oscara za najlepší cudzojazyčný film.

10 najlepších vojnových románov

podľa redakcie Obrana

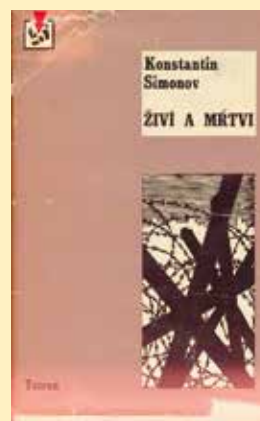

1. Joseph Heller: Hlava XXII

Autor využil vlastné skúsenosti, sám slúžil ako príslušník bombardovacej letky. Jedna z najhumornejších a zároveň najsmutnejších kníh, v každom prípade naskrz pravdivá. Nevyskytujú sa v nej žiadni nemeckí vojaci a hrdina sa viac ako Nemcov začína obávať vlastnej americkej byrokratickej mašinérie. Hlava XXII totiž nie je iba o vojne.

2. William Styron: Sophiina voľba

Začínajúci spisovateľ Stingo, dvadsaťdvaročný neskúsený Južan, nás zavedie do New Yorku roku 1947. V nájomnom dome v Brooklyne sa spriatelí s Nathanom, židovským intelektuálom, a Sophiou, krásnou a krehkou poľskou katolíčkou. Tá pred ním postupne odкрýva svoju minulosť z predvojnového Poľska, koncentračného tábora a napokon aj svoje najväčšie tajomstvo – drastickú voľbu, ktorá ju navždy poznačila.

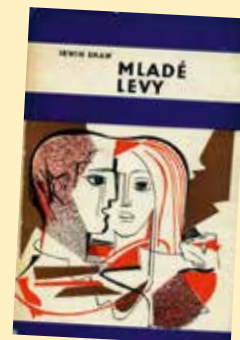

3. Konstantin Michajlovič Simonov: Živí a mrtví

Jedno z najlepších diel inšpirovaných Veľkou vlasteneckou vojnou sa vracia na jej začiatok a majstrovsky evokuje prvé týždne. V ťažkých podmienkach sa osvedčila sila a odolnosť, umožnila účinný odpor. Príbeh z pohľadu novinára, z ktorého sa stane vojak v prvej línii, neustále sa prebíjajúci obklúčením, je silným čitateľským zážitkom.

4. Irwin Shaw: Mladé levy

Jeden z najzaujímavejších, najľudskejších a najpravdivějších umeleckých dokumentov zachytávajúci druhú svetovú vojnu. Absurditu vojny ilustrujú rozdielne pohľady troch mladých mužov. Podáva strhujúce svedectvo o strete dvoch armád na bojisku západnej Európy a severnej Afriky, no autor sa pokúša dopátrať aj k ich politickým i ľudským pohnútkam.

5. Kurt Vonnegut: Bitúnok č. 5

Autor slúžil v americkom pechotnom prieskume a ako vojnový zajatec sa stal v roku 1945 svedkom bombardovania Drážďan. Svoj príbeh vyzrával v kultovej knihe, ktorú musíte čítať znova a znova. Je vtipná, múdra a plná súcitu.

Text: Eleonóra Bujačková

FILM

...a rana sú tu tiché

Je veľavravné, že nielen na Slovensku, ale ani ďalej na západ od našich hraníc sa v máji do kín nechystá žiadny film s témou druhej svetovej vojny. Opačným smerom je situácia úplne iná: do ruských kín prúdi neustávajúca záplava vojnových filmov. Patrí k nim i nová, už štvrtá adaptácia známej knihy Borisa Vasilieva o hrdinstve ženského protiletadlového oddielu, čeliaceho nemeckej presile. Režisér Renat Davleťarov pracoval s populárnymi herečkami ako Agnija Kuznecovová, Kristina Asmusová, Jekaterina Vilkovová či Julija Polynsk a dal príbehu súčasnú modernú filmovú tvár. Svetová premiéra sa konala 30. apríla.

VIDEO

Železné srdce

Akčný vojnový film amerického režiséra Davida Ayera poteší najmä milovníkov vojnovnej techniky a zbraní, menej znalcov filmu alebo tých, čo túžia po dobrom príbehu. Osudy posádky tanku nazvaného Fury zo spojeneckej ofenzívy v apríli 1945 napriek Bradovi Pittovi, Shiovi LaBeoufovi a ďalším dobrým hercom nevyznievajú ani pútavo, ani presvedčivo a mnohé situácie odporujú logike, zdravému rozumu i prírodným zákonom. Zato tanky M4A2E8 Sherman či Tiger 131, ale aj pistole, útočné pušky, guľomety, ručné granáty i protitankové strely sú autentické.

6. Erich Maria Remarque

Čas žiť, čas umierať

Príbeh mladého nemeckého vojaka v čase, keď sa nemecká ofenzíva zmenila na defenzívu. Na dovolenke doma a po opätovnom návrate na front. A iba celkom nakrátko počas hrdinového pobytu v rozbombardovanom rodnom meste vysvitne posledná nádej na nový život.

7. James Jones:

...až naveky

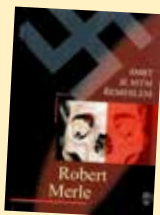
Jones zachytáva svet profesionálnych vojakov na Havaji a postihuje obdobie okolo japonského útoku na Pearl Harbor s jeho každodenným cynizmom, brutalitou, ale i s romantikou chlapeckého kamarátstva a milostných vzťahov.

9. Robert Merle:

Smrť je mojim remeslom

Svetoznámy román je sugestívny spoveďou Rudolfa Langa (v skutočnosti Rudolfa Hessa), ktorý počas svojho pôsobenia v koncentračných táboroch dozeral na smrť stoviek ľudí. Na jednej strane milujúci otec a manžel sa stal pre milióny ľudí symbolom zla a smrti. Stratil vieru v boha, ale našiel novú: v Nemecko.

10. Ladislav Mňačko: Smrť sa volá

Engelchen

Sugestívny príbeh partizánskeho oddielu z prostredia bojov na moravsko-slovenskom pohraničí, komponovaný ako spomienková retrospektíva raneného partizána Volodu, ktorý opisuje osud nacistami vypálenej obce Ploština. Kniha je varujúcou spomienkou na bezmenných hrdinov, ktorí partizánom pomáhali a boli vystavení nacistickej pomste.

8. Boris Polevoj:

Príbeh ozajstného človeka

Sovietskeho letca Alexeja Meresjeva zostrelia nad nepriateľským územím. Osemnásť dní sa plazí lesom, kým ho nájdu a prevezú do nemocnice v Moskve, kde mu musia amputovať nohy. Napriek tomu sa nevzdáva túžby znova letať. Naučí sa chodiť a letať i s protézami a vynúti si návrat na front k letectvu.

KNIHA

Denník Anny Frankovej

Trinástoročná Anna Franková sa spolu s rodinou počas druhej svetovej vojny dva roky ukrývala v Amsterdame. Vo svojom denníku od 12. júna 1942 do 1. augusta 1944 zaznamenala všetko, čo sa okolo nej dialo. Zápisky sa končia textom, ktorý Anna zaznamenala iba pár dní pred tým, ako ju aj jej rodinu našli vojaci a odvliekli do koncentračného tábora. Zápisky sa však zachovali a po vojne sa o ich knižné vydanie zaslúžil Annin otec Otto Frank, ktorý jediný vojnu prežil. Slovart prináša na takmer 400 stranách úplné vydanie knihy v preklade Adama Bžocha.

MÁJ

VOJENSKÝ HISTORICKÝ KALENDÁR

2. máj

1915 Rozhodujúci zlom v prvej svetovej vojne nastal na východnom fronte, keď sa rakúsko-uhorskej a nemeckej armáde podaril prielom pri Gorliciach (Poľsko). Ruská armáda sa musela stiahnuť z Karpát i z územia Poľska.

1945 Skončila sa vojna v Stredomorí

3. máj

1605 Hajdúsi Štefana Bočkaja a spojenecké oddiely Tatárov prepadli Sobotište. Vyplienili habánske dvory vo Veľkých Levároch, v Moravskom Sv. Jáne, Gbeloch i Brodskom.

1945 Boli oslobodené posledné obce na Slovensku – Makov, Korňa a Klokočov

4. máj

1915 V rakúsko-uhorskej monarchii bola vypísaná prvá vojnová pôžička. Mnoho ľudí bolo nútených poskytnúť štátu väčšie sumy, za ktoré dostali bezcenné dlhopisy.

1945 Kapitulácia Nemecka v Holandsku a Dánsku

5. máj

1945 (do 8. 5.) Začalo sa Pražské povstanie

1945 Nemecko kapitulovalo v Nórsku

1955 Spolková republika Nemecko sa stala členom NATO, súčasne sa plne obnovila jej suverenita

7. máj

1505 Uhorský a český kráľ Vladislav II. vypovedal vojnu Maximiliánovi I, rímskemu kráľovi a arcivojvodovi Rakúska. Vojaci Maximiliána I. zavliekli do Uhorska morovú nákazu, bolo vyfudnené najmä okolie Bratislavy a južná časť Záhoria.

8. máj

1945 Bola podpísaná bezpodmienečná kapitulácia nemeckých vojsk v Karlshorste na predmestí Berlína, čím sa skončila vojna v Európe

1945 Slovenská vláda v exile v rakúskom meste Kremsmünster podpísala dokument, ktorým sa podrobila veliteľovi armádného zboru americkej armády gen. Walkerovi. Vojnový slovenský štát z hľadiska medzinárodného práva zanikol.

10. máj

1940 Nemecko napadlo rýchlym postupom jednotiek bez varovania Belgicko, Luxembursko a Holandsko

14. máj

1955 Bola podpísaná zmluva vo Varšave o vytvorení vojensko-politického zoskupenia európskych socialistických štátov (Varšavská zmluva)

19. máj

1575 Hradu Modrý Kameň sa po trojdňovom obliehaní zmocnili Turci

23. máj

1915 Taliansko vypovedalo vojnu Rakúsko-Uhorsku napriek tomu, že r. 1889 podpísalo obranný pakt – Trojspolok. Príčinou prechodu Talianska do tábora Dohody boli ambície získať južné Tirolsko, Istriu a Dalmáciu

27. máj

1940 Začala sa evakuácia vojakov z prístavu Dunkerque do Veľkej Británie (operácia Dynamo)

Zostavila: Mária Stanová, VHÚ

VAŠE STAROSTI... ...NA NAŠU HLAVU

Kol'ko žiadostí o duplikát osvedčenia vydaného podľa zákona č. 255/1946

• Zb. o príslušníkoch československej armády v zahraničí a o niektorých iných účastníkoch národného boja za oslobodenie prišlo od začiatku roka 2015 na Ministerstvo obrany Slovenskej republiky a koľko ich vydalo občanom v súvislosti s odškodňovaním vojnových sirôt v zmysle zákona č. 264/2014 Z. z. o poskytnutí jednorazového finančného príspevku vojnovým sirotám. Kto rieši odškodňovanie?

Jednorazové odškodnenie vojnových sirôt upravuje zákon č. 264/2014 Z. z. o poskytnutí jednorazového finančného príspevku vojnovým sirotám (ďalej len „zákon č. 264/2014 Z. z.“), ktorý nadobudol účinnosť 1. októbra 2014. Nárok na jednorazový finančný príspevok (ďalej len „príspevok“) sa uplatňuje formou písomnej žiadosti na Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky najneskôr do 31. decembra 2015. Jeho výška je 2 655,52 eura, ak v národnom boji za oslobodenie padol alebo bol popravený jeden z rodičov oprávnenej osoby a 3 983,27 eura, ak padli alebo boli popravení obidvaja rodičia oprávnenej osoby. Kto je oprávnenou osobou, ustanovuje § 2 zákona č. 264/2014 Z. z.

Oddelenie starostlivosti o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov sekcie ľudských zdrojov Ministerstva obrany Slovenskej republiky má v pôsobnosti vydávanie duplikátov osvedčení podľa zákona č. 255/1946 Zb. o príslušníkoch československej armády v zahraničí a o niektorých iných účastníkoch národného boja za oslobodenie v znení zákona č. 101/1964 Zb., ktoré sa nachádzajú v jeho archívnych fondoch. Predloženie osvedčenia alebo jeho duplikátu je jednou z podmienok preukazujúcich nárok na priznanie príspevku podľa zákona č. 264/2014 Z. z. Na konanie o priznaní príspevku a jeho vyplácanie je príslušné Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky.

V prvých troch mesiacoch prebiehajúceho roka bolo doručených vyše 220 žiadostí o vydanie duplikátu osvedčenia, z ktorých bolo doteraz kladne vybavených 70 percent, a to v prípadoch reálnej existencie osvedčenia a splnenia ďalších požiadaviek (doručenie originálu, resp. notársky alebo úradne overenej kópie rodného listu žiadateľa a potvrdenia pre evidenciu poplatku (kolkou) v hodnote 1,50 eura). Presný počet vydaných duplikátov osvedčenia v súvislosti s odškodňovaním vojnových sirôt v zmysle zákona č. 264/2014 Z. z. nie je možné uviesť, pretože v žiadosti nemusí byť uvedený účel, na ktorý sa vyhotovenie duplikátu požaduje. Také žiadosti prišli totiž aj v súvislosti s nárokom niektorých osôb na bezplatnú dopravu v bratislavskej MHD. Pri vybavovaní agendy súvisiacej s vydávaním duplikátov osvedčení naše oddelenie úzko spolupracuje aj s Vojenským historickým archívom Trnava a odborom pre vojenských veteránov sekcie štátneho tajomníka Ministerstva obrany Českej republiky, a to najmä v špecifických prípadoch, akými je napríklad účasť v boji mimo územia historických slovenských hraníc či strata alebo zničenie originálu osvedčenia v osobnej držbe účastníka národného boja za oslobodenie.

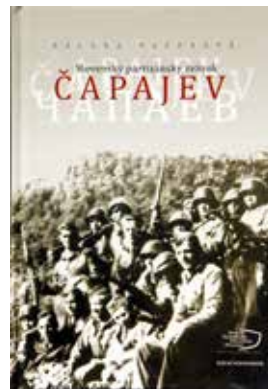
Ján GUŽÍK

Oddelenie starostlivosti o vojnových veteránov
a vojenských dôchodcov,
Sekcia ľudských zdrojov MO SR

Foto: Ivan Kelement

Čapajev: čas dozrel

„Nedá sa povedať, že by historici nemali záujem o spracovanie príbehu partizánskeho zväzku Čapajev, viacerí sa o to pokúsili, ale vrátili sa z polcesty,“ píše v úvode knihy Slovenský partizánsky zväzok Čapajev autorka Helena Pažurová (1936) a pokračuje: „Niektoré udalosti nebolo možné až do väčších politických zmien vo východnom bloku hlbšie skúmať a racionálne interpretovať.“ Publikácia, ktorú vydalo na takmer 200 stranách Múzeum SNP v Banskej Bystrici, prináša predovšetkým informácie o bojovej činnosti zväzku. Nevyhýba sa ani takým epizódam, ako keď 9. novembra 1944 prišiel rozkaz zo Štábu partizánskeho hnutia 1. ukrajinského frontu zaistiť piatich sovietskych príslušníkov štábu, ktorí sa dostali na Slovensko z nemeckého zajatia. Boli obvinení zo špionáže v prospech Nemecka. Pri vypočúvaní s použitím násillia sa priznali k vykonštruovaným obvineniam, poľný súd ich odsúdil na smrť a boli popravení. V polovici 60. rokov ich rehabilitovali. O ich nevinné nepochyboval nadporučík letectva Ľudovít Kukorelli, ktorý bol vo zväzku náčelníkom štábu. Ich rehabilitácie ani konca vojny sa však nedožil. V záverečných minútach 24. novembra 1944 pri prechode frontu zahynul. Bol zasiahnutý strelou z pistole do ľavej strany čela. Sú indicie, že nepadol v boji.

Posolstvo pamätníka

Jeho mama zahynula počas nacistických represálií a piati zo šiestich bratov otca boli v domácom či zahraničnom odboji. Aj preto Gustáv Považan zostavil vo svojich 83 rokoch publikáciu Banskobystrická povstalecká história. Považan, podplukovník vo výslužbe, je pre nás sprievodcom po Partizánskom chodníku či na Ceste hrdinov SNP. Píše o odboji v jednotlivých obciach v rámci uvedených turistických trás, o pamätníkoch či podujatiach, ktoré sa tu konajú na počesť SNP a víťazstva nad fašizmom. V knihe, na ktorej vydaní sa podieľal Klub priateľov Múzea SNP, opisuje odboj aj v ďalších lokalitách banskobystrického regiónu. „Patrím do poslednej generácie pozostalých po padlých účastníkoch odboja. Nie som len pozostalý, ale aj pamätník krutých udalostí, pri ktorých padla moja matka,“ píše v úvode. Zároveň apeluje na posilňovanie národného povedomia o protifašistickom odboji, čo bolo aj hlavným motívom pri zostavení knihy.

Vojnová kronika

Obe vlaňajšie čísla polročníka Vojnová kronika boli venované Slovenskému národnému povstaniu a oslobodzovaciemu boju na našom území. Postup 18. SS divízie pancierových granátnikov Horst Wessel do centra povstaleckého územia, povstalecká dráma na Poľane, podiel Hlinkovej gardy na represáliách, ofenzíva Červenej armády na dolnom Hrone sú témy renomovaných autorov. Časopis, ktorý už štvrtý rok vydáva Múzeum SNP v Banskej Bystrici, sa venoval aj kapitánovi de Lannurienovi, Ľudovítovi Kukorellimu či Gustávovi Husákovi. Vojnová kronika pravidelne prezentuje aj zbierkové predmety Múzea SNP.

Text: Pavol Vitko

MILITARY ENGLISH

WWII: Inventions baptized in blood

Pripravila Nadežda Kochmanová • Foto: VHU - VHA

Although World War II will be best remembered by the atrocities committed by men; from the purely military point of view it was a fruitful era spawning a number of inventions and quantum leaps in technology. Widespread, and often desperate, fighting on the ground, in the air and on the sea led to the development of many new tools, lethal and non-lethal alike. From computers to jet engines, from aircraft carriers to midget-size submarines, the war years were marked by a feverish race which nation would produce better weapons, faster vehicles and a more advanced technology.

In the initial military encounters, both warring sides utilized leftover WWI weapons and technology that has changed little since 1920s. Tank designs were among the first tools of war to undergo significant improvements in the first months of WWII. The reasons were obvious: the need for increased speed, mobility, armor and firepower. It is a well-known fact that when Wehrmacht invaded first Benelux and then France in 1940, Allies were caught surprised by the sheer power and agility of German tanks which quickly gained superiority on the battlefield. German tanks were designed as a stand-alone platform, unlike their counterparts that were mostly used to support infantry and were equipped with machine-guns largely ineffective against the heavy Panzer tracked vehicles. Plus, all German tanks were equipped with radios, allowing them to communicate with one another throughout battles thus giving them tactical edge, which

Allies could not counter. The development of the British Matilda II tank and the fielding of the Russian T-34 and the U.S. Sherman in the later years changed the equation somehow.

Faster and precise was the name of the game in the production of small arms as well. Semi-automatic rifles and assault rifles with attachments such as grenade launchers altered close combat effectively. Submachine guns such as the Russian PPSH-41 Shpagin, British Sten, American Thompson and the German MP40 were used so extensively on the battlefield that they became the symbols of the war.

In maritime warfare WWII saw the deployment of a totally new class of ships – the aircraft carriers. They were able to do what no other ship before them: project power hundreds of kilometers from the shores of their mother nation. Also, the art of submarining was perfected with the infamous U-boats on one side and the Gato diesel submarines on the other. Anti-submarine warfare saw the development of sonar and the installation of radar on ships and airplanes.

However, the service branch that underwent the most dramatic changes was the air force, which saw a hundredfold increase in its use throughout the war flying bomber, air superiority and reconnaissance missions. Again, as with the tanks, the German aircraft were initially far superior to anything the Allies could produce. Messerschmitts, Heinkels, Dorniers and Junkers wreaked havoc over the battlefield. The British Royal Air Force possessed advanced fighters – Spitfires and Hurricanes –, but these were not designed to attack ground troops, and the small number of planes dispatched to France were destroyed fairly quickly. Subsequently, the Luftwaffe was able to achieve air superiority over France in 1940, giving the German military an immense advantage. It was the Luftwaffe designers who produced the first true turbojet Heinkel He 178 and the first jet fighter Me 262. Towards the end of WWII military jet aircrafts were produced on both sides in large numbers answering the calls for speed, maneuverability and increased flying range.

The legacy of WWII scientists and engineers lives on in a number of areas – from rockets to the atomic bomb (the ultimate game changer of WWII), from smart bombs to military helicopters, from guided weapons to mortar, to nerve agents and plastic explosives. Necessity is the mother of all invention, and at no other point in history is necessity greater than in wartime. The downside is that each such invention has to be baptized in blood.

GLOSSARY

• **baptized** (bæp'taɪzd) – pokrstený; • **feverish** ('fi:vəriʃ) – horúčkovitý; • **equation** (i'kweɪʃən) – rovnica; • **hundredfold** ('hʌndrədfoʊld) – stonásobne; • **leftover** ('leɪt əʊvə) – zvyšky, pozostatky; • **legacy** ('legəsi) – dedičstvo; • **maritime** ('mærɪtaɪm) – námorný; • **midget-size** ('mɪdʒɪt saɪz) – trpasličia; • **quantum leaps** ('kwɒntəm li:ps) – obrovské skoky; • **stand-alone** (stænd ə'ləʊn) – samostatne stojaci, samostatný; • **spawning** ('spɔ:niŋ) – plodiaci; • **warring** ('wɔ:riŋ) – bojujúce; • **wreaked havoc** (ri:kt 'hævək) – napáchalo skazu.

kapitán Mgr Viktor Sabo
– ev. a. v. vojenský farár
Akadémie ozbrojených síl
generála M.R. Štefánika
Liptovským Mikuláš

DUCHOVNÉ SLOVO

Aktuálne v máji

Sloboda. Mier. Oslobodenie. Pokoj a nadovšetko láska... Toto všetko je aktuálne práve v máji. Nielen preto, že je to ako sa spieva v pesničke lásky čas. Láska tu má byť stále. A kde je láska je tam i pokoj, mier, sloboda a nie vojna. Nie je však láska ako láska. My poznáme lásku kamarátsku, lásku medzi mužom a ženou, lásku rodičov k deťom. Ale všetky tieto lásky sú podmienené jednou a druhou stranou. Svojou vzájomnosťou. V Biblii Božom slove čítame slová, že láska prikrýva všetky hriechy. Ale, čo alebo kto je touto láskou bez podmienky. Jediná láska, ktorá nie je podmienená ničím a nikým je Božia láska k človeku. AGAPÉ. Láska, ktorá nič neočakáva od druhej strany. No dáva sa nám celá. „Lebo tak Boh miloval svet, že svojho Jednorodného Syna dal, aby nezahynul, ale večný život mal každý, kto verí v Neho.“ Od tejto lásky sa potom odvodzuje pokoj, mier, oslobodenie a sloboda.

Mier a pokoj, za ktorú vyliali aj mnohí ľudia do hrudy zeme svoju krv. Má aj ten tohtoročný. Je spomienkový aj tým, že si pripomínáme okruhlé 70. výročie skončenia druhej svetovej vojny. Vďaka Pánu Bohu, že úcta k životu a koniec prelievaniu krvi nastalo. Nastalo v myšliach ľudí. Myslím si, že sa treba aj poučiť. Kde niet lásky niet pokoja. A tak láska je tá, ktorá ukončila aj veľkú hrôzu najničivejšej vojny.

Predsa však nemusia okolo nás vybuchovať rakety a bomby a stále medzi nami vojny sú. Tie tiché, zákerné, medziľudské. Mini vojny z ktorých sú v konečnom dôsledku, následky až do niekoľkých pokolení. V rodine, v útvare na Slovensku, vo svete. Toto všetko spôsobuje hriech okolo nás a v našom srdci. Chráňme sa aj pred takýmito vojnami a nebezpečenstvami. Hľadáme spolu porozumenie, pokoj, toleranciu a lásku. Biblia je pre kresťana návodom ako sa vystríhať týchto vojen. A Ježiš Kristus je pečaťou Božej záruky, že Pán Boh nás má rád. A Jeho láska v Láske nám dáva pokoj, mier, oslobodenie, pokoj a lásku nielen vo svete navonok ale hlavne vo vnútri človeka. Boh za nás zápas dokončil....

Pokoj Vám

Čo na seba?

V nasledujúcich mesiacoch sa budú konať turistické pohody či športové podujatia pri príležitosti 70. výročia skončenia druhej svetovej vojny. Skúsenejší vedia, že na športovanie neexistuje zlé počasie, len niektorí ľudia sa nevedia vhodne obliecť.

Volba oblečenia na beh či cyklistiku pri vonkajšej teplote okolo 25 stupňov, bezvetrí a bez zrážok je jednoduchá. Výber sa skomplikuje pri nižšej teplote, pri veľkom rozmedzí a kolísaní teplôt, pri zrážkach a vetre. Podstatne ťažšie je vhodné sa obliecť na beh na lyžiach či vysokohorskú turistiku a azda najťažšie na skialpinizmus.

Vyrobiť nepremokavý a nepriedušný odev nie je problém. Gumová pláštenka za pár eur tieto požiadavky dokonale spĺňa. Lenže v nej budete mokri viac od potu ako od dažďa. Okrem odolnosti voči vode a vetru je dôležitá prieďnosť materiálov. Technickým problémom je skĺbenie všetkých troch požadovaných vlastností do jedného odevu. Základom funkčného obliekania je vrstvenie: obliekať sa tak, aby sme zaistili tepelný komfort, ochranu pred nepriazňou počasia a odvod telesného potu aj pri vysokej intenzite pohybu.

I. vrstva – základná

je určená priamo na telo, nesmie obmedzovať v pohybe, odvádza vlhkosť od pokožky, musí rýchlo schnúť, v lete chladiť a v zime hriať. Využívajú sa hydrofóbne vlákna, ktoré neviažu vlhkosť. Najpoužívannejšie sú syntetické materiály polypropylén, polyester a polyetylén.

II. vrstva – termoizolačná

má zabezpečiť teplo a odvádzať vlhkosť pri zachovaní čo najväčšej pohyblivosti a najnižšej hmotnosti. Najviac sa osvedčili výrobky z polyesterového vlákna ako fleece a microfleece pre svoju prieďnosť. Výrobci ich čoraz viac kombinujú s membránou odolnou voči vetru a výbornou prieďnosťou, čo ich predurčuje aj na použitie ako vrchná vrstva pri vysoko intenzívnych aktivitách.

III. vrstva – ochranná

ochraňuje proti vetru, dažďu a snehu. Musí byť dostatočne pevná a vzdorovať oderu. Zároveň musí umožniť vlhkosti prejsť von. Najpoužívannejšie sú membránové materiály na báze teflonu. Práve odevu vrchné vrstvy sa venuje najväčšia pozornosť a používa sa aj najdrahší materiál. Najznámejšie sú textílie Gore-Tex a Sympatex.

Ako to funguje

Americký Gore-Tex je mikroporézna membrána. Na 1 cm² obsahuje až 1,4 miliardy pórov, pričom každý z nich je 20 000-krát menší ako najmenšia kvapka vody a zároveň 700-krát väčší ako molekula vodnej pary. Výsledkom je vodovzdornosť pri zachovaní vysokej priehľadnosti. Odolnosť voči vetru zabezpečuje štruktúra membrány, ktorá pripomína stavbou kríky. Vrchná vrstva býva vybavená vodu odpudzujúcou úpravou, ktorá spôsobuje stekanie kvapiek po hydrofóbnom povrchu.

Európskou alternatívou je nemecká neporézna membrána Sympatex. Jej výhodou je až 3-násobná rozťažnosť a dlhá životnosť, pretože sa v nej nemôžu upchať žiadne póry. Vlhkosť je od tela odvádzaná chemickou cestou. Nepremokavosť je pritom definovaná až 25 metrami vodného stĺpca. Priepustnosť ľudského potu je však zaručená len do maximálnej teploty okolitého ovzdušia 15 stupňov. Nepriepustnosť vetra je stopercentná.

Aj pri dlhodobo stabilnom počasí bez zrážok musíme stále počítať s určitou úrovňou sily vetra. Vtedy je vhodné použiť ako vrchnú vrstvu cenovo dostupnejšiu alternatívu materiálov s membránami Windstopper. Ochladzovací účinok vetra nepodceňujeme ani v najteplejších dňoch uprostred leta. So stupňujúcou intenzitou ochladzovanie výrazne stúpa a výsledná pocitová teplota je diametrálne odlišná.

Dôležité drobnosti

Ak ste boli ochotný zaplatiť za bundu niekoľko sto eur, neľutujte „drobné“ za trenky z funkčného materiálu. Nezabúdajte, že lepšie je krátko po obliečení pociťovať miernu tepelnú nepohodu, ako sa hneď na začiatku spotiť. Skúsenosti vás po čase naučia umeniu včas obliecť, alebo vyzliecť časť oblečenia. Je dobré mať v batohu aspoň náhradné tričko a ponožky na prezlečenie.

Opatrný treba byť pri ošetrovaní a praní oblečenia. Všeobecne sa odporúča použitie špeciálnych prostriedkov určených výrobcom. Ak periete bežným prostriedkom, uprednostnite gél pred práškom. Rozhodne sa vyhnite aviváži, upchávajú póry membrán. Perte pri nižších teplotách, najlepšie ručne, resp. s programom ručné pranie.

Napriek veľkému technologickému pokroku aj súčasné top materiály majú svoje limity. Ak nemáte funkčnú prvú a druhú vrstvu, ani bunda za 500 eur vám tepelný komfort nezachráni. Nedajte sa ovplyvniť reklamou, že výrobok bol úspešne testovaný v Himalájach. Tam môže fungovať lepšie ako v Tatrách, lebo nižšia relatívna vlhkosť, nižší tlak a nižšia vonkajšia teplota spôsobujú vyšší tepelný spád.

Text a foto: nrtm. PaedDr. Bc. Miroslav Štubňa
telovýchovný pracovník vrtuľníkového krídla Prešov

Koniec druhej svetovej vojny si pripomíname aj prostredníctvom turistických a športových podujatí

3. máj	Strážavy, okr. Žilina: Hviezdicový výstup na Javorinu pri príležitosti oslobodenia
23. máj	Revúca, Muránska planina: Pochod vďaka pri príležitosti ukončenia druhej svetovej vojny
23. máj	Rajecké Teplice, Žilina: Memoriál Jozefa Gabčíka, bežecké podujatie
5. – 11. júl	Telgárt – Špania Dolina, Prechod SNP Nízkymi Tatrami
25. – 26. júl	Hliník nad Hronom: Splav vďaka, splav Hrona na počesť SNP
7. – 9. august	Poltár: Poltár – Dukla – Poltár, cykloturistika na počesť obetí národnoslobodzovacieho boja
9. august	Hermanovce nad Topľou, okr. Vranov: Po stopách partizánov, turistika
22. august	Skýcov, Zlatno: Turistický pochod Národným partizánskym chodníkom
22. august	Vysoké Tatry: Vojenský výstup na Kriváň, vysokohorská turistika
29. august	Kolačín pri Dubnici nad Váhom: Po stopách SNP na Markovicu, horský výstup
5. september	Haluzice, okres Nove Mesto nad Váhom, Vojenská 50-ka, turistika (aj 10 a 20 km)
6. september	Abranovce okr. Prešov: Mierový pochod na Zlatú Baňu (pri príležitosti vypálenia obce Zlatá Baňa)
13. september	Malá Čierna pri Rajci: Memoriál Louisa Crosa (francúzsky partizán), turistika, cykloturistika
4. október	Dukla – Svidník, turistika
4. november	Bratislava: Beh na počesť vojnových veteránov

(pv)

PSYCHOLÓG RADÍ

por. Mgr. Petra Labašová

Búranie predsudkov

Funkcia vojenského psychológa vytvára medzi príslušníkmi ozbrojených síl v čase mieru rozporuplné názory na jej opodstatnenosť. Mnohé z nich sú odôvodnené negatívnymi skúsenosťami, väčšina však pramení z nevedomosti.

Nevieme, čo psychológ robí, čo môže ponúknuť. Chcela by som priblížiť špecifiká práce ústavného psychológa na leteckej základni.

Úlohou psychológa na leteckej základni je zabezpečiť odborné vzdelávanie lietajúceho personálu v oblasti leteckej psychológie a psychofyziológie, oboznamovať pilotov so špecifickými záťažami, ktorým sú vystavovaní, upozorňovať, v čom môžu ohroziť bezpečnosť letovej prevádzky a učiť ich preventívnymi opatreniami proti negatívnym účinkom záťaží. Ide o základné podmienky znižovania podielu zlyhania ľudského činiteľa v letectve.

Svoje opodstatnenie majú pod dohľadom psychológa aj antistresové programy a relaxačné techniky nielen pre lietajúci personál. Súčasťou práce psychológa sú aj prieskumy, či analýzy na základe požiadavky nadriadených, ktorých účel je rôznorodý v závislosti od potreby riešenia problémov vyskytujúcich sa na pracovisku. Špecifikom leteckého psychológa je nevyhnutnosť poznať všetky pracoviská a systém ich fungovania. Prepojenosť jednotlivých celkov systému je podmienkou pre hladký chod letiska, preto spolupráca všetkých súčastí útvaru je základným determinantom úspechu. Psychológ mapuje jednotlivé skupiny a jednotky, sleduje schopnosti ich kooperácie a tímovej zodpovednosti a predkladá návrhy na eliminovanie negatívnych javov či na zlepšenie aktuálneho stavu. Vo veľkej miere však práca psychológa závisí aj od prístupu a ochoty ďalšieho personálu. Vzhľadom na to, že v našich podmienkach nie sme zvyknutí spolupracovať so psychológom, pretrvávajú predsudky a nedôvera, ktoré sa ťažko odstraňujú. Dúfam však, že postupným informovaním a priblížením k ľuďom sa situácia zlepší. Pretože ak dobre čítate, máme čo ponúknuť.

Mikuláš Markus

(27. jún 1897 Málinec, okr. Lučenec – 31. január 1967 Ružomberok)

Počas prvej svetovej vojny bojoval na ruskom a talianskom fronte. Pred koncom mája 1919 sa prihlásil do čs. armády, v ktorej do rozbitia ČSR dosiahol hodnosť škpt. Po vzniku Slovenskej republiky prevzal v Banskej Bystrici velenie 10. divízie a v tom istom meste od začiatku mája do konca novembra 1939 vykonával funkciu veliteľa Školy na výchovu dôstojníkov pechoty v zálohe. Ako dočasný veliteľ pešieho pluku 6 sa v septembri 1939 zúčastnil na ťažení proti Poľsku.

V novembri 1939 sa stal veliteľom pešieho pluku 3 vo Zvolene. V rovnakej funkcii odišiel v júni 1941 na východný front, kde zotrval do začiatku decembra 1941. Po druhý raz na tento front odišiel v druhej polovici septembra 1942 a potom tam až do

začiatku apríla 1943 vykonával funkciu veliteľa pešieho pluku 20 Rýchlej divízie. Od začiatku mája 1944 bol veliteľom 1. divízie Východoslovenskej armády. Počas jej odzbrojovania nemeckými vojskami odišiel na povstalecké územie, kde 14. septembra prevzal velenie IV. taktickej skupiny a od 23. októbra III. taktickej skupiny. Na konci októbra ustúpil do hôr v priestore Poľany. Z vážnych zdravotných problémov sa od decembra 1944 ukrýval vo Zvolene. Pred koncom marca 1945 sa v Košiciach prihlásil do čs. armády a 3. apríla sa stal veliteľom 4. čs. samostatnej brigády. Po skončení vojny sa stal veliteľom Vojenskej oblasti 4. Od októbra 1945 do apríla 1949 vykonával funkciu veliteľa VII. zboru (od jesene 1947 premenovaný na V. zbor) a v máji 1949 sa stal zástupcom veliteľa Vojenskej oblasti 3 v Brne. Dňom 1. augusta 1950 bol v hodnosti div. gen. preradený do zálohy.

armády, 2 790 príslušníkov československého vojska, 10 435 vojakov rumunskej armády, približne 42 000 nemeckých a 1 725 maďarských vojakov.

Text: PhDr. Jozef Bystrický, CSc., VHÚ

Foto: VHÚ

Oslobodzovanie Slovenska trvalo 226 dní

Pred sedemdesiatimi rokmi, 3. mája 1945, vojská Červenej 18. armády 4. ukrajinského frontu oslobodili posledné slovenské obce – Makov, Korňu a Klokočov. Ich prechodom na územie Moravy sa skončila bojová činnosť oslobodzovacích vojsk na území Slovenska, ktorá trvala 226 dní.

Začala sa 20. septembra 1944 po prekročení hraníc Slovenska vojskami 1. gardovej armády severne od Medzilaboriec. Nasledujúcich bojov na Slovensku sa postupne, v rôznych časových obdobiach, zúčastnili vojská 1., 4. a 2. ukrajinského frontu a Dunajskej vojnovnej riečnej flotily. Od 6. októbra 1944 sa na nich podieľali aj príslušníci 1. čs. armádneho zboru, ktorý postupoval od Duklianskeho priesmyku k rieke Ondave, Zborovu a Bardejovu, potom od Prešova k Levoči, Lipťovskému Mikulášu a Ružomberku, cez Martin a Vrútky k Žiline a Bytči a ďalej cez Javorníky na Moravu. Od 18. decembra 1944 sa do bojov pri oslobodzovaní Slovenska postupne zapojili aj vojská dvoch rumunských armád, rumunského leteckého zboru a samostatného tankového pluku. 1. rumunská armáda bojovala na smere Lučenec, Banská Štiavnica, Piešťany a ďalej smerom na Hodonín. Štvrtá rumunská armáda bola nasadená všeobecne na smere Rožňava, Brezno a Banská Bystrica, Trenčín a potom na moravský Kroměříž. Do leteckej vojny nad Slovenskom sa bombardovacími náletmi, uskutočňovanými od júna 1944 do marca 1945, zapojilo letectvo Spojených štátov amerických. Na druhej strane frontu pôsobili vojská nacistického Nemecka, Maďarska a vtedajšej Slovenskej republiky.

Priebeh oslobodzovania Slovenska a jeho trvanie výrazným spôsobom ovplyvnila jeho poloha v strede európskeho priestoru vojnovnej činnosti medzi dvoma hlavnými strategickými smermi – varšavsko-berlínskym a budapešťiansko-viedenským, ako aj rozsiahly horský systém na jeho území. Horské zalesnené masívy, ako aj značný počet riek tečúcich poľudníkovým smerom, poskytovali nemeckým a maďarským vojskám výhodné podmienky na úpornú obranu aj pri menšom nasadení síl a prostriedkov. Tieto, ale aj ďalšie skutočnosti determinovali charakter bojovej činnosti oslobodzovacích vojsk. Spôsobili, že oslobodzovanie Slovenska prebiehalo z niekoľkých operačných smerov vo väzbách na strategické útočné operácie vojsk Červenej armády, ktorých ťažisko ležalo mimo územie Slovenska.

Obete, ktoré si boje počas oslobodzovania Slovenska vyžiadali, nám pripomínajú vojenské cintoríny, na ktorých je pochovaných 60 659 príslušníkov Červenej

Úspešná pištoľ

Československá armádna pištoľ vzor 24 kalibru 9 mm sa stala najrozšírenejšou pištoľou v čs. armáde v medzivojnovom období. Kvalita jej spracovania bola na veľmi dobrej úrovni aj v porovnaní s výrobkami iných renomovaných zbrojoviek.

Pištoľ do zbierok získalo vtedajšie Dukelské múzeum od Krajskej správy ZNB (Zbor národnej bezpečnosti) Košice v roku 1967 ako dar. Zbraň mala niektoré konštrukčné prvky patentov firmy Mauser.

Z Brna do Strakoníc

Československo totiž zakúpilo od firmy Mauser licenciu na výrobu Nickelových pištoľí, ktoré začala vyrábať Čs. štátna zbrojovka Brno a v roku 1922 bolo zavedené jej označenie: armádna pištoľ vz. 22. Vo februári 1923 bolo rozhodnuté presunúť jej výrobu do objektov Českej zbrojovky v Strakoniciach. Jedným z argumentov, ktorý

presvedčil zástupcov MNO o schopnosti firmy vyrábať pištole pre armádu, bol prepracovaný tolerančný systém, ktorý presadzoval ruský inžinier Anatolij Petrovič Zalubovskij. Tento systém bol prvýkrát zavedený pri výrobe civilných vreckových pištoľí ČZ model 22, kalibru 6,35 mm Browning (prvé kusy boli dokončené v novembri 1922). Bola to prvá krátka ručná strelná zbraň, na ktorej sa dosiahla úplná zameniteľnosť všetkých súčiastok.

Presvedčili sa o nej aj zástupcovia MNO. Pred ich očami bolo 10 náhodne vybraných pištoľí ČZ model 22 rozobratých; súčiastky zamiešali a potom všetkých 10 pištoľí znovu zmontovali. Práce na rekonštrukcii armádnej pištole v Strakoniciach prebiehali v roku 1923 a v prvej polovici roka 1924 pod vedením ing. Zalubovského. Na rekonštrukcii a výrobe pištole ČZ vz. 24 sa podieľal aj konštruktér František Myška, s ktorého menom je spojená zbrojná výroba v Strakoniciach. Pištoľ kalibru 9 mm mala spúšťový mechanizmus doplnený poistkou, uzamknutie pištole a zásobníkovú poistku, blokujúcu spúšť pri vytiahnutí zásobníka. V septembri 1924 boli dohotovené dva modely armádnej pištole. V máji 1925 uskutočnila komisia MNO predpísané skúšky s 20 vybranými pištoľami. Keďže vzhľad rekonštruovanej pištole bol už odlišný od brnianskeho vzoru 22, aj konštrukcia zbrane nadobudla podstatné zmeny, schválilo MNO zmenu označenia na pištoľ vz. 24. Prvých dvesto pištoľí prevzalo ministerstvo obrany koncom júla 1925.

Export do Fínska i Kolumbie

Pôvodný znak zbrojovky bol ČZ. Začiatkom tridsiatych rokov bol zmenený na emblém v podobe krúžku, v ktorom sa nachádzali písmena ČZ. Pažby pištole sa väčšinou vyrábali z orechového dreva. Približne od polovice tridsiatych rokov z Textoplastu s rybinovým zdrsnením s vylisovaným emblémom Českej zbrojovky. V priebehu okupácie pištole vz. 24 používala nemecká branná moc. Boli označované P 24 (t), t znamenalo tschechisch (český). Do Fínska bolo počas druhej svetovej vojny expedovaných 3 285 pištoľí.

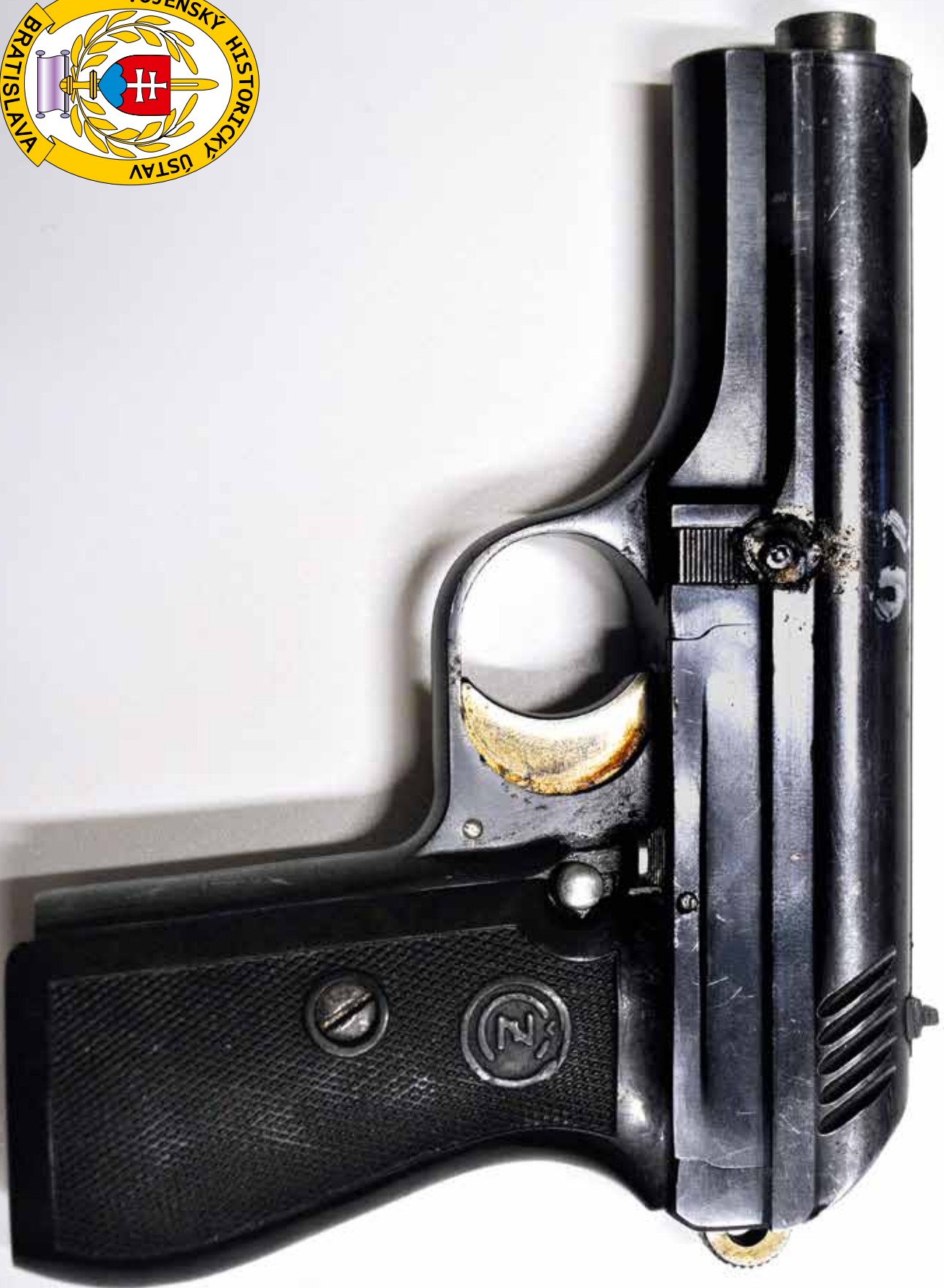
Do Lotyšska sa v rokoch 1929 – 1934 predalo asi 825 pištoľí. Posledným známym exportom bola zásielka 1 000 pištoľí do Kolumbie v roku 1937. Okrem zahraničných kupcov prejavilo o pištole záujem žandárstvo (četníctvo), ktoré si objednalo 2 300 kusov. Posledné pištole vyrobila fabrika v roku 1946 pre potreby ministerstva vnútra. Celková produkcia pištoľí vz. 24 sa odhaduje na 183 000 kusov. Ale skutočný počet bude zrejme vyšší, pretože je známy exemplár s výrobným číslom 196 658.

Technické údaje

Dĺžka: 160 mm
Šírka: 26,3 mm
Výška: 124 mm
Hmotnosť prázdnej zbrane: 0,68 kg
Dĺžka hlavne: 90,2 mm
Kaliber: 9 mm
Hlaveň: drážkovaná
Počet drážok: 6
Kapacita zásobníka: 8 nábojov (vz. 22)

Text a foto: Mgr. Gabriel Blaško,

VHÚ – Vojenské historické múzeum – Múzejné oddelenie Svidník

Pišťol' vz. 24 30 zo zbierok VHÚ-VHM-Mo Svidník